

New
Direction

KULTURNÍ POLITIKY V EVROPĚ:

SROVNÁNÍ, KONCEPTY A VÝCHODISKA V OBLASTI UMĚNÍ

PAVLA PETROVÁ

newdirection.online

[@europeanreform](https://twitter.com/europeanreform)

[@europeanreform](https://www.instagram.com/europeanreform)

[NDeuropeanreform](https://www.facebook.com/NDeuropeanreform)

contact@europeanreform.org

New Direction

Founded by Margaret Thatcher in 2009 as the intellectual hub of European Conservatism, New Direction has established academic networks across Europe and research partnerships throughout the world.

New Direction is registered in Belgium as a not-for-profit organisation and is partly funded by the European Parliament.
REGISTERED OFFICE: Rue du Trône, 4, 1000 Brussels, Belgium. **EXECUTIVE DIRECTOR:** Naweed Khan.

The European Parliament and New Direction assume no responsibility for the opinions expressed in this publication. Sole liability rests with the author.

Ing. Pavla Petrová, PhD.

Pavla Petrová je kulturní manažerka s dlouholetou praxí v kulturních institucích a projektech. Od r. 2008 je ředitelkou IDU a generální ředitelkou největší světové výstavy scénografie Pražské Quadriennale. Působila a působí jako členka expertních orgánů, sítí a platforem v ČR i v zahraničí. V současné době je rovněž autorkou národního profilu ČR v Kompendiích kulturních politik a trendů v Evropě. Ve své výzkumné a akademické práci se dlouhodobě soustředí na oblast kulturní politiky v oblasti umění. Pravidelně přednáší na DAMU, FAMU a VŠE v Praze.

ÚVOD	6
1 KULTURNÍ POLITIKY V EVROPĚ – HISTORIE, KONCEPTY, ZÁKLADNÍ POJMY A AKTUÁLNÍ TÉMATA	7
1.1. Kulturní politika	7
1.2. Stát a kulturní politika	8
1.3. Neziskové organizace	8
1.4. Definice umění a uměleckého prostředí	9
1.5. Umělecké instituce	11
1.6. Umění jako součást kulturních a kreativních průmyslů	13
1.7. Argumenty pro státní podporu umění	13
1.8. Účast na kultuře	16
1.9. Modely financování umění ze strany státu	16
1.10. Publikum a práce s publikem	17
1.11. Crowdfunding	18
1.12. Sdílená ekonomika a kolaborativní spotřeba v kultuře	19
1.13. Nové termíny v kulturních politikách	19
2 PODPORA UMĚNÍ DNES V EVROPSKÉM KONTEXTU	21
Francie	21
Spolková republika Německo	23
Itálie	24
Španělsko	25
Švédsko	26
3 TŘI PŘÍPADOVÉ STUDIE PODPORY UMĚNÍ V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ: ČESKÁ REPUBLIKA, NIZOZEMSKO A SLOVENSKÁ REPUBLIKA	28
3.1. Státní kulturní politika v oblasti umění v České republice	28
3.1.1. Výchozí situace	28
3.1.2. Strategické dokumenty	29
3.1.3. Definice kultury	30
3.1.4. Vymezení sledované oblasti	30
3.1.5. Statistická zjišťování v oblasti umění a výdajů státu	31
3.1.6. Účast na umění	31
3.1.7. Přímé nástroje státní podpory umění	32
3.1.8. Nepřímá státní podpora umění	41
3.1.9. Zahraniční veřejné zdroje	44
3.1.10. Závěr	44
3.2. Státní kulturní politika v oblasti umění v Nizozemsku	45
3.2.1. Výchozí situace	45
3.2.2. Strategické dokumenty k podpoře umění	46
3.2.3. Vymezení sledované oblasti	46
3.2.4. Statistická zjišťování v oblasti umění	47
3.2.5. Účast na umění	47
3.2.6. Přímé nástroje státní podpory umění	47
3.2.7. Nepřímá podpora umění a kooperativní modely spolupráce	52
3.2.8. Závěr	54
3.3. Státní kulturní politika v oblasti umění ve Slovenské republice	55
3.3.1. Výchozí situace	55
3.3.2. Strategické dokumenty k podpoře umění	55
3.3.3. Vymezení sledované oblasti v SR	56
3.3.4. Statistická zjišťování v oblasti umění a výdajů státu ve SR	56
3.3.5. Účast na umění	56
3.3.6. Výdaje státu na umění	57
3.3.7. Podpora umění ze zahraničních veřejných zdrojů	62
3.3.8. Nové zdroje podpory	62
3.3.9. Nové přístupy ke státní podpoře umění	62
3.4.10. Závěr	64
4 ZÁVĚREM: JAK JSME NA TOM V ČESKÉ REPUBLICE V CELKOVÉM SROVNÁNÍ A CO S KULTURNÍ POLITIKOU?	65
5 SEZNAM ZKRATEK	67
6 SEZNAM LITERATURY	68

ÚVOD

Proč kulturní politiky a k čemu je potřebujeme? Pokud hovoříme o kulturní politice, tedy o strategii státu, města či kraje, jak řídit a ovlivňovat oblast kultury v dané zemi či regionu, máme na mysli nejen strategické dokumenty, ale především skutečnost, jak je v praxi případný strategický dokument naplňován, jaká je kulturní infrastruktura a skutečně realizovaná finanční a jiná podpora subjektů v této oblasti.

Kulturní politika se totiž dotýká všech aspektů společnosti od právních a finančních podmínek až po například mezikulturní dialog či sociální inkluzi (Petrová, 2013). A zahrnuje i účast občanské společnosti. Je prostorem nás všech. Je nástrojem, který můžeme použít při své práci, tvorbě i ve volném čase.

Státy se tradičně prioritně ve svých kulturních politikách zabývají velmi podrobně podporou a ochranou oblasti kulturního dědictví a oblast umění zůstává i nadále v druhém sledu zájmu. Tato studie se proto soustředí na kulturní politiky především z pohledu oblasti umění a vyzdvihuje některé strategické přístupy a opatření k podpoře umění. Zároveň upozorňuje na nové trendy a lokální specifika v jednotlivých zemích.

Úvodní část je věnována vysvětlení základních pojmů a konceptů. Následuje část věnovaná obecnému přehledu kulturních politik ve vybraných evropských zemích. Na přehledovou část pak navazuje komparativní srovnání tří zemí – České republiky, Slovenské republiky a Nizozemska. Závěr se soustředí na doporučení pro strategická opatření v České republice.

KULTURNÍ POLITIKY V EVROPĚ - HISTORIE, KONCEPTY, ZÁKLADNÍ POJMY A AKTUÁLNÍ TÉMATA

1.1. Kulturní politika

V Evropě patří podpora oblasti kultury a umění k dlouhodobé tradici, na rozdíl od relativně nového fenoménu definování kulturní politiky (Zimmer a Toepler, 1999). První kulturní politika se objevila ve Francii společně se založením ministerstva kultury v roce 1959 (Wangermée a Gournay, 1988). Postupně se v západním světě přidávají nově vzniklé kulturní agendy a kulturní strategie a vzniká celá nová oblast kulturní politiky.

V roce 1978 Dick Netzer provedl první vyhodnocení dvou desetiletí existence oblasti kulturní politiky (Netzer, 1978), které označil jako velmi úspěšné, neboť téměř v každé západní zemi došlo k akceptaci podpory umění a kultury jako jedné z oblastí *public policy*, v českém překladu *veřejných politik* (Potůček a kol., 2006).

Samotnou veřejnou politiku definoval o něco dříve Thomas Dye (1976) jako „zjištění toho, co vlády dělají, proč to dělají a jaké změny toto jednání způsobuje“. Právě z této definice vychází Netzerova definice kulturní politiky (1978). Druhy veřejné podpory a dotační programy pro oblast umění a kultury jsou v ní označeny jako *co*, státní podpora jako *proč* a analýza veřejné podpory umění jako *jaké změny toto jednání způsobuje* (Zimmer a Toepler, 1999).

Otázkami hledání rovnováhy v kulturních politikách státu se zabývá Matarasso a Landry (2015). Kulturní politika je v úzké symbióze s kompetencemi ministerstva kultury v té které zemi. Pokud jsou kompetence široké, bude širší i definice oblasti kultury a tím i rozsáhlejší záběr kulturní politiky.

Výzkumem kulturních politik a jejich definic se zabývá celá řada studií. Stejně tak i různými modely kulturních politik (Cummings a Katz, 1987; Throsby, 2010). Pokud se soustředíme pouze na oblast podpory umění, pak v roce 1989 Hillman-Chartrand a McCaughey (1989) představili svůj model, podle kterého existují 4 různé typy státní kulturní politiky v oblasti umění. Každý z nich je charakterizován jiným přístupem státu k umění a jinou formou podpory. Liší se rovněž tím, zda více podporují kreativní proces nebo výsledný umělecký produkt.

- *Facilitátor* či *moderátor* (the facilitator) – tento typ podporuje převážně kreativní proces, a to prostřednictvím daňových úlev, odpočtů, kterými stimuluje soukromé dárce, nadace a další zprostředkující aktéry. Moderátor klade velký důraz na různorodost zdrojů finanční podpory, nicméně nesleduje příliš uměleckou kvalitu;
- *Ochránce* (the patron) – tento přístup funguje prostřednictvím principu prodloužené ruky neboli zásady tržního odstupu (arm's length principle). Vláda v tomto případě určuje, kolik podpory vydá na oblast umění, ale už neříká komu konkrétně. To stanovují odborné orgány za pomoci nezávislých odborníků, např. ve Velké Británii či v Austrálii umělecké rady (arts councils). Také v tomto případě je důraz kladen na kreativní proces, ale zároveň i na uměleckou kvalitu;
- *Architekt* (the architect) – tento typ je založen na podpoře umění prostřednictvím přímých grantů z ministerstev kultury. Architekt dost často klade důraz především na rozvoj komunit a s tím spojený sociální rozvoj, spíše než na úroveň umělecké kvality.

Umění vidí jako součást státu blahobytu,¹ proto podporuje i sdružování umělců do různých uměleckých spolků a tím vytváření statutu umělce, který z něj může čerpat další výhody. Tento přístup je dlouhodobě uplatňován ve Francii.

- *Inženýr či konstruktér* (the engineer) – tento typ byl svázán především s nedemokratickými režimy – stát podporuje uměleckou produkci, která naplňuje jeho politické zadání, a nepodporuje samotný umělecký proces. Vše se odehrává prostřednictvím oficiálně schvalovaných postupů včetně eventuálního členství v uměleckých organizacích. V současné době nicméně i v demokratických režimech můžeme sledovat některé podobné tendence, kde politické zadání může být důležitým hodnotícím kritériem (objevuje se velmi často na lokální/místní úrovni) nebo jej může nahrazovat například komercializace.

Všechny výše uvedené typy zůstávají v platnosti i v současné praxi, nicméně jsou spíše kombinací různých jejich prvků. Vzhledem k tomu, že kulturní politiky se rovněž odvíjí od politického uskupení v dané zemi, v čase se tento model mění. Proto např. Nizozemsko, které patřilo spíše k typu architekta, v současné chvíli je více charakterizováno jako patron a moderátor.

1.2. Stát a kulturní politika

Kulturní politiky jsou tedy závislé na politické moci, na uspořádání státu a jeho řízení, na komunikaci mezi státem a občanskou společností, soukromým sektorem, vládou a trhem. Od 70. let minulého století v západní společnosti probíhá postupné opouštění státu blahobytu řízeného prostřednictvím silných intervencí, a tedy i silného úředního aparátu, a objevuje se neoliberalní teorie řízení, která je otevřena všem liberálním principům, pasivní přístup se nahrazuje aktivním (Rose a Miller, 1992). Stát musí být především silným hráčem v mezinárodním prostředí a jeho úlohou je připravit vyhovující legislativní rámec pro sociální a ekonomické prostředí v dané zemi.

Protože samotný vznik kulturních politik můžeme svazovat s obdobím státu blahobytu a kulturní politiky

byly považovány za jeho důležitou integrální součást² (Zimmer a Toepler, 1999), v kulturních politikách se tento přechod začíná objevovat až se zpožděním, především pak s nástupem nového tisíciletí, kdy se postupně jednotlivé vlády dostávají pod silný tlak ekonomické krize a celkových úspor státních rozpočtů. Plánování a regulování nahrazuje tzv. kulturní podnikání, zvýrazňuje se autonomie jednotlivců a mimo jiné se stát ve větší míře zbavuje i svého vlastnictví a privatizuje některé kulturní instituce. Zatímco v 70. letech minulého století v kulturních politikách byl hlavní důraz kladen na rovnoprávnost, v 90. letech to bylo rovnostářství.

Od 70. let minulého století se začíná objevovat rovněž komparativní mezinárodní srovnávání kulturních politik. V té době se jednotlivé vlády v západní Evropě poprvé začaly rozhlížet za hranice svých zemí a snažily se porovnávat a nalézt odpovědi na kulturně-politické otázky (Wiesand, 2002). Cílem výzkumů v oblasti kulturní politiky je přinést takové výsledky, které mohou přinést zlepšení pro řízení kulturní oblasti a v důsledku i pro samotnou kulturní oblast.

1.3. Neziskové organizace

V oblasti kultury stejně jako v dalších oblastech národního hospodářství působí neziskové organizace. Jsou to organizace, které mají jiné cíle, než je vytváření zisku. Tyto cíle jsou závislé na druhu aktivit, které vykonávají. V neziskovém sektoru má organizace vždy více cílů. Tyto cíle jsou v celém neziskovém sektoru heterogenní (DiMaggio, 2001). Tato různorodost cílů je určující pro neziskový sektor i v oblasti umění.

Různorodost cílů je přímo navázána na některé odlišnosti, které jsou typické pro neziskovou oblast v různém jejich kontextu. Různorodost cílů je svázána již přímo s momentem založení samotné neziskové organizace, ke kterému vedou různé motivace. Podle jejich poslání a cíle rozeznáváme čtyři různé typy neziskových organizací (Land, 2002):

- 1) „Organizace, které mají základ ve filantropii a jejichž cílem je vytvoření a udržení organizace v rámci občanské společnosti,
- 2) charitativní organizace, jejichž hlavním cílem je přerozdělování získaných zdrojů,

¹ Stát blahobytu zde chápeme jako působení státu především v západní společnosti a v období 60. a 70. let minulého století, které mělo za cíl růst společnosti ve smyslu zajištění vysoké míry zaměstnanosti, sociálních jistot, zdravotní péče, ekonomického pokroku prostřednictvím státem plánovaných intervencí (Rose a Miller, 1992).

² Kulturní politiky se v tomto období integrují do sociálních politik a vzdělávacích reforem.

- 3) organizace, které jsou vytvářeny na spolkovém základě s cílem poskytovat zázemí lidem, kteří sdílejí společný zájem
- 4) a velmi rozsáhlá kategorie organizací, které poskytují služby, které ve velké míře nenabízí ani soukromý ani veřejný sektor.“

Ve skutečnosti v reálném životě je většinou nezisková organizace kombinací více těchto výše uvedených typů. Např. orchestr soudobé hudby může mít základ v poskytování služeb společnosti realizací koncertů vysoké umělecké úrovně v kombinaci se vzdělávacími aktivitami a spolkovou činností.

Vícečetnost cílů u neziskové organizace je spojena rovněž s chováním těchto organizací. Neziskové organizace stejně tak jako organizace ve veřejném sektoru většinou tíhnou k hromadění různých služeb, které poskytují. Zároveň nemají prvotní obavy z toho, že když přestanou některé služby poskytovat, ztratí zároveň i určitou skupinu klientů (DiMaggio, 1983). Management těchto organizací se prioritně řídí primárními zdroji informací na základě jejich předcházející zkušenosti nebo zkušenosti podobných organizací.

Velké množství cílů je patrné rovněž v prostředí, ve kterém neziskové organizace operují. Neziskové organizace se přizpůsobují svými cíli zainteresovaným osobám a především pak těm, které jim poskytují finanční zdroje. Stejně jako v ziskovém sektoru, i v neziskovém se organizace snaží naplnit očekávání svých podporovatelů.

Během uplynulých tří desítek let v západním světě i v nově vzniklé ČR jsou podporované neziskové organizace pod pečlivým dohledem vlád, a to jednak proto, že vládní orgány očekávají od neziskových organizací poskytování veřejných služeb a statků a dále i na druhé straně za tyto služby poskytují oproti minulosti vysoké veřejné finanční subvence (Brooks, 2004).

V ČR se kromě mezinárodně uznávané institucionálně-operacionální definice neziskového sektoru (Salamon a Anheier, 1992) pracuje s definicí Rady vlády pro

nestátní neziskové organizace, která je stálým poradním, iniciativním a koordinačním orgánem vlády ČR v oblasti nestátních neziskových organizací (Boukal, 2009) a která každoročně vydává zprávy, se kterými se pracuje v dalších strategických materiálech státu (Petrová, 2015).

Její vymezení neziskového sektoru částečně respektuje charakteristiky definice Salamona a Anheiera (1992), podle kterých je „neziskový sektor tvořen formálně ustavenými organizacemi, nevládními v základní struktuře, které se samy řídí na principu neziskovosti a do určitého stupně též na principu dobrovolnictví“, nicméně nezahrnuje všechny uvedené typy organizací.

Neziskové organizace rozděluje do dvou základních typů:

a) Vládní (veřejné, státní) neziskové organizace, jejichž posláním je podílet se a realizovat výkon veřejné správy na úrovni státu, kraje či obce. Jejich právní forma v ČR v oblasti kultury je příspěvková organizace státu, kraje či města (zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů pro příspěvkové organizace státu; pro příspěvkovou organizaci zřizovanou územním samosprávným celkem zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů a zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů a příspěvkovou organizaci zřizovanou městem dle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů).

b) Nestátní (nevládní, občanské, soukromé) neziskové organizace, které měly nejčastěji právní formu podle občanského zákoníku platného do konce roku 2013 občanského sdružení, obecně prospěšné organizace, nadace, nadačního fondu či církevní právnické osoby. Podle nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. to jsou pak ústavy, spolky, sociální družstva, obecně prospěšné organizace, nadace, nadační fondy a církevní právnické osoby.

1.4. Definice umění a uměleckého prostředí

Definice umění je stejně jako oblast kultury velmi složitá a neexistuje jedno obecně používané vymezení. Existují definice umění z pohledu jeho imanentních vlastností, které jsou zásadním tématem oboru estetiky.

Pro účely této studie je vyhovující mikrosociologický přístup, konkrétně institucionální definice Howarda Beckera (1982; 2008), který chápe umění jako „dílo, které bylo vytvořeno a které je následně zhodnocováno“.

Becker zdůrazňuje význam vztahů mezi těmi, kteří umělecké dílo vytvářejí, a těmi, kteří jej spotřebovávají. Jedná se o komplexní pohled, který zahrnuje jako součást světa umění celou řadu aktérů, kteří se podílejí na produkování umění, a zároveň i konečné spotřebitele, tedy publikum. Samotné umění pak chápe v širokém pojetí od profesionálního umění až po lidovou tvořivost.

Pro chápání umění je důležité pojmenování ekonomických vztahů v oblasti umění a jeho významu ve společnosti. Abbing (2002), který se mimo jiné zabývá tématem příjmů v oblasti umění, tvrdí, že „ekonomie v oblasti umění je výjimečná“. To, že ekonomie v oblasti umění se od ostatních oblastí skutečně odlišuje, je to, co Throsby (1994a) označuje jako tzv. „pracovní preference umělců“.

Mladí umělci si vybírají kariéru v umění, přestože je prokazatelné, že jejich příjmy budou podprůměrné. Zároveň i s vědomím toho, že umění je velmi riskantní profese, bez nejistého výsledku (např. DiMaggio, 1987). Raději volí druhé zaměstnání (Menger, 1999) či další zaměstnání, které jim umožní věnovat se o to intenzivněji umělecké tvorbě. Na rozdíl od jiných profesí, kde druhé zaměstnání a s tím spojené příjmy lidé využívají více na trávení volného času, v oblasti umění tento vztah neplatí. Svět umění preferuje osobní uspokojení a uznání před finanční nezávislostí.

Na druhé straně i ve světě umění příjmy některých umělců dosahují pouze z umělecké činnosti extrémních výšek. Rosen (1981) popisuje tento jev jako „fenomén superstars“, kdy malé procento umělců nejen vydělává ohromující částky, ale rovněž zcela ovládá trh v dané oblasti umění. To je dáno tím, že zákazníci hledají autenticitu a výjimečnost a v případě umění, které je rovněž zbožím, jsou umělci jako jedni z mála ostatních profesí schopni tuto autentičnost skutečně prokázat. Zásadní umělecké osobnosti jsou nikým jiným nenahraditelné.

Přesto v současné době zůstávají průměrné příjmy v umění o mnoho nižší než ve srovnatelných profesích. Tento fenomén, kdy na jedné straně každoročně přibývá nových umělců a na druhé straně se pro většinu z nich rozšiřuje propast mezi menšinou vysoko příjmových umělců a většinou, která je pod národním průměrem, se objevil až ve 20. století.

V přímé návaznosti na tuto skutečnost západní státy v období po druhé světové válce začaly finančně podpo-

rovat umění. Zlepšení ekonomické situace umělců začalo hrát zásadní roli ve strategických kulturně politických dokumentech. Fakt, že umělci jsou chudí, se stal společensky neúnosným. Na druhé straně také vznik uměleckých děl je drahý a náklady vždy hrály roli v kvalitě umění.

Dotace z veřejných prostředků ne vždy znamenají vyšší příjmy v oblasti umění. Ukazuje se, že naopak dotace mohou stimulovat další, aby se umělci stali. Podpora z veřejných prostředků či prostřednictvím příspěvků od soukromých nadací a dalších donátorů není vždy dostatečná. Nejrozšířenějším statutem umělce je statut umělce jakožto fyzické osoby (Menger, 1999). Umělci jsou často podporováni i svojí rodinou a vůbec nejvíce pak vlastní uměleckou tvorbu podporují sami vykonáváním druhého zaměstnání. V realitě se tak stírá hranice mezi tím, kdo je skutečně profesionální a kdo neprofesionální umělec. Umělec, který není v zaměstnaneckém poměru v umělecké instituci, ale je fyzickou osobou, která vykonává umění pouze v části své profesní aktivity, je přesto uznávaným umělcem. Rozlišení, že profesionální umělec je ten, který vydělává více prostřednictvím umění nežli jinou svojí aktivitou, není až tak platné, neboť řada ceněných umělců vydělává uměním jen velmi málo (Abbing, 2002; Menger, 1999).

Zkoumány jsou rovněž vztahy mezi umělci a lidmi, kteří jim zprostředkovávají cestu k prodeji, ke komercializaci jejich díla. Jedná se o agenty, produkční, producenty, vydavatele a další podobné zprostředkovatele a facilitátory v kultuře, kteří tvoří velkou část oblasti umění. Například Caves (2000) tento vztah popisuje jako „vztah mezi kreativní a nekreativní až jednotvárnou stranou umění“. Jedná se o vztah vzájemné závislosti, který obě strany ke své existenci potřebují, ale který je zároveň velmi paradoxní v tom, co obě strany od tohoto vztahu očekávají. Umělci většinou očekávají od finančního zhodnocení především větší nezávislost a možnost větší seberealizace, zatímco zprostředkovatelé hledají komerční úspěch, finanční zisk nebo minimálně vrácení investovaných prostředků.

Existuje rovněž řada studií, které se zabývají klasifikací, co je „vysoké“ a „nízké neboli populární“ umění, a jak se tato klasifikace proměňuje v čase. Podle Abbinga (2002) co je a není umění, je sociálně podmíněno a je přímo závislé na sociálních skupinách. Různé sociální skupiny v současném světě také dále rozlišují, co je pro ně vysoké a co nízké umění, tedy jaké umění je na jejich žebříčku hodnot oceňováno jako skutečné umění a naopak.

Co bylo v 19. a převážně části 20. století podle DiMaggia (1983) velmi jasně rozlišeno, je v současnosti nejasné a stejně tak se mění velmi rychle i dříve velmi ostrá hranice mezi návštěvníky vysokého a populárního umění. Abbing (2002) rovněž poukazuje na skutečnost, že neexistuje žádný vztah mezi estetickou hodnotou uměleckého díla a jeho tržní hodnotou. Někteří autoři jako Alexander a Bowler (2014) ve svých studiích poukazují na marginalizaci umění ve společnosti. Přestože ohromující částky za prodej výtvarných děl jsou velmi často zmiňovány v médiích, v komplexu je to jen další důkaz marginalizace umění v širším společenském kontextu. Obecně lze nicméně říct, že estetická hodnota umění je dána jeho hodnotou sociální.

DiMaggio (1987) dále klasifikuje umění jako součást systému kulturních průmyslů (Hirsch, 1972; 2000) na tři kategorie. Tyto kategorie se velmi často mezi sebou prolínají a v čase se mění. Především mezi komerční a profesní kvalifikací a mezi populárním a vysokým uměním.

– „Komerční klasifikace – Tento přístup je chápán z pohledu obchodníků s uměním a producentů v trž-

ním prostředí. Je formována úspěchem na trhu a snahou prodávat umění se ziskem. Zahrnuje především populární umění.

- Profesní klasifikace – přístup, který je chápán z pohledu samotných umělců či kurátorů a kritiků, kteří umění rozlišují podle jeho statutu a reputace. Tato klasifikace funguje mimo principy trhu. Zahrnuje především vysoké umění.
- Administrativní klasifikace – přístup utvářený byrokraty, kteří rozhodují o podpoře umění. Liší se v jednotlivých zemích.“

Pro účely této studie je právě administrativní klasifikace podstatná, neboť její chápání ovlivňuje utváření strategických dokumentů na straně státu a státní podporu umění. Rozdílný přístup ke klasifikaci je ovlivňován předchozí zkušeností, historickým kontextem i aktuální politickou reprezentací. V ČR tato klasifikace pracuje s rozdělením na živé a neživé umění, na ziskové a neziskové umění, na umění a zábavu, komerční a nekomerční umění či na profesionální a neprofesionální umění a podle toho také dále člení podpůrný systém.

1.5. Umělecké instituce

Umělecké instituce mají v soudobém světě důležité postavení, které ovlivňuje nejen prostředí kultury, ale často má dopad na celou společnost. Umělecké instituce na rozdíl od menších uměleckých organizací představují důležitou symbolickou hodnotu jak z hlediska historické identity, tak morální autority. Hodnotami uměleckých institucí se zabývají rovněž někteří z autorů. Například Gielen (2010) hovoří o funkcích umělecké instituce, jako je „strážce“ nebo „facilitátor“ kulturních hodnot. Gielen pracuje s uměleckými institucemi v kontextu „uměleckého biotopu“, kde umělecké instituce mají též svůj významný vzdělávací a sociálně propojující rozměr.

Umělecké instituce v novodobém Československu, resp. České a Slovenské republice se k novým funkcím dostávaly postupně, stejně jako ostatní instituce v demokratické střední a východní Evropě (například Malová a Houghton, 2002). K demokratické konsolidaci společnosti přispělo právě přijetí západoevropského institucionálního vzoru.

Od druhé poloviny 20. století až dodnes převládá v demokratickém světě forma umělecké instituce

v podobě neziskové organizace. Nejvíce zřejmá je tato forma v oblasti scénických umění (Hansmann, 1981).

Již v šedesátých letech minulého století Američané William Baumol a William Bowen na základě svého výzkumu (Baumol a Bowen, 1966) došli k závěru, že pokud se jedná o ekonomizaci oblasti umění, platí dvě zásady:

- některé druhy tradičních umění nebudou nikdy natolik soběstačné, aby se staly zcela nezávislými na veřejné či privátní podpoře,
- umělci a umělecké instituce jsou frustrováni z rozdílu mezi stále se zvyšujícími náklady a nároky na uměleckou činnost a jejich uměleckou investicí pro společnost.

Umělecká instituce je proto spojena s veřejnou či jinou finanční podporou. Aby umělecká instituce dosáhla na finanční podporu z veřejných nebo i v některých zemích včetně USA na podporu od soukromých donátorů, musela být založena jako nezisková organizace (Hansmann, 1981). Tento model přetrval dodnes. S principem neziskovosti pracují i státní či veřejné

umělecké instituce a vlády v rámci svých systémů podpory umění.

Umělecké organizace, mezi které řadíme divadla, orchestry, baletní soubory, výtvarné síně a další instituce, se v současnosti musí vyrovnávat s řadou zásadních změn, ať už se jedná o akceptaci práce s novými technologiemi v důsledku digitálního posunu, tak o stárnutí publika především u větších uměleckých institucí. Z velké většiny se jedná právě o neziskové organizace, které zároveň nutně musí zvládnout tlak na snižování jejich rozpočtů a hledání nových finančních zdrojů, často spojených se změnou jejich poslání.

Podle Alexandera a Bowlera (2014) se na konkrétních příkladech ukazuje, že v rámci podfinancovaných uměleckých organizací se s touto změnou lépe vypořádávají velké umělecké instituce, které jsou schopny oslovit široké publikum, a mohou tak získat snáz i vyšší příjmy, jak ze vstupného, tak od donátorů a sponzorů.

Stejně tak malé, místní umělecké organizace s nízkými náklady jsou schopny na změny lépe reagovat. Nejhuře se s novou situací vyrovnávají středně velké umělecké organizace, které nejsou dostatečně velké na to, aby mohly soupeřit s velkými prestižními organizacemi, a na druhé straně jsou ještě stále příliš velké a drahé oproti malým.

Zároveň platí, že snáz finanční podporu jak z veřejných, tak soukromých zdrojů, získají instituce, které zprostředkovávají klasické umění, které je více srozumitelné, na rozdíl od institucí, které ukazují experimentální a často kontroverzní umění (Frey, 2003).

Základem úspěšného řízení každé organizace je nepochybně formulace její vize a poslání. Zatímco v případě podnikové sféry jsou cíle jasně strukturované – cílem je dosažení co největšího zisku nebo zvětšení hodnoty firmy, nezisková umělecká organizace takto jednoznačný cíl nemá, právě pro svá specifika daná rozdílným posláním. Nadřazenost umělecké inspirace převažuje nad tvorbou lukrativního zisku (Klaič, 2014). V případě umělecké organizace je ale stejně nezbytné si své poslání přesně formulovat. Není podmínkou, že poslání musí být pevně dané před tím, než je zahájeno plánování (Kaiser, 2009), neboť proces plánování je opakující se procedurou, která umožňuje poslání dále upravovat.

Důležité je, že zatímco poslání nemusí být dopředu jasné, před tím, než umělecká organizace začne pracovat na strategii, musí mít naopak pevně dané cíle.

Nezisková umělecká organizace postupně přebírala od podniků v ziskovém prostředí jejich organizační strukturu a způsoby práce. Podobně jako v tržním prostředí, kde hovoříme o organizačním uspořádání v podobě síťování, které se využívá k výměně zboží a služeb a ke komunikaci (Powell, 2003), je i charakteristickým rysem neziskové umělecké organizace v posledních desetiletích vytváření sítí a využívání networků. Vytváření sítí je závislé na reputaci, přátelství, vzájemné závislosti a altruismu (Macneil, 1985) a k jejich utváření dochází především tam, kde je potřeba předávat rychle a kvalitně informace, které se jen obtížně a dost často nespolehlivě získávají prostřednictvím trhu. Síťování můžeme nalézt jak v tradičních průmyslových odvětvích, tak i v těch vysoce technologicky zaměřených.

Podle Powella (2003) existují tři faktory, které mají na utváření sítí vliv:

- „**know-how**“ – tento faktor se projevuje především tam, kde se jedná o obory, které jsou založeny na detailní znalosti schopností jiných, kteří mají podobné nebo stejné dovednosti. Mezi takové obory patří i oblast kultury;
- „**požadavek na rychlost**“ – partnerství a spolupráce je mnohem rychlejší při uskutečňování vnitřního rozvoje a také mnohem méně nákladná; rovněž tak předávání informací je rychlejší prostřednictvím sítí, včetně sociálních sítí, než prostřednictvím klasických metod jejich přenosu;
- „**důvěra**“ – úspěšnost sítí je na důvěře založena a čím více jsou účastníci homogenní, tím je dosaženo větší důvěry. Dobré jméno účastníků je zásadním elementem, který přináší i fakt, že kvalita se stává podstatnější nežli kvantita.

Jedním z příkladů je podle Powella vydávání publikací, které je podobně jako umělecká řemesla na síťování založeno, podobně i filmový nebo hudební průmysl. U neziskových uměleckých organizací se utváření sítí promítá do základů současné práce s publikem a vytváření komunit pasivních či aktivních podporovatelů viz dále práce s publikem.

1.6. Umění jako součást kulturních a kreativních průmyslů

Kulturní a kreativní průmysly (KKP), někdy též označované jako kulturní a kreativní odvětví, jsou součástí kreativní ekonomie. Poprvé na význam dynamicky rostoucího podsektoru makroekonomie upozornil Caves (2000). Následovaly odborné studie na evropské i národní úrovni, které prokazovaly i přesná čísla za jednotlivé oblasti. Koncept KKP umožňuje komplexní pohled na oblast kultury bez ohledu na druh a způsob financování subjektů, které kulturní činnosti vykonávají (Petrová, 2015).

Nedílnou součástí konceptu jsou umělecké činnosti (služby, díla, výkony). Jádrem tohoto konceptu tvoří umělecké služby, ať už se jedná o hudbu, tanec, divadlo, výtvarné umění či literární tvorbu. Jsou základem pro rozvoj dalších odvětví a přispívají k ekonomickému růstu a zaměstnanosti. Throsby (2001) tuto tradiční uměleckou tvorbu označuje jako „core creative arts“ (základní kreativní umělecké obory), které jsou založené na čisté tvorbě a originalitě (Cikánek a kol., 2013). Také Florida (2010) tyto činnosti nazývá jako „kvintesenční kreativitu“.

Throsby rovněž poprvé popsal existující ekonomické vztahy mezi tradiční uměleckou tvorbou, kterou zahrnuje mezi kulturní průmysly, a kreativními průmysly (Throsby, 2001; Holden, 2007) a ostatními oblastmi národních ekonomik. Vztahy a vliv vidí v makroekonomické i mikroekonomické oblasti, na pracovním trhu, v mezinárodní politice, v oblasti právní, v regionálním rozvoji i kulturní politice. Například:

– Makroekonomika

Jedná se o vztahy mezi jednotlivými průmysly a interakci mezi kulturními a dalšími průmysly v ekonomice a využívání kreativních nápadů v jiných oblastech národního hospodářství;

– Mikroekonomika

Hodnotové řetězce v kulturní produkci, které vycházejí z identifikace možností hodnotných činností s cílem získat konkurenční výhodu (Porter, 1993). Pojmenování role kreativity jako jeden ze vstupů ve výrobních procesech. Zároveň vznik nových trendů ve spotřebě – konzumenti jako spolutvůrci.

– Kulturní politika

Vztah mezi ekonomickou a kulturní strategií.

1.7. Argumenty pro státní podporu umění

Otázka, proč státy podporují umění, je spojena s otázkou, proč státy umění potřebují. Podle Abbinga (2002) státy potřebují umění k „utužení jejich vlivu a mocenského postavení v mezinárodním srovnání“. Dříve tohoto postavení dosahovaly především vojenskou silou, nyní je v demokratickém světě převaha v ekonomických a kulturních možnostech. Úspěšné národy musí v celosvětovém měřítku uspět nejen ekonomicky, ale i kulturně, proto se většina těchto zemí snaží propagovat svoji kulturní identitu v zahraničí. Prominentní umělecké instituce přinášejí prestiž a turismus, jak na úrovni měst, tak i národů. Tyto externality jsou důvodem státní, ale i soukromé podpory umění (Baumol a Bowen, 1966; Netzer, 1978; Fullerton, 1991). Úspěšný marketing kultury a umění může vést nejen k vyššímu mezinárodnímu uznání, ale i přinést nárůst internacionalizace a exportu kultury.

Vlády se proto stávají významnými donátory umění v rámci veřejného zájmu. Státní dotace do oblasti umění jsou tak z části darem a z části povinností (Abbing, 2002). Státní podpora je alternativou

nebo doplňkem k tržnímu systému v oblasti umění (Alexander a Bowler, 2014). V případě, že dochází ke konfliktu mezi kvalitou a tržní hodnotou, vlády v západním světě za asistence odborníků podporují umění, které je podle jejich názoru kvalitní a má výraznou estetickou hodnotu, ale zároveň je zatím nepříliš úspěšné na trhu. Tím dochází k navýšení jeho tržní hodnoty a dochází ke zmenšení konfliktu mezi oběma hodnotami (Abbing, 2002). Na druhé straně stát tímto de facto narušuje soutěž a brání inovacím. Otázkou je rovněž, jak vysoká podpora umění ze strany státu má být, aby zároveň nevytěsnila soukromou podporu.

Mezi argumenty státu patří i to, že státní finanční podpora udržuje vysokou kvalitu umění. Podle výzkumů se nicméně prokazuje, že finanční podpora je pouze jedním z faktorů ovlivňujících stav uměleckého prostředí v dané zemi. Státní podpora může být velmi nestabilní, a proto důležitou roli v kreativním procesu hraje především rozmanitost prostředí s různými zdroji podpory umění (Klamer a Petrova, 2007).

Někteří z autorů se v teoretické rovině zabývají tím, zda státní podpora neziskového sektoru vytlačuje soukromou podporu, nebo ji naopak pozitivně motivuje (Brooks, 2003; Andreoni a Payne, 2003; Thornton, 2011). Existuje několik přístupů k chápání závislosti mezi státní podporou a soukromou podporou. Jeden z přístupů tvrdí, že obě formy podpory jsou komplementární a státní podpora může naopak zvýšit soukromé donátorství (Brooks, 2003).

Například tím, že stát svou přímou podporou zviditelní některé do té doby neznámé organizace či umělce a tím je atraktivní i pro soukromý sektor. Zároveň poukazuje i na fakt, že organizace mění i svou programaci a marketing podle toho, kdo je jejím hlavním finančním zdrojem (Hughes a kol., 2014).

Jiný přístup říká, že čím vyšší státní podpora, tím naopak menší motivace soukromých podporovatelů umění. Některé z teorií přímo prokazují, že příliš mnoho státní podpory způsobuje odliv jiných zdrojů podpory (Throsby, 2010; 2012). Souhrnně se studie spíše přiklání k teorii, že vztah mezi státní podporou a soukromou podporou není lineární, ale spíše se odvíjí od výše státní podpory a zároveň se liší i podle typu státní podpory, formy grantu nebo regulace (Thornton, 2011).

Platí i skutečnost, že v řadě případů není patrný žádný vztah mezi výší státní a soukromé podpory umění. Nepřímá podpora ze strany státu formou například daňových odpočtů je často zdůvodňovaná právě tím, že stát tímto motivuje soukromé zdroje k vyšší podpoře. Vzhledem k tomu, že soukromá podpora skutečně nezávisí přímo na výši státní podpory, ale na zcela jiných faktorech, měla by „státní podpora v této oblasti být zdůvodňována jinými argumenty“ (Fullerton, 1991). Proti tomuto druhu státní podpory vystupují i některé z výzkumů, které dokládají, že například soukromí donátoři muzeí jsou generováni především z vysokopříjmové vrstvy daňových poplatníků, a daňové odpočty tedy zasáhnou především je (Schuster, 1989).

Motivace donátorů, proč podporují umění, je totiž dána především osobním uspokojením a vytvářením dobrého pocitu. Andreoni a Payne (2003) ukazují, že motivace pro soukromou podporu má dvě části, a to jednak altruistickou, kdy jednotlivec chce zvýšit úroveň veřejných kulturních statků. Druhá část této motivace je čistě osobní a patří sem právě ono uspo-

kojení z obdarování někoho jiného, ale též budování prestiže a respektu, moci, sympatií apod. Jaký model je v dané zemi, ale i v daném oboru umění platný, se odvíjí od množství faktorů, které tento vztah mezi státní a soukromou podporou ovlivňují.

Pokud odhlédneme od vztahů mezi státní a soukromou podporou, podpora umění ze strany státu může mít i další negativní dopady. Mezi hlavní nedostatky patří (Frey, 2003) především vytváření nedokonalé soutěže na trhu. Trh se stává pro velké množství uměleckých statků a služeb nerovným. Je charakterizován monopolistickými hráči, kteří nabízejí omezené množství produktů za dotované ceny.

S tím, jak v posledních desetiletích státy snižují podporu umění, se ukazuje, že je rovněž stále těžší nalézt pro státní podporu umění vhodné argumenty (Belfiore, 2012).

O tom, zda je či není nějaký ekonomický základ pro důvody státních intervencí do oblasti kultury, se vedou debaty od počátku definování ekonomiky kultury, která je nyní oficiálně ustavena jako jedna ze subdisciplín ekonomiky (Throsby, 1994a, 1994b, 2001, 2012; Towse, 2011).

Jedním z argumentů, proč by stát měl podporovat umění, je selhání či nedokonalost trhu. Tento argument vychází z neoklasické ekonomie. V této souvislosti by dokonce stát měl přímo vést intervence směrem k podpoře umění (Zimmer a Toepler, 1999) a tyto intervence rovněž po celé období státu blahobytu byly realizovány. Selhání trhu je jednotné pro Evropu i USA, nicméně ne všechny kulturní politiky tento argument uplatňovaly stejným způsobem.

V řadě evropských zemí se od 90. let minulého století ukazuje, že podpora umělecké produkce a její spotřeby je hluboce zakořeněná především v jejich národní historii. A ukazuje se, že podpora umění není ani tak výsledkem selhání trhu, jako spíše předchozích kulturních politik. Tato teorie v kulturních politikách, kterou označujeme jako neoinstitucionalismus a která vychází z různých ekonomických (North, 1990; Alt a Shepsle, 1990; Clague, 1997) a socio-vědních disciplín (Powell, DiMaggio, 2012; Brinton a Nee, 1998) ukazuje, že historický a institucionální faktor je určujícím při tvorbě nových kulturních politik (Zimmer a Toepler, 1999).

Throsby a Withers (1979) shrnují jako nezákladnější argumenty k podpoře umění ze strany státu:

– **„Argument veřejných statků“**

Klasický argument založený na umění jako veřejném statku, který sebou přináší všechny benefity typu širokého zpřístupnění veřejnosti, dopadu na turistický ruch, kulturní zkušenost obyvatel atd. Stát by měl veřejné statky široce zpřístupnit společnosti (DiMaggio, 1983).

– **„Argument meritorních statků“**

Podpora umění ze strany státu by podle tohoto argumentu měla být zaměřena na umění, které má pozitivní dopad na společnost, a to přesto, že preference uživatelů umění jsou jiné. Stát chce prostřednictvím podporovaného umění ovlivňovat společnost (rovněž Frey, 2003; DiMaggio, 1983). Jedná se de facto o jiný termín pro externalitu a veřejné statky spojené s uměním.

– **„Argument inovací“**

Vedle umění jako veřejného a meritorního statku existuje rovněž další argument pro veřejnou podporu, a to zviditelnění tvůrců nového, inovativního umění. Tito tvůrci nesou na začátku své kreativní tvorby převážnou část nákladů. Výsledky jejich tvůrčí činnosti mají následně dopad na zbytek společnosti a jsou impulsem pro další aktivity ve společnosti. Stát je proto oprávněn kompenzovat náklady tvůrců v podobě státní podpory.

– **„Argument výrobních nákladů“**

Baumolův „cost disease“ (Baumol a Bowen, 1966) poukazuje na rozdíl v jednotlivých sektorech ekonomiky, kdy v jedné části hospodářství mimo jiné i díky neustále se zvyšujícímu technologickému pokroku roste produktivita práce, a v důsledku toho se i postupně zvyšují mzdy. V sektoru, kam spadá i kultura, zvyšující se produktivita práce automaticky ale mzdy nezvyšuje. V umění mohou nové technologie napomoci v procesu tvorby a uchování, ale nemají vliv na zvýšení produktivity. V této části ekonomiky je vidět rozdíl mezi stále narůstajícími výrobními náklady na uměleckou tvorbu, a to včetně mezd, a schopností získat dostatečné příjmy stejnou měrou zvyšováním cen vstupenek v relativně malé návštěvnícké základně. K narovnání tohoto vztahu nastupuje státní podpora, nicméně to, že něco je pouze drahý výrobek, nemůže být jediným důvodem pro státní subvence (Fullerton, 1991).

DiMaggio (1983) označil hlavní směřování státní podpory umění na hodnoty umění jako je kvalita, uchování a přístup pro střední vrstvu obyvatel. Dalšími prioritami podle něj jsou inovace nebo kulturní rozmanitost. Frey (2003) uvádí mezi argumenty pro státní podporu především nedostatek informací a iracionální chování spotřebitelů, které vedou k podceňování významu umění ve společnosti a tím k provokaci zásahů ze strany státu.

Další pohled na umění podporované z veřejných prostředků nabízí Holden (2007). Holden charakterizuje hlavní důvody ekonomické prospěšnosti podporovaného kulturního a uměleckého sektoru především jako jeho vliv a širší dopad na komerční kulturu a kreativní průmysly vůbec. Tento jev se nazývá efekt „spillover“ neboli přelévání do jiných oblastí ekonomiky (Throsby, 2001; Fleming, 2015). Mimo jiné podporovaná část umění má pozitivní dopad na rozvoj kulturní infrastruktury měst, přitahuje další kreativní jednotlivce i kreativní podnikání, podporuje síťování a navazování nových kontaktů v rámci KKP a může být stimulem pro kreativitu ve společnosti.

Právě tento pohled je rovněž součástí instrumentální kulturní politiky, která byla prvně definována již na počátku 90. let minulého století (Vestheim, 1994) a která je založena na principu, že investice do kulturního sektoru jsou výnosné, mají dopad do dalších oblastí a přinášejí s sebou i sociální inkluzi a kohezi (Belfiore, 2002 a 2004). Tato kulturní politika byla uplatňována především ve Velké Británii a řada praktických naplňování podpory umění vycházela z tohoto předpokladu.

Především v západní Evropě sociální stránka kulturních politik začala hrát stále větší úlohu s rostoucí nezaměstnaností a přílivem migrantů. Velký vliv na tento pohled měl i odklon od dlouho trvajícího státu blahobytu (Belfiore, 2002).

Pokud státy podporují kulturu a umění stále více, chtějí mít své argumenty podložené daty, chtějí vytvářet kulturní politiky, které jsou založené na důkazech – evidence-based policies. Státy proto vytvářejí mechanismy, jak své argumenty podložit věcnými důkazy v datech. Tato skutečnost se začala uplatňovat na počátku 90. let minulého století v řadě západních zemí, se zpožděním se projevila i v ČR.

V některých kulturních politikách se tento jev odrazil tak, že excelence a estetická kritéria byla upozaděna ve prospěch věcných kritérií spojených s počtem ná-

vštevňků, ekonomickými výsledky a pod. Jinými slovy to, že investování do umění přináší pozitivní ekono-

mické a sociální dopady, musí být dokládáno (Belfiore, 2004).

1.8. Účast na kultuře

Účast na kultuře byla a je dlouhodobě zahrnována do státních kulturních politik, a to od jejich vzniku v 60. letech minulého století. Byla jedním ze základních ukazatelů úspěšnosti státu blahobytu a také jedním z důležitých kritérií, proč má stát podporovat umění (Matarasso, 1999; Belfiore, 2012). Účast na kultuře je zásadní i v současné kulturní politice, přestože mění své formy. Zahrnováním účasti na kultuře vlády vyjadřují zájem státu na přístupnosti umění pokud možno co nejširší veřejnosti (Johanson a kol., 2014). S účastí na kultuře úzce souvisí i sociální inkluze a přístupnost umění pro sociálně vyloučené skupiny obyvatel.

Pro účast na kultuře neexistuje univerzální definice. Některé z nových definic pracují s dvěma typy této účasti – aktivní a pasivní. Pasivní je omezena na účast diváka, návštěvníka, na roli pozorovatele, pasivního

příjemce uměleckého zážitku, aktivní účast je rozvinuta do podoby aktivního zapojení diváka, návštěvníka do umělecké tvorby (Novak-Leonard, Brown, 2011).

Zatímco pasivní účast publika – fyzická přítomnost diváka či návštěvníka – je tradičně sledována formou statistických šetření, jako je vyjádření počtu návštěvníků podle prodaných vstupenek, narůstající aktivní účast, a to včetně dalších aktivních forem včetně crowdfundingu, je sledována velmi omezeně.

Měření účasti na kultuře patří do dlouhodobých sledování vlád v rámci kulturních politik. Základem měření této účasti je snaha získat povědomí a porozumět významu umění a kulturních aktivit. Z výsledků lze sledovat vývoj v jednotlivých oblastech umění, naplňování cílů v rámci strategických dokumentů.

1.9. Modely financování umění ze strany státu

Modely financování ze státní úrovně ve všech zemích, které podporují tuto část kultury, zahrnují v sobě element vícezdrojového financování. Znamená to, že přidělení státní dotace je kromě dalších kritérií podmíněno získáním dalších finančních zdrojů, ať už z privátních, tak i z vlastních zdrojů žadatele. Stát tedy není stoprocentním podporovatelem, ale pouze spolufinancovatelem. Tento fenomén, který se od konce minulého století stává pevnou částí státních dotačních systémů, ale i obecně systémů podpory umění z veřejných zdrojů, je částečným přejímáním amerického vzoru tzv. matching grantů, tedy kombinací několika finančních zdrojů podpory projektů původně v rámci donátorů ze soukromé sféry (Schuster, 1989).

Tento systém může mít několik podob. Jednou ze základních je spolufinancování, které je obvyklé i v ČR. Stát přispívá na část nákladů spojených s projektem. Další možností je motivační či pobídková podoba, kdy žadatel obdrží za každé například tři koruny získané z jiných zdrojů jednu korunu od státu. Tento model byl poprvé uplatňován v USA v osmdesátých letech minulého století v National Endowment for the Arts (Schuster, 1989). Cílem je povzbudit umělecké instituce, aby přemýšlely v dlouhodobějším horizontu.

Financování umění a jeho modely jsou zahrnuty do státních kulturních politik a strategií. V minulosti se ve vyspělé části světa kulturní politiky zaměřovaly výhradně na přímou podporu umění, resp. kreativního umění (Throsby, 2012). Elementy této podpory zahrnovaly především podporu umělecké produkce umělců a uměleckých organizací, podporu provozu uměleckých organizací a konečně i podporu účasti na kultuře, zlepšení přístupu k umění. Mezi další nástroje pak patří i regulace v podobě např. ochrany autorských práv uměleckého díla nebo podpora uměleckého vzdělávání.

V novodobé historii existuje veřejná podpora nejen ve formě přímé finanční podpory, ale rovněž v podobě nepřímé nefinanční podpory. Nepřímá podpora je státem poskytována nejčastěji prostřednictvím legislativních opatření formou například daňových úlev, daňových pobídek nebo prostřednictvím veřejně financovaných kulturních poukazů k podpoře účasti mladého publika či uměleckého vzdělávání. Cílem této podpory je stimulace soukromého sektoru a jeho zainteresování na podpoře umění.

Následující opatření na podporu soukromých investic do kultury jsou uváděna jako nejčastější (Čopíč a kol., 2011):

1. Daňové pobídky v oblasti kultury

Příkladem je především snížená sazba DPH při nákupu kulturního zboží, daňové odpočty při nákupu kulturních statků nebo převod uměleckých děl na stát namísto platby daně či daňové zvýhodnění určitých subjektů.

2. Podpora sponzorství prostřednictvím daňového zvýhodnění

3. Partnerství veřejného a soukromého sektoru (PPP)

Dohoda mezi státním a soukromým sektorem ohledně poskytování veřejných služeb či zajištění veřejné infrastruktury.

4. Daňová asignace

Je daňovým opatřením, na základě kterého si daňoví poplatníci mohou sami stanovit, aby určitý podíl jejich daně z příjmů byl přidělen konkrétní neziskové organizaci.

5. Individuální dary na kulturní účely

Stát se zde angažuje prostřednictvím daňové pobídky – daňového zvýhodnění subjektu, který dar poskytuje.

6. Podnikové dárcovství na kulturní účely

Stát podnikové dárcovství stimuluje opět prostřednictvím daňové pobídky.

7. Matchingové granty

Umělecké organizaci či projektu je v případě získání soukromých finančních prostředků dorovnán příspěvek o veřejnou dotaci. Mezi veřejnou dotací a soukromou investicí existuje pozitivní vztah a soukromí investoři s větší pravděpodobností přispívají na kulturu

8. Loterijní fondy

Fondy, většinou založené státem, jejichž příjmy jsou tvořeny příjmy z loterií a jiných podobných her a které jsou často spojeny s účelovými daněmi.

9. Kulturní poukazy

Jedná se o poukaz s kreditem o určité peněžní hodnotě, který může být použit na konkrétní účel jako stimulace poptávky po kulturních produktech.

10. Účelová daň

Jedná se o daň, jejíž příjmy jsou ze zákona vyhrazeny pouze pro konkrétní použití, v našem případě pro kulturní činnosti, a v některých případech jsou navíc doplněny o dodatečné prostředky ze státního rozpočtu.

11. Bankovní programy

Bankovní programy, které jsou zaměřeny na bankovní podporu kulturního sektoru. Nejčastěji se jedná o úvěrové programy, které stanoví pro kulturní činnosti výhodnější úrokové sazby.

12. Státní podpora soukromé podpory prostřednictvím nadací a nadačních fondů

Stát prostřednictvím legislativních opatření podporuje rozvoj těchto organizací, jakožto dalších podporovatelů oblasti kultury.

13. Zřizování specializovaných organizací zaměřených na partnerství uměleckého a podnikatelského sektoru

Stát buď přímo zakládá, nebo jinak motivuje vznik takovýchto organizací za účelem lepší komunikace, šíření povědomí a vzájemné informovanosti mezi uměleckým a podnikatelským sektorem.

14. Podpora crowdfundingu

Stát prostřednictvím legislativních opatření motivuje rozvoj crowdfundingových platform jako dalšího ze zdrojů v oblasti umění.

Prostředí podpory umění je často velmi nepřehledné, a proto se umělci často obracejí na zprostředkovatele, kteří se v systému lépe orientují. Pokud se jedná o financování umělecké tvorby, kreativní nemohou být pouze samotní umělci, ale i jejich zprostředkovatelé (Klamer a Petrova, 2007).

Tato kreativita v získávání finančních prostředků nabývá na aktuálnosti v posledních letech, opět v souvislosti s krácením veřejných financí a s hledáním nových zdrojů, které jsou často navázané na publikum a práci s ním.

1.10. Publikum a práce s publikem

V posledním desetiletí se stále více v kulturních politikách pracuje s daty souvisejícími s účastí na kultuře a v této souvislosti i s výkony jednotlivých institucí. Návštěvníci vždy byli jedním z důležitých kritérií podpory umění, nicméně jejich význam a role se v posledních letech velmi proměnila. Návštěvník se

dostal do popředí ještě více i důrazem na sociální inkluzi a také s krizí managementu některých kulturních institucí.

Zapojení uměleckého publika do uměleckých aktivit se stalo jedním ze základních kritérií financování umění.

Zapojení publika a zpřístupnění umění širokému publiku je často důležitější než samotná podpora umělců a uměleckých institucí (Sutherland a Gosling, 2010).

Práce s publikem je ustálený český výraz pro anglické sousloví „audience development“ (Lišková, 2013). Termín rozšířil Arts Council England (Arts Council England, 2008). Tehdy ho chápal především jako nový koncept zapojení publika, jehož základem je marketing a obvyklé marketingové nástroje. Postupně se dostal i do dalších dokumentů, a to i na úrovni Evropské unie (EU).

Podpora práce s diváky, budování publika a hledání nových diváckých skupin patří i k prioritám programu EU Kreativní Evropa. Práce s publikem je jedním z kritérií většiny výzev, na základě kterého se hodnotí kvalita projektu či jeho dopad.

1.11. Crowdfunding

Práce s publikem je úzce provázána na crowdfunding jako jednu z nových možností financování umění. Nárůst hledání nových zdrojů financování souvisí s krácením rozpočtů kulturních organizací jak v Evropě (Alexander a Bowler, 2014), tak v USA (Colbert, 2009; Boeuf a kol., 2014). Krácení rozpočtů především díky snižování rozpočtů tradičních podporovatelů vede instituce k většímu zaměření na své publikum a rozšiřování okruhu příznivců, kteří by se potenciálně mohli stát i podporovateli. Rozvoj nových technologií a Internetu je proto ideálním nástrojem.

Financování prostřednictvím crowdfundingu roste v uplynulé dekádě především s rozvojem Web 2.0, neboli etapy vývoje webu, v níž byl pevný obsah webových stránek nahrazen prostorem pro sdílení a společnou tvorbu obsahu (DiNucci, 1999). Je to jedna z forem crowdsourcingu, který získává finanční příspěvek prostřednictvím a s vědomým souhlasem širší veřejnosti neboli „davů přispěvatelů“ (Surowiecki, 2004).

Crowdfunding může být definován jako kolektivní úsilí velkého množství jednotlivců podpořit vznik jednotlivých projektů malým finančním příspěvkem (De Buysere a kol., 2012). Je definován rovněž jako způsob získávání financí na konkrétní projekt formou otevřené výzvy, která se realizuje prostřednictvím internetové platformy, a to většinou za předem slíbenou odměnu (Howe, 2008, Brüntje a Gajda, 2016), která ale není nikdy peněžního rázu.

Tradiční modely prezentace obsahu uměleckých děl přestávají publiku stačit. Pro tradiční kulturní organizace i nezávislé projekty je nezbytné zajímat se o své diváky, návštěvníky či posluchače, poznávat jejich potřeby a požadavky a vycházet jim vstříc skladbou svých programů i jejich prezentací.

Nové technologie a rozvoj internetu („znalostní společnost“ – např. Truneček, 2004) nabízí nové formy komunikace a mění vztahy mezi umělci a jejich publikem. Publikum už nechce být jen pasivním receptátorem, ale chce se podílet aktivní angažovanou formou. Tato aktivní forma účasti může být buď přímá například ve formě workshopů, anebo může i přímo zasahovat do uměleckého procesu, a tedy ovlivňovat jeho obsah, průběh apod. (Petrová, 2015).

Nejedná se tedy přímo o novou metodu výběru finančních příspěvků, neboť se de facto jedná o sbírku. Finanční sbírka prostřednictvím široké výzvy veřejnosti je velmi starým nástrojem – například celonárodní sbírka na stavbu Národního divadla v Praze v 19. století. Novum v této oblasti je především ve formě zprostředkování výzvy veřejnosti a procesu výběru příspěvků prostřednictvím Internetu.

Zároveň velmi specifická pro crowdfunding je i skutečnost, že donátoři se stávají přímou součástí kreativního procesu a prostřednictvím svých příspěvků mají přímý vliv na to, zda nové dílo vznikne či nikoliv (Boeuf a kol., 2014). A tato skutečnost, tedy být přímým spoluvůrcem, je zároveň pro spotřebitele a uživatele velmi motivujícím faktorem, proč podporovat umění prostřednictvím crowdfundingu.

První crowdfundingové platformy vznikly po roce 2005 v USA. Největší americká crowdfundingová platforma Kickstarter brzy začala být využívána i kulturními a uměleckými projekty, a to nejen subjekty z USA, ale i z dalších zemí včetně evropských. Právě oblast umění díky krácení veřejných rozpočtů a příspěvků tradičních podporovatelů v řadě zemí v souvislosti s postupující ekonomickou krizí, byla nucena hledat nové finanční zdroje. Tyto zdroje jim mohlo dodat právě loajální publikum (Boeuf a kol., 2014), na kterém je princip přispěvatelů založen.

Podle výzkumů z posledních let (Brüntje a Gajda, 2016) se ukazuje, že crowdfundingový trh bude do budoucna nadále expandovat. V současnosti většina výzkumů v této oblasti není směřována pouze do oblasti umění, ale sleduje dopady platform v širším záběru, neboť platformy jsou zakládány většinou s větším tematickým záběrem, než je oblast umění. Některé z výzkumů nicméně prokazují, že crowdfunding byl již od svého počátku využíván s úspěchem zvláště v oblasti hudby (Galuszka a Bystrov, 2014; Moritz a Block, 2016). Podle těchto výzkumů další z úspěšných oborů je oblast filmu, tedy oblast kulturních průmyslů. Výzkumy také poukazují na skutečnost, že klasické umělecké organizace, muzea, galerie a divadla jsou právě oproti hudbě a filmu ve velké nevýhodě. Je to dáno tím, že tyto kulturní instituce produkují umělecká díla, která jsou jen velmi těžko reprodukovatelná (Colbert, 2009; Boeuf a kol., 2014).

V případě crowdfundingových platform se tak dav přispěvatelů neboli angažované publikum stává zároveň expertním orgánem, který rozhoduje o vzniku a budoucím prodeji uměleckého díla. Zástup jednotlivců na Internetu tak nahrazuje tradiční expertní komise, které rozhodují o poskytnutí dotace na projekt z veřejných či privátních zdrojů. Někteří autoři se proto zabývají i rozdíly a shodou v evaluaci projektů prostřednictvím „davu“ a „expertů“ (Mollick a Nanda, 2015).

Tento jev bude mít nepochybně v budoucnosti dopad i do kulturních politik a celkové podpory umění. Expertnímu posuzování uměleckých projektů v historii kulturní politiky vždy náležela vysoká důležitost, často docházelo i k tomu, že především ve vysoké kultuře odborní kritici byli významnější než samotní tvůrci (Caves, 2000), na druhou stranu posouzení prostřednictvím davu se ukazuje jako velmi demokratické řešení.

1.12. Sdílená ekonomika a kolaborativní spotřeba v kultuře

Rozmach crowdfundingu by nenastal bez nástupu nové ekonomiky, která je označována jako sdílená ekonomika. Sdílená ekonomika je definována různými autory (Belk, 2010; Sacks, 2011 nebo Hamari a kol., 2015) jako ekonomika založená na kolaborativní spotřebě určitých služeb prostřednictvím Internetu. Nebo-li aktivit, které jsou založeny na vzájemné komunikaci jednotlivých účastníků a které souvisejí se získáváním, poskytováním a sdílením zboží a služeb prostřednictvím online komunity.

Pokud hovoříme o sdílené ekonomice, pak máme na mysli online encyklopedie např. Wikipedia, stránky se sdíleným obsahem např. Youtube, Instagram. Dalším příkladem je vzájemné financování prostřednic-

tvím přímých půjček nebo služby crowdfundingových platform (Hithit.cz).

Sdílená ekonomika v oblasti kultury je některými z autorů označována rovněž jako hybridní ekonomika (Sternberg, 1993; Lessig, 2015), která vytváří zcela nová partnerství a vztahy v souvislosti s rozvojem nových technologií. Např. Lessig (2015) jde ve vymezení hybridní ekonomiky ještě dál a označuje ji jako „prostor pro stírání dosavadních rozdílů mezi profesionálním a amatérským uměním, prostor pro novou svobodnější kreativitu“ a v tomto smyslu digitální kulturu označuje jako potenciál, jak udělat celou společnost lepší.

1.13. Nové termíny v kulturních politikách

V uplynulých dekádách se v kulturních politikách stále více pracuje i s termíny, jako je podnikatelský přístup v kultuře nebo též kulturní podnikání z anglického cultural entrepreneurship.

Kulturní podnikání bylo poprvé definováno v publikaci Cultures and Globalization: The Cultural Economy (Anheier, Isar, 2008). Kulturní podnikatelé jsou zde definováni následovně: “Cultural Entrepreneurs are cultural change agents and resourceful visionaries who organize cultural, financial, social and human

capital, to generate revenue from a cultural activity. Their innovative solutions result in economically sustainable cultural enterprises that enhance livelihoods and create cultural value and wealth for both creative producers and consumers of cultural services and products.”

Jiný přístup ke kulturnímu podnikání představuje definice Lidie Varbanové (Varbanova, 2013): „Podnikání v umění a kultuře jsou ekonomické a stejně tak i socio-kulturní aktivity, založené na inovaci, využití příležitostí

a riskantním chování. Jedná se o aktivity, které jsou vizionářské, strategické, inovativní a sociální.“

Obě dvě definice jsou spojené především s konceptem kulturních a kreativních průmyslů a udržitelnosti podnikatelských kulturních subjektů, původně především v prostředí USA. V době krácení veřejných prostředků a přehodnocování kulturních politik však vidíme přesun kulturního podnikání i do neziskového kulturního prostředí. Kulturní podnikání se stává dobrovolnou

či vynucovanou nutností neziskových organizací. A v řadě případů se stává i jedním z kritérií podpory z veřejných prostředků.

Kulturním podnikáním neziskových kulturních a uměleckých organizací můžeme nazývat takové jejich chování, které využívá inovativního, vizionářského a kreativního přístupu k získání prostředků mimo veřejné zdroje a které má zároveň dopad na strategické rozhodování organizace.

PODPORA UMĚNÍ DNES V EVROPSKÉM KONTEXTU

Tato část je věnována přístupům a modelům kulturních politik v pěti velkých evropských zemích. Některé z nich patří k tradičním podporovatelům kultury, jiné k zemím s historicky méně okázalým přístupem k podpoře umění a kultury, přesto ke strategicky silným hráčům v oblasti kulturních politik a jejich účinné implementace do života společnosti. Do výběru byla zařazena Francie, SRN, Itálie, Španělsko a Švédsko.

Vidíme, že současné kulturní směřování ve sledovaných zemích je zásadně ovlivněno historickým kontextem a tradicí přístupu státu ke kultuře. Nicméně pro všechny níže uvedené modely kulturní politiky je platné, že reflektují současná témata a nový ob-

sah v oblasti kultury. Témata jako je sociální inkluze v souvislosti s přistěhovaleckou krizí, digitální posun nebo nové formy spolupráce se soukromým sektorem, se opakovaně objevují ve všech strategických dokumentech.

Všechny země v posledním desetiletí prošly krácením veřejných rozpočtů, až na Švédsko, kde se naopak kulturní rozpočet navyšoval. Proto také některé z kulturních politik zahrnují restrukturalizaci kulturní infrastruktury a cíleněji zaměřené priority veřejné finanční podpory, včetně vytváření nových partnerství a spolupráce. V následujícím textu jsou shrnuta nejdůležitější fakta a charakteristiky státních kulturních politik.

Francie

Celá historie kulturní politiky ve Francii je příznačná centrální rolí státu, a to již z dob před založením republiky. Řadí se sem například přijetí francouzštiny jako národního jazyka v 16. století (1539), přes založení hlavních organizací Comédie-Francaise v roce 1680 nebo muzea v Louvru (1793), tedy podpora umělců a umění, až po založení prvních administrativních struktur na podporu umění, jako byl Sekretariát pro výtvarná umění v 19. století. Snahy spravovat oblast kultury centrálně vyvrcholily založením samotného ministerstva se zaměřením na kulturu a umění v roce 1959 (Perrin a kol., 2016).

Od vytvoření ministerstva na konci padesátých let můžeme ve Francii sledovat dva hlavní přístupy ke kulturním politikám. Na jedné straně je to tzv. kulturní demokratizace charakteristická širokým přístupem ke konvenční kulturní nabídce reprezentované tzv.

vysokou kulturou, kulturním dědictvím a uměleckou kvalitou. Tento široký přístup je doprovázen nízkým nebo nulovým vstupným do národních kulturních institucí a akcemi zaměřenými na rozšiřování publika.

Na druhé straně v 70. a 80. letech se objevuje další přístup, který je spojen se zaměřením i na další formy, druhy, obory a rozmanitost uměleckého projevu, včetně těch, které byly dříve považovány jen za minoritní a mimo tzv. vysoké umění. Státní kulturní politika je od 80. let proto vytvářena s ohledem na hledání rovnováhy mezi oběma hlavními přístupy (Perrin a kol., 2016).

Od 80. let minulého století je také zohledňován ekonomický aspekt kultury. Již v roce 1982 tehdejší vizionářský ministr kultury Jack Lang pronesl na konferenci UNESCO nyní známé rčení „Ekonomika a kultura, stejný boj“ „Economie et culture, même

combat“ (Mollard, 2015). Tato věta přesně podtrhuje význam kulturních aktivit jako faktoru ekonomického rozvoje a v podstatě již tehdy předznamenává kreativní ekonomiku, která byla termínově zpopularizována na konci 90. let. Ekonomický aspekt kultury je nicméně v kulturní politice nahlížen tak, aby bylo zároveň jasně deklarováno, že tvorba a umění nemohou být redukovány pouze na ekonomickou a finanční stránku.

Od svého vzniku bylo jedním z hlavních posláních ministerstva podporovat přístup a účast na kulturním dědictví a dílech současné umělecké tvorby. 21. století s sebou přineslo další témata a priority pro práci ministerstva a tím i kulturní politiky, jako je digitální kulturní obsah a služby, práce s publikem a posílení významu uměleckého, kulturního a kreativního vzdělávání.

Současná kulturní politika má tři hlavní linie (MKK, 2019):

- Kulturní dědictví
- Tvorba
- Přenos znalostí a kulturní demokratizace, a to především prostřednictvím kulturního a uměleckého vzdělávání

Francouzský model kulturní politiky je charakteristický proaktivním přístupem veřejné správy. Rovný přístup ke kultuře pro všechny občany je zaručen ústavně. Francie kulturu považuje za integrální část sociálního a ekonomického rozvoje země. Kultura je dlouhodobě považována za klíčový faktor k zajištění kvality života a naplnění každého jednotlivého občana.

Právě kulturní a umělecké vzdělávání tvoří podstatnou roli jak v rámci všeobecného vzdělávacího systému, tak i v rámci specializovaných škol, ať už na národní nebo územní úrovni nebo na úrovni mimoškolního či celoživotního vzdělávání. Od roku 2008 byl do osnov základního a středního školství vložen předmět historie umění (Perrin a kol., 2016).

Silnou stránkou je mezirezortní spolupráce v oblasti kultury. Ministerstvo kultury a komunikace (současný název ministerstva – Ministère de la Culture et de la Communication – MKK) spolupracuje s dalšími ministerstvy, které mají své specifické úkoly v oblasti kultury například v oblasti zahraničních věcí, vzdělávání, výzkumu či turismu. Stejně jako jsou k implementaci státní kulturní politiky povinni i regionální a místní autority v jejich specifických oblastech na teritoriální úrovni (MKK, 2019).

Stát působí v oblasti kultury nepřímo prostřednictvím různých legislativních a regulačních opatření, a zároveň přímo prostřednictvím financování přímo řízených kulturních institucí a prostřednictvím finanční podpory v podobě grantů či transfery finančních prostředků k dalšímu rozdělování na úrovni nižšího stupně veřejné správy.

Co je velmi důležitou součástí kulturního rozvoje v zemi, jsou města, která tradičně již od 19. století podporují administrativně a finančně řadu knihoven, muzeí, divadel, konzervatoří, stejně jako soukromých kulturních spolků. A od 60. let 20. století stejně tak vytvářejí i své kulturní politiky.

Státní kulturní politika dosahuje do všech úrovní teritoriální správy, a to prostřednictvím komplexního systému různého typu smluv (mezirezortní smlouvy, smlouvy mezi ministerstvem a nižším stupněm státní správy, smlouvy mezi jednotlivými nižšími stupni státní správy nebo mezi různými veřejnoprávními agenturami a institucemi). Tyto smlouvy jsou smlouvami především o účinném kooperativním financování a spolupráci v oblasti podpory kultury a umění.

Kulturní politika je tak založena na principu všestranné spolupráce, která je podpořena víceúrovňovým systémem smluv. Postupem času tak finanční podpora z nižšího stupně veřejné správy do oblasti kultury signifikantním způsobem narostla a v řadě regionů je na úrovni státní podpory kultury, či ji dokonce významně převyšuje.

Jednou z dlouhodobých priorit kulturních politik je rovněž statut umělce. Kromě řady dalších podpůrných opatření je nejdůležitějším pilířem speciální sociální pojištění (intermittence), které bylo založeno v roce 1936 původně pro technické pracovníky v kinematografii. Od roku 1969 jsou do této dávky zahrnováni rovněž umělci a techničtí pracovníci v oblasti performing arts. Umělci a techničtí pracovníci v oblasti performing arts, v audiovizuálním sektoru a v zábavním průmyslu mají nárok na specifické sociální pojištění, které je určeno pro osoby, které nemají pravidelnou pracovní činnost nebo stálý zaměstnanecký poměr. Tento speciální režim nazvaný intermittence du spectacle, jim umožňuje mít speciální sociální dávky/příjem a profesionální trénink, navzdory přerušení jejich zaměstnání (Perrin a kol., 2016).

Od roku 2016 vláda založila státní fond na podporu trvale udržitelné zaměstnanosti v oblasti performing

arts (Fonds national pour l'emploi pérenne dans le spectacle – Fonpeps). Fond je vyprofilován na systematickou podporu zaměstnanosti jak umělců, tak technických pracovníků, jako je vytváření trvalých pracovních smluv, prodlužování smluv na dobu určitou, pomoc při péči o děti, pomoc při hledání prvního zaměstnání a pracovní integrace mladé generace (MKK, 2019). Je spravován přímo ministerstvem.

Stát zajišťuje rovněž celou řadu nepřímých nástrojů podpory umění, jako jsou různé daňové pobídky (snížená sazba DPH, pevná cena knih od roku 1981, daňové úlevy na film, videohry a další) nebo různá regulační opatření typu kvót na francouzskou jazykovou uměleckou produkci v rádiu a televizi.

Stát věnuje velkou péči digitálnímu posunu a regulaci kreativního obsahu na internetu. V roce 2012 například byla zavedena nová 1% daň z tabletů a chytrých telefo-

nů za účelem financování rozvoje kulturních a kreativních činností. Ve stejném roce se také podepsala první dohoda mezi společnostmi Google a Národním svazem vydavatelů (Syndicat national des éditeurs) o digitalizaci volných uměleckých děl a referenčních děl.

Hlavním charakteristickým rysem politik v oblasti umění je dát tvůrcům a umělcům prostředí, ve kterém bude možné svobodně realizovat jejich aktivity, při zachování principů demokratické transparentnosti a práva kontroly veřejných výdajů. Současně by z toho měl mít prospěch co nejširší okruh obyvatel.

Mezi další aktuální témata kulturních politik patří podpora soukromého sponzoringu, kulturní rozmanitost a problematika kulturních minorit či propojení mezi kulturou a turistickým ruchem a jejich vzájemná pozitivní i negativní interakce jak na státní úrovni, tak na teritoriální (Perrin a kol., 2016).

Spolková republika Německo

Na rozdíl od většiny evropských zemí bylo Německo vytvořeno na základě velkého množství nezávislých feudálních států a městských republik, které již od 19. století jakýmsi bazálním způsobem pečovaly o kulturu a zakládaly též kulturní instituce. Vývoj v první polovině 20. století známým způsobem narušil rozvoj svobodné kultury. Tento proces byl dovršen rozdělením země po druhé světové válce na dvě země a dva kompletně rozdílné přístupy k oblasti kultury (Blumenreich, 2016).

První z modelů byl reprezentován obdobným přístupem, který známe z Československa před rokem 1990. V Německé demokratické republice (NDR) bylo zřízeno ministerstvo kultury a kulturní politika byla založena na konceptu kultury klasických uměleckých forem a kulturního dědictví, které se mělo přiblížit každodennímu životu pracujících občanů země.

Naproti tomu v druhé části Německa se kulturní politika vyvíjela obdobně jako v dalších západoevropských zemích, včetně silných protestů v 60. letech a proměnou vnímání umění a kultury. V roce 1970 byl přijat strategický dokument „Nová kulturní politika“ jako součást demokratizačního procesu společnosti. Umění mělo být přístupné všem členům společnosti – „kultura pro všechny“. Ruku v ruce s tím začaly narůstat výdaje státu na kulturu. Nové priority kulturní politiky se představily v osmdesátých letech, ale hlavní změna

přišla se sjednocením obou zemí – 3. 10. 1990. Země se změnila vytvořením federálních států (Länder) a měst, došlo k privatizaci a odstátnění kulturních zařízení a institucí. Obě země se snažily vyrovnat svůj handicap oddělení, což bylo spojeno s obrovskou finanční zátěží, která se následně projevila v dalších letech a měla dopad na financování celé oblasti kultury (Blumenreich, 2016).

Model kulturních politik ve Spolkové republice Německo (SRN) je vystavěn na principu tzv. kulturního federalismu („Kulturfederalismus“), to znamená na vzájemné spolupráci centrální vlády a vlád jednotlivých spolkových zemí.

Kulturní infrastruktura je v zemi rozdělena do tří částí:

- Soukromé kulturní podniky
- Instituce a aktivity, které jsou podporovány z veřejných finančních prostředků státu nebo nižší úrovně spolkových zemí a měst
- Neziskové zprostředkovatelské instituce, nadace, spolky apod.

Důraz je kladen na partnerství veřejného a soukromého sektoru (public private partnerships). Oblast kulturních a kreativních průmyslů je podporována prostřednictvím nepřímé podpory formou např. daňových úlev, ale i přímou finanční podporou. Zvláštní důraz je

kladen na vzdělávání, včetně různých forem kreativního i celoživotního vzdělávání.

V celkovém srovnání finančních výdajů SRN stojí v oblasti kultury na několika pilířích od veřejné podpory až po občanskou participaci a podporu ze strany spolkové činnosti. Největší tíhu podpory kultury nesou města, hned za nimi spolkové země. Federální vláda poskytuje v tomto srovnání nejmenší podíl finanční podpory.

Většina kulturní infrastruktury je podporována z veřejných prostředků, a to především prostřednictvím spolkových zemí. Řadu let zde probíhá debata o přerozdělování finančních prostředků mezi různými úrovněmi státní správy. V souvislosti s problematickou finanční situací některých spolkových zemí byla centrální vláda opakovaně vyzývána k větší finanční participaci na správě a zajištění kulturní infrastruktury (Blumenreich, 2016).

Po sjednocení země v roce 1990 došlo k přestěhování centrálních vládních institucí do nově ustanoveného hlavního města Berlína. V této době byla také podepsána smlouva mezi federální vládou a spolkovou zemí Berlín o společné péči o oblast kultury na území hlavního města. Léta po sjednocení byla obecně charakteristická úspornými opatřeními a nárůstem strukturálních problémů hlavních kulturních institucí.

Na federální úrovni vznikala administrativa zodpovědná za oblast kultury a kulturní politiku jen pozvolna. V současnosti na centrální úrovni pracuje Federální kulturní nadace („Kulturstiftung des Bundes“¹ – od roku 2002). A na úrovni spolkových zemí Kulturní nadace spolkových zemí („Kulturstiftung der Länder“²).

V roce 2006 proběhla rozsáhlá evaluace dosavadní podpory kultury v novodobé historii, která byla o rok později završena závěrečnou zprávou „Kultura v Německu“.³ Zpráva mimo popisu stavu navrhuje doporučení, jak zlepšit podporu umění a kultury (Blumenreich, 2016).

Kromě legislativy na federální úrovni v roce 2014 vznikl také první zákon v oblasti kultury na úrovni spolkové země. V roce 2015 vstoupil v účinnost zákon, který zahrnuje sociální pojištění pro umělce jako OSVČ

(„Gesetz über die Sozialversicherung der selbständigen Künstler und Publizisten“⁴) (Blumenreich, 2016).

V současné době navzdory zlepšujícímu se státnímu rozpočtu i rozpočtů v některých zemích, přetrvává tlak na zvýšení soběstačnosti kulturních organizací a institucí a jejich větší efektivitu. Kulturní politiky jsou v současnosti zároveň proměňovány a dochází k dalším změnám v souvislosti s migračním procesem, rychlým rozvojem technologií a proměnou publika (stárnutí publika). Hlavní změny v kulturních politikách jsou tedy spojeny se sociálními změnami ve společnosti.

Hlavními tématy posledních let v kulturní politice je rozvoj kulturní infrastruktury s ohledem na demografické změny, stabilizaci sociálního pojištění umělců jako OSVČ („Künstlersozialversicherung“) a proměna autorského práva v souvislosti s digitálním posunem.

V současné době většina z celkem 16 spolkových zemí má své kulturní politiky, které dále vyhodnocuje, a v souvislosti s tím i ucelené systémy podpory umění a kultury.

Itálie

Historicky ústřední prioritou podpory kultury v Itálii je oblast kulturního dědictví. Již na počátku 20. století byly položeny základy ochrany kulturního dědictví ze strany tehdejšího parlamentu. Ve 30. letech minulého století v období nástupu fašismu v Itálii vzniklo jedno z prvních ministerstev, které se zabývalo kulturní agendou. V době fašistické Itálie vznikla také řada zákonů v oblasti kultury, a to též v oblasti podpory umění a umělecké kreativity (např. 2% na umění ve veřejných budovách), z nichž některé jsou v platnosti do dnešní doby (Bodo a Bodo, 2016). Stejně tak jako existují velké kulturní instituce. Po druhé světové válce bylo nicméně zrušeno ministerstvo kultury a trvalo až do 70. let minulého století, než bylo založeno ministerstvo kulturního dědictví. Do té doby se kulturní politikou zabývaly především regiony.

V současné době je ministerstvo zodpovědné za kulturní dědictví, kulturní aktivity a oblast turistického ruchu (současný název ministerstva *Ministero per i Beni e le Attività Culturali e per il Turismo*/ MIBACT) (MIBACT, 2019).

1 Kulturstiftung der Bundes - <https://www.kulturstiftung-des-bundes.de>

2 Kulturstiftung der Länder - <https://www.kulturstiftung.de>

3 Kultura v Německu - <https://dip21.bundestag.de/dip21/btd/16/070/1607000.pdf>

4 Gesetz über die Sozialversicherung der selbständigen Künstler und Publizisten <http://www.gesetze-im-internet.de/ksvg/index.html>

Itálie se po dekády potýká s nerovnostmi mezi bohatším severem země a chudším jihem. Tato nerovnováha přetrvává do dneška a má dopad i na oblast kultury. K tomu se v posledních letech přidružují problémy spojené s velkým množstvím imigrantů, které se aktuálně rovněž dostávají do popředí kulturních strategií.

Itálie uplatňuje smíšený ekonomický systém, kde veřejné prostředky směřují historicky především do oblasti kulturního dědictví, muzeí, archivů a knihoven, a v druhém sledu též do oblasti performing arts. Oblast kulturních průmyslů není z veřejných prostředků až na výjimky podporována. Formou nepřímé podpory (daňová zvýhodnění a odpočty) je od roku 2009 podporována oblast kinematografie. Oblast kinematografie profituje rovněž již od konce 90. let minulého století z přerozdělování příjmů od hlavních televizních společností a z reklamy.

Hlavní část veřejné podpory směřuje do kultury v podobě přímé finanční podpory kulturních institucí a kulturních aktivit (MIBACT, 2019).

Současná státní kulturní politika se zaměřuje na nárůst italské konkurenceschopnosti s využitím potenciálu kulturního dědictví, ale též umění, větší propojení kultury a turistického ruchu, podporu současného umění a architektury, která je potenciálem pro oživení městských předměstí, vzdělávací aktivity a podporu PPP (Bodo a Bodo, 2016).

Itálie se dlouhodobě potýká s podfinancováním celé oblasti kultury. K velkým škrtům docházelo opakovaně též od počátku nového tisíciletí. V řadě případů došlo k poškození a zřícení kulturních památek, docházelo k velkým protestům umělecké veřejnosti a stávkám, některé umělecké zprostředkovatelské instituce zanikly (např. Divadelní ústav – Ente Teatrale Itali – no). Od roku 2016 se pomalu začíná rozpočet určený na kulturu opět zvyšovat. Přestože privatizace státních institucí je dlouhodobě v Itálii debatována, byla zprivatizována jen některá divadla na místní úrovni (Bodo a Bodo, 2016).

V souvislosti s uprchlickou krizí je kladen velký důraz na kulturní rozmanitost a sociální inkluzi, a to především na úrovni neziskového uměleckého sektoru. Historickou tradici mají v Itálii například projekty sociálního divadla.

Španělsko

Španělsko v období 1939 až 1975 bylo pod politickou nadvládou generála Franca, která měla dalekosáhlé dopady na celou oblast kultury včetně cenzury a státního monopolu na veškeré informace. Po jeho smrti v roce 1975 se země otevřela demokratickým principům. Samostatné Ministerstvo kultury bylo ustaveno v roce 1977 a získalo kompetence řídit oblast divadla, tance, hudby, filmu, výtvarného umění a kulturního dědictví. V roce 1996 došlo ke spojení s oblastí vzdělávání. V současné době je ministerstvo kromě oblasti kultury zodpovědné rovněž za oblast sportu (MCD, 2019).

Ve Španělsku po roce 1975 byla demokratizace kultury chápána jako občanské právo každého občana vyjádřit se ke kulturnímu životu ve své komunitě. Demokratizace byla provázena rovněž silnou decentralizací administrativních nástrojů. Tento přístup znamenal zároveň nárůst zapojení soukromých společností a občanské společnosti do provozu kultury v zemi (Villarroya a Ateca-Amestoy, 2019).

Ústava z roku 1978 vytvořila novou administrativu ve třech úrovních – centrální vláda, autonomní komunity nebo regiony a místní úroveň ve formě samospráv nebo provincií.

V oblasti kultury je centrální úroveň zodpovědná především za ochranu kulturního dědictví před nedovoleným exportem, ochranu autorských práv, ochranu základních práv a svobod tvorby a za regulaci médií (MCD, 2019).

Nižší úroveň je zodpovědná za ochranu kulturního dědictví a péči o kulturní infrastrukturu. K tomu vytváří řadu zprostředkovatelských institucí.

Kulturní aktivity na úrovni neziskového uměleckého sektoru jsou velmi často podporovány velkými finančními nebo průmyslovými korporacemi.

Od přelomu tisíciletí stát v oblasti kultury prosazuje princip decentralizace výkonné moci také prostřednictvím veřejných organizací na principu arms-length nebo semi arms-length organizací. Stejně tak postupují i jednotlivé země (Baskicko, Katalánsko) nebo regiony (Andalusie, Castile-Leon) (Villarroya a Ateca-Amestoy, 2019).

Ve stejném čase začal stát prosazovat větší autonomii managementu hlavních veřejných kulturních institucí,

včetně tlaku na jejich finanční soběstačnost se zapojením spolupráce se soukromým sektorem a businesssem (Villarroya a Ateca-Amestoy, 2019).

Stávající státní kulturní politika Kulturní plán 2020 má jako své hlavní cíle (MCD, 2019):

- Podpora kvalitní kulturní nabídky, přístupu ke kultuře a technologická modernizace kulturních institucí
- Aktualizace legislativního rámce kultury
- Podpora zapojení občanské společnosti do podpory umění a kultury
- Zlepšení podmínek pro uměleckou tvorbu

Hlavní cíle kulturní politiky jsou ochrana a uchování kulturního dědictví a propagace přístupu ke kultuře. Po roce 2000 s nástupem silného přílivu imigrantů do země se do kulturních politik dostává rovněž dimenze sociální integrace přistěhovaleckých skupin obyvatel.

Podpora umělecké tvorby je v novodobé historii kulturních politik postavena na ochraně autorských práv, učení prostřednictvím umění a speciálních opatření k podpoře tvorby samotných umělců.

Důraz je kladen také na zahraniční kulturní spolupráci. V roce 2009 byl vytvořen první společný mezirezortní plán k působení kultury v zahraničí. V současné kulturní politice je kladen důraz na vytváření mezinárodního obrazu Španělska jako kulturní země, a to prostřednictvím internacionalizace kulturního a kreativního sektoru a propagace kulturního turismu ve Španělsku (Villarroya a Ateca-Amestoy, 2019).

V poslední dekádě se Španělsko potýkalo se strukturálními změnami a škrty veřejných rozpočtů, které provázely silné protesty kulturní veřejnosti. Hlavní tíha financování kultury leží na nižší úrovni veřejné správy.

V posledních letech také byly představeny nové daňové nástroje, ať už ve formě snížení DPH nebo různých daňových úlev či výjimek například pro neziskový kulturní sektor. Ve Španělsku je také v platnosti zákon o sponzoringu, který je doprovázen daňovými úlevami. V roce 2014 byla přijata daňová opatření v souvislosti s crowdfundingem ve formě odpočtu z daně z příjmu (Villarroya a Ateca-Amestoy, 2019).

Švédsko

Švédská kulturní politika se utvářela postupně od zhruba 20. let až do 70. let minulého století, kdy se více méně ustálila do dnešní podoby. Od 70. let hovoříme o utváření státu blahobytu, jehož součástí byly i vznikající kulturní politiky a v té době byl také založen Swedish Arts Council (Harding, 2016).

Švédský kulturně politický model je založen na silné podpoře na národní úrovni, a to prostřednictvím řady arms-length organizací či agentur, které rozhodují o podpoře kultury prostřednictvím externích nezávislých hodnotitelů. Významnou součástí tohoto modelu je tradičně daný respekt k autonomii umělců a kulturních profesionálů, zdůrazněný ochranou proti jakýmkoliv politickým vlivům a intervencím a zasahováním do této autonomie (Harding, 2016).

Součástí kulturní politiky je rovněž kulturní a umělecké vzdělávání, které přestože v zemi funguje oddělení ministerský systém pro oblast kultury a oblast vzdělávání, je v kompetenci ministerstva kultury (MCS, 2019).

Historicky ve Švédsku v oblasti kultury přetrvávala nedůvěra k tržním principům a soukromému sponzoringu. V posledních letech se i tento stereotyp začíná postupně proměňovat, a to především na místní a regionální úrovni.

První kulturní politika byla formována v roce 1974 jako součást státu blahobytu a jejím cílem bylo především zajištění rovného přístupu občanů ke kultuře, a to jak k tzv. vysoké kultuře, tak k aktivní účasti na kulturních aktivitách (Harding, 2016).

Stávající kulturní politika z roku 2016 je tvořena novými opatřeními k posílení demokracie a boje proti rasismu prostřednictvím umění a kultury. Zároveň je doprovázena navýšením kulturního rozpočtu nebo volným vstupem do národních muzeí (MCS, 2019).

V posledních letech ve Švédsku probíhá administrativní reforma, která je podpořena kooperačním modelem spolupráce státu a regionálních vlád v oblasti kultury. Na základě tohoto modelu jsou ze státního rozpočtu zasílány do regionů finanční prostředky na správu kulturní infrastruktury a podporu kulturních aktivit (Harding, 2016).

Umění je jednou z hlavních priorit kulturních politik. Granty do této oblasti jsou rozdělovány prostřednictvím státních agentur, jako je Swedish Arts Grants Committee či Swedish film Institute (MCS, 2019). Stát působí rovněž nepřímým způsobem. Například v roce 2002 byla snížena DPH na knihy z 25 % na 6 %.

S nárůstem přistěhovalců se v kulturních politikách klade ještě více důraz na podporu kulturní diverzity, sociální inkluze, práv menšin a rovný přístup ke kulturnímu vyžití. Priorita je kladena rovněž na genderovou vyváženost a transparentnost v obsazování různých pozic (MCS, 2019).

Od roku 2005 je Swedish Arts Grants Committee zodpovědný za monitorování ekonomických a sociál-

ních podmínek umělců (Arts Grants Committee, 2019). Podle těchto zpráv je ve Švédsku obecně vysoká míra zaměstnanosti, a to i v oblasti kultury. Podpůrný sociální systém také umožňuje umělcům být po určitý čas zaměstnancem a po zbytek času nezaměstnaným. Statut nezaměstnanosti je doprovázen možností dalšího vzdělávání, tréninků či zkušeben pro umělce (např. program Teateralliansen). Hlavní prioritou vlády je nicméně dosažení co nejvyšší zaměstnanosti (Swedish Arts Grants Committee, 2019).

Ve Švédsku je oproti ostatním zemím financování kultury státem a místní samosprávou na zhruba stejné úrovni, nejméně participuje regionální úroveň (Harding, 2016).

TŘI PŘÍPADOVÉ STUDIE PODPORY UMĚNÍ V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ: ČESKÁ REPUBLIKA, NIZOZEMSKO A SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Východiskem srovnání je skutečnost, že srovnávané země se stejně jako ČR v posledním desetiletí v oblasti umění dostaly pod tlak snižování veřejných rozpočtů, přestože tento tlak byl v každé zemi vyvolán rozdílnými důvody. Zároveň s tím se všechny tři srovnávané země v podpoře umění musejí rovněž vyrovnávat s dalšími vnějšími faktory souvisejícími s přístupem ke kultuře a digitálním posunem.

Výzkum měl ukázat jak podobnosti, tak rozdíly, které jsou v přístupu státu k podpoře umění. Výběr Slovenska byl učiněn na základě podobné výchozí situace s ČR na počátku 90. let minulého století. Výběr Nizozemska byl učiněn s ohledem na kontinuální přístup

ke kulturní politice státu a strategickému uvažování o podpoře umění.

V rámci tří případových studií Nizozemska, Slovenska a ČR bylo využito komparace systémů a podpory, a to ve stejném časovém období 2008–2016 prostřednictvím kvantitativní analýzy sekundárních dat.

V případě přímých finančních výdajů na podporu umění a ostatní podpory umění neexistuje ve srovnávaných zemích stejná metodologie sběru dat a v každé zemi jsou rovněž data sledovaná v jiném členění a v jiné intenzitě. V průběhu výzkumu se tato skutečnost potvrdila.

3.1. Státní kulturní politika v oblasti umění v České republice

3.1.1. VÝCHOZÍ SITUACE

Od roku 1969 až do rozpadu Československa v roce 1993 bylo Československo federací dvou svrchovaných států, České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky. S tím souvisela i dvě samostatná ministerstva kultury, která nicméně pracovala na stejném principu všeobecné centralizace a kontroly celé oblasti kultury a umění. Po demokratické změně v roce 1989 došlo od ledna 1993 k pokojnému rozdělení státu na dva zcela samostatné státy – Českou republiku a Slovenskou republiku.

Do té doby totožný přístup ke státní podpoře umění se začal odvíjet odlišným způsobem, nicméně výchozí

situace byla pro obě kultury totožná. Hustá síť ideologicky jednotně řízených a dotovaných uměleckých institucí prošla v 90. letech minulého století masovou privatizací a odstátněním. Privatizovaly se všechny státní instituce, jako byla knižní a hudební vydavatelství, filmové ateliéry, cirkusy i umělecké agentury, některé byly zcela zrušeny, jiné, jako byly státní umělecké fondy, byly transformovány do jiné právní subjektivity – nadace nebo nadační fondy (Petrová, 2014).

Dalším významným krokem v procesu demokratizace bylo právě odstátnění kulturních zařízení v souvislosti s územní reformou veřejné správy. Tato reforma byla zahájena hned v roce 1990, ale stěžejní část probíhala až po rozdělení obou republik. Proto se v obou státech

liší jednotlivé fáze reformy, jejich hloubka a také počty institucí převáděných ze strany státu na obce a nově vzniklé regiony. Zatímco například v ČR divadla přešla na obce hned v první fázi do roku 1993, na Slovensku divadla přecházela postupně na obce a regiony až v roce 2002.

3.1.2. STRATEGICKÉ DOKUMENTY

První strategický dokument v oblasti kultury byl zpracován v roce 1996 pro potřeby ministerstva kultury formou tzv. bílé knihy – studie, která zahrnovala jednak popsání vztahu státu ke kultuře a příklady kulturních politik evropských zemí, tak také návrh na inovaci grantového systému ministerstva.

První vládní kulturní politika v dějinách ČR byla schválena Usnesením vlády ČR č. 401 v dubnu 1999 pod názvem Strategie účinnější státní podpory kultury.

V roce 2001 vláda svým usnesením č. 40 schválila Kulturní politiku v ČR na období 2001–2005. Mezi hlavní témata tehdejší kulturní politiky patřila opatření spojená se vstupem ČR do Evropské unie a s reformou veřejné správy.

Ve sledovaném období výzkumu v listopadu 2008 vláda schválila svým usnesením č. 1452 Státní kulturní politiku na léta 2009–2014. Jedná se o dokument, který se poprvé zaměřoval na chápání kultury více jako na odvětví, do kterého je nejen vhodné, ale i výhodné investovat čas, energii, lidský a finanční potenciál.

V lednu 2013 vláda svým usnesením č. 7 vzala na vědomí Aktualizaci Státní kulturní politiky na léta 2013 a 2014 s výhledem na léta 2015 až 2020. Aktualizace informuje o plnění jednotlivých úkolů státní kulturní politiky včetně úkolů splněných, případně zrušených usnesením vlády č. 823/2011 o aktualizaci Plánu implementace Státní kulturní politiky na léta 2009–2014.

V dubnu 2015 vláda svým usnesením č. 393 vzala na vědomí Státní kulturní politiku na léta 2015–2020 (s výhledem do roku 2025). Zároveň byl ministerstvem vypracován plán její implementace.

Výsledná představa budoucího stavu podpory kultury je ve Státní kulturní politice na léta 2015–2020 (s výhledem do roku 2025) založena na předpokladu úspěšného zvládnutí priorit, záměrů a opatření stanovených v programovém prohlášení vlády (usnesení vlády č. 96 ze dne 12. února 2014):

- „výdaje státu na podporu kultury dosáhnou 1% výdajů státního rozpočtu,
- oblast kultury se nestane slabinou rozvoje společnosti ve smyslu zaostávání vzdělanosti, kulturní úrovně obyvatel a nedostatečného využití kulturního dědictví jako rozvojového potenciálu v globálním ekonomickém prostředí,
- kulturně rozmanitá společnost bude orientována na tvorbu inovací a na využívání hmotného i nehmotného kulturního dědictví v rámci různorodých sociálních skupin, na regionální úrovni a v lokálních společenstvích a s důrazem na podporu individuálního kulturního projevu,
- česká kultura se stane aktivním činitelem v rámci evropského kulturního prostoru, bude rozvinuta mezinárodní kulturní spolupráce a zvýší se evropské a světové povědomí o české kultuře,
- prosadí se chápání kultury jako ekonomického činitele i jako významné součásti hospodářské politiky státu. Umělecká a kulturní tvorba, využití kulturního dědictví se prostřednictvím kulturních a kreativních odvětví projeví jako dynamizující prvky modernizující odvětvovou strukturu národního hospodářství,
- zvýší se participace občanů na kulturním dění, soukromé, veřejnoprávní i státní instituce se budou významně podílet na podpoře, organizaci a financování rozvoje kulturních služeb,
- stát všestranně podpoří příliv mimorozpočtových prostředků do oblasti kulturního života, svou hospodářskou, regionální a daňovou politikou bude stimulovat aktivní podíl kultury na rozvoji společnosti,
- stát bude podporovat kulturní hodnoty, jež vedou ke kultivaci lidskosti, spolupráci, soucitu, udržitelnosti lidské společnosti; nezastupitelnou roli v tomto záměru hraje i podpora vzdělávání,
- novou legislativou v oblasti památkové péče budou založeny předpoklady pro trvale udržitelné využívání této části národního kulturního pokladu,
- pro ochranu kulturního dědictví a zpřístupnění kultury budou využity nejnovější vědecké poznatky, včetně informačních a komunikačních technologií,
- kulturní prostředí sídel, regionů a krajiny bude všestranně podporováno koordinací kulturní, územní a regionální politiky státu a nástroji územního plánování jako základní předpoklad kvalitního života obyvatelstva a rozvoje navazujících ekonomických aktivit,
- budou vyčerpány všechny prostředky operačních programů (zejména Integrovaný operační program, Operační program Podnikání, inovace, konkurenceschopnost, Operační program Výzkum, vývoj, vzdělávání) stanovené na toto období.“

Základním strategickým dokumentem v oblasti umění se stala *Koncepce účinnější podpory umění na léta 2007–2013*, která byla schválena vládou v květnu 2006. Tato koncepce se vůbec poprvé v historii ČR zabývala celou oblastí umění, a doplňovala tak již existující koncepce dalších oblastí kultury. Platnost Koncepce skončila v roce 2013. V roce 2015 se začala připravovat nová Koncepce podpory umění na léta 2015–2020, která byla schválena vládou v prosinci 2015. Součástí procesu přípravy tohoto dokumentu bylo i vyhodnocení prvního strategického dokumentu.

Návrh nové koncepce podpory umění reflektuje změny, které se odehrávají v oblasti kultury, a zabývá se novými tématy. Hlavními prioritami je podpora umělecké tvorby, zvýšení kvality poskytování kulturních služeb, profesionalizace a kreativita. Zabývá se otázkami, jako je přístup ke kultuře, umění a zaměstnanost či mezinárodní spolupráce, export a kulturní diplomacie. Navrhuje rovněž zpracování dalších navazujících strategických dokumentů – například *Strategie podpory kulturních a kreativních odvětví*.

3.1.3. DEFINICE KULTURY

Kultura je ve *Státní kulturní politice na léta 2015–2020* definována následovně:

- „Kultura je významným faktorem života občanské společnosti, který podstatnou měrou napomáhá její integraci jako celku.
- Přispívá k rozvoji intelektuální, emocionální i morální úrovně každého občana a plní v tomto smyslu výchovně vzdělávací (osvětovou) funkci.
- Propojuje Českou republiku s vnějším světem, zároveň ji však z něj i vyděluje; charakterizuje ji v porovnání s ostatními státy.
- Je jedním z předpokladů civilizační konkurenceschopnosti společnosti.
- Kultura je i významným hospodářským odvětvím. Spotřebovává sice prostředky ze státního rozpočtu a z rozpočtů územně samosprávných celků, avšak zejména příklady etablovaných kulturních a kreativních odvětví ze zahraničí dokazují, že napomáhají socio-ekonomickým přínosům přímo prostřednictvím vzniku nových trhů, pracovních míst nebo daňových výnosů.
- Kultura plní důležitou sociální funkci. Přispívá k sebeidentifikaci občanů jako svobodných individualit i k identifikaci občanů se společenstvím, v němž žijí, s obcí, krajem i státem. Tato role kultury má značný

motivační efekt. Participace na kultuře vytváří smysluplnou náplň volného času a je tak mj. důležitým preventivním faktorem před narkomanií, gamblerstvím, kriminalitou a dalšími sociálně patologickými jevy, jimiž je ohrožena zejména mládež.

- Obecně přispívá také k rovnosti žen a mužů a k lepšímu vzájemnému pochopení mezi občany různého národnostního původu a je nezanedbatelným prostředkem boje proti xenofobii a rasismu. V mezinárodním kontextu je významným prvkem mezikulturního dialogu.
- Účast na kulturním životě pomáhá znevýhodněným občanům začlenit se do společnosti nejen zdravotně, ale i sociálně a překonat tak v jisté míře jejich znevýhodnění, podobně může tato participace pomoci i obětem násilí.“

Zákon č. 203/2006 Sb., o některých druzích podpory kultury a o změně některých souvisejících zákonů navíc definuje pojem „veřejné kulturní služby“, a to jako „služby spočívající ve zpřístupňování umělecké tvorby a kulturního dědictví veřejnosti a v získávání, zpracování, ochraně, uchování a zpřístupňování informací, které slouží k uspokojování kulturních, kulturně výchovných nebo kulturně vzdělávacích potřeb veřejnosti“.

3.1.4. VYMEZENÍ SLEDOVANÉ OBLASTI

Ministerstvo kultury ČR (dále jen MK ČR) ve svých dotačních systémech stále pracuje s klasickým administrativním rozdělením na oblast kulturního dědictví a oblast umění, která se dále člení v jeho pojetí na profesionální a neprofesionální umění. Oblast profesionálního umění v tomto vymezení MK ČR zahrnuje divadlo, tanec, hudbu (klasickou a alternativní), výtvarné umění (včetně fotografie, architektury, uměleckých řemesel a designu) a literaturu.

V ČR se v posledních letech realizovaly výzkumné projekty, které se soustředí na vymezení kulturních a kreativních průmyslů v ČR, kam je zahrnována i oblast umění. Nejdůležitějším z nich je projekt *Mapování kulturních a kreativních průmyslů 2011–2015*. Oficiální definice a vymezení KKP pro ČR zatím v žádném ze strategických materiálů v ČR neexistuje, nicméně v rámci výše uvedeného projektu vzniklo rozdělení jednotlivých oblastí KKP podle CZ-NACE (ČSÚ, 2008) v podobě tzv. trojsektorové tabulky (Cikánek a kol., 2013), se kterým se pracuje rovněž v Satelitním účtu kultury ČR.

V souladu s dostupnými mezinárodními dokumenty (EUROSTAT, UNESCO, OECD) Satelitní účet kultury ČR rozlišuje tyto kulturní oblasti či odvětví v návaznosti na třídy CZ-NACE:

- kulturní dědictví – CZ-NACE (91.01, 02, 03; 47.78, 79- část)
- interpretační (scénické) umění – CZ-NACE (90.01, 02, 04)
- vizuální (výtvarné) umění a řemesla – CZ-NACE (74.10, 20; 90.03)
- periodický a neperiodický tisk – CZ-NACE (58.11,13,14; 63.91; 74.30; 47.61, 62)
- audiovizuální a interaktivní média – CZ-NACE (58.21; 59.11, 12, 13, 14, 20; 60.10, 20; 47.63; 77.22)
- architektura – CZ-NACE (71.11)
- reklama – CZ-NACE (73.11)
- umělecké vzdělávání – CZ-NACE (85.52)
- správa kultury a podpora kulturní činnosti kultury – CZ-NACE (84.11 - část, 12 - část; 94.99.2 - část, 94.99.9 - část). (NIPOS, 2017a).

3.1.5. STATISTICKÁ ZJIŠŤOVÁNÍ V OBLASTI UMĚNÍ A VÝDAJŮ STÁTU

V ČR oblast statistického zjišťování pro oblast kultury vykonává MK ČR, které tímto pověřuje státní příspěvkovou organizaci Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS). NIPOS sleduje základní údaje související s účastí na kultuře a dále je pověřen vytvářením Satelitního účtu kultury ČR.

Vytvoření Satelitního účtu kultury ČR bylo jedním z úkolů implementace Státní kulturní politiky ČR 2009–2014. Cílem vytvoření účtu je zmapování všech finančních toků přicházejících do kultury z nejrůznějších zdrojů a stejně tak finančních toků z kultury vycházejících. Účet by měl také ukázat úroveň a efektivnost hospodaření v jednotlivých oblastech, rozsah použitých pracovních a investičních zdrojů, výši mezd a v neposlední řadě vyjádřit pomocí finančních ukazatelů váhu kultury v ekonomice (NIPOS, 2017a).

V září 2011 byly prezentovány výsledky prvního ověřovacího zpracování Účtu kultury ČR za rok 2009 jako společného projektu MK ČR, NIPOS a Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ). Od té doby jsou výsledky zveřejňovány každoročně. Vzhledem k tomu, že metodika a rozsah sledovaných dat se od zahájení účtu každý rok proměňuje, je srovnávání výsledků účtů kultury v časové řadě prozatím problematické.

K sestavení Satelitního účtu kultury ČR se využívají různorodá data z administrativních zdrojů i ze statistických zjišťování. Údaje z veřejných rozpočtů jsou získávány od ministerstva financí ČR, dále z dostupných zdrojů na internetu, šetřeními v domácnostech a přímým statistickým zjišťováním u kulturních subjektů (ČSÚ a NIPOS, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018).

I po několika letech se stále ukazuje, že některé činnosti nejsou zatím pokryty vůbec nebo jen velmi omezeně. Zásadní překážkou získávání dat obecně je pak vysoká míra nonrespons. Další problém účtu souvisí s klasifikacemi, neboť údaje o kulturních činnostech jsou velmi často zahrnuty v agregovaných položkách s jinými aktivitami, nebo výběrový soubor šetření není dostatečně velký na to, aby bylo možno dopočítávat výsledky v potřebném jemném členění. Rozdíly jsou i v kvalitě informací, vysokou věrohodnost lze předpokládat pouze u dat týkajících se veřejných výdajů na kulturu ze státního rozpočtu. (ČSÚ a NIPOS, 2014; Petrová, 2015).

3.1.6. ÚČAST NA UMĚNÍ

Účast na kultuře sleduje v rámci statistických zjišťování NIPOS. Sledování jsou zaměřena především na pasivní účast na kultuře, okrajově je možné vysledovat i aktivní účast na kultuře v podobě například účasti na tvůrčích sympoziích. Nové formy aktivní účasti na kultuře a umění nejsou zatím podchyceny v žádném sledování – například crowdfunding.

Přehledy reprezentující vzorek účasti na umění byly vytvořeny tak, aby byly pokud možno maximální měrou srovnatelné i za další dvě sledované země. Následující tabulka č. 1, která představuje dostupný výběr některých ukazatelů, ilustruje, že v období mezi roky 2008–2014 se oblast profesionálních scénických umění (divadlo, hudba) udržuje přibližně na stálých číslech a návštěvnost mírně roste. Naopak, přestože počet výstavních sálů se drží na podobném počtu, počty návštěvníků výstav dramaticky klesají. Zároveň je ale zřejmé, že pro výstavní síně se stává velmi podstatnou součástí jejich práce s publikem, zvedají se počty tvůrčích sympozií a počet jejich návštěvníků rovněž silně narůstá.

Tabulka 1: Údaje o počtu kulturních subjektů a počtu návštěvníků za roky 2008–2015 (veřejné i privátní instituce)

Ukazatel		Rok									Index 2016/ 2008 ¹
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Hudební soubory	Počet hudebních souborů	32	29	30	45	39	44	43	43	44	1,38
	Počet hudebních těles v nich	47	44	47	84	68	67	71	72	74	1,57
	Počet koncertů celkem	2 321	2 196	2 166	2 812	2 546	2 739	2 983	3 112	3 186	1,37
	Počet koncertů v zahraničí	410	403	346	422	323	364	470	497	519	1,27
	Počet návštěvníků	445 302	429 686	439 331	448 259	426 164	455 096	478 102	499 731	580 720	1,30
	Procento návštěvnosti	75,0	72,9	74,8	78,0	76,3	77,1	68,3	79,4	83,9	1,12
Divadla	Počet divadel (bez stagion)	133	137	151	153	153	152	152	155	175	1,32
	Počet návštěvníků (v tisících)	5 606	5 657	5 805	5 794	5 699	5 846	6 108	6 269	6 437	1,15
	Počet divadelních festivalů	x	97	97	120	114	125	142	117	140	1,44
Výstavní činnost	Počet vlastních výstavních sálů	411	405	411	412	412	433	436	450	472	1,15
	Počet uspořádaných výstav celkem	2 984	2 682	2 719	2 716	2 716	2 642	2 504	2 499	2 517	0,84
	Počet návštěvníků výstav	2 678 187	3 116 181	2 324 445	2 249 067	2 249 067	1 971 400	2 651 134	2 079 595	2 182 195	0,82
	Počet tvůrčích symposií	56	138	93	328	328	285	176	150	146	2,61
	Počet účastníků těchto symposií	1 987	7 843	2 945	7 426	7 426	8 677	5 928	6 282	4 723	2,38
	Počet titulů vydaných katalogů	281	245	229	212	212	237	219	210	246	0,88

Zdroj: Autorka s využitím podkladů ze statistických zjišťování NIPOS 2015 a 2016

3.1.7. PŘÍMÉ NÁSTROJE STÁTNÍ PODPORY UMĚNÍ

Podpora umění ze strany státu je v ČR formulována především ve formě přímé finanční podpory. Největší objem finančních prostředků MK ČR vynakládá v této oblasti na provoz příspěvkových organizací státu – národních kulturních institucí, kterých zřizuje celkem 27, z toho 6 národních uměleckých institucí.

V oblasti umění se jedná o 1 zprostředkovatele v oblasti umění – Institut umění – Divadelní ústav (IDU) a následující poskytovatele uměleckých služeb. Jako poskytovatelé uměleckých služeb působí nebo působily v oblasti divadla Národní divadlo v Praze (ND), Státní opera Praha (SOP) a Laterna magika (LM), v oblasti hudby Pražský filharmonický sbor (PFS) a Česká filharmonie (ČF) a v oblasti současného výtvarného umění součástí České filharmonie Galerie Rudolfinum (GR), dále Národní galerie v Praze (NG) a Moravská galerie v Brně (MG). V letech 2010 a 2011

byla Galerie Rudolfinum vyčleněna z České filharmonie a převedena pod státní příspěvkovou organizaci Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze a v roce 2012 byla znovu převedena nazpět. Státní opera Praha a Laterna Magika postupně zanikly jako samostatné organizace a staly se součástí ND. Do oblasti mezinárodních institucí je zahrnuta příspěvková organizace IDU, která se ve své činnosti nesoustředí pouze na jednu oblast umění.

V oblasti literatury MK ČR přímo nezřizuje žádnou samostatnou organizaci. Propagaci české literatury na knižních veletrzích spoluorganizovala ve sledovaném období Moravská zemská knihovna v Brně, která zároveň od 1. 1. 2017 zřídila svoji pobočku v Praze v podobě Českého literárního centra. Vzhledem k datu vzniku nicméně jeho aktivity nejsou předmětem této studie.

V roce 2013 IDU otevřel z pověření MK ČR výběrové řízení na podporu zahraničních kontaktů v oblasti profesionálního umění tzv. program krátkodobé mobility, které tak dále posílilo strukturu státní podpory umění. Tento program není součástí věcných výdajů příspěvkové organizace.

¹ Za oblast divadelních festivalů index 2016/2009 - sledování v oblasti festivalů poprvé za rok 2009

Tabulka 2: Věcné výdaje státu pro příspěvkové organizace v oblasti umění (v tis. Kč)

Rok	Divadlo			Hudba		Výtvarná umění			Víceoborové
	ND	SOP	LM	ČF bez výstavní činnosti	PFS	NG	MG	GR	IDU
2008	481 035	142 602	18 881	75 787	28 211	235 405	73 644	7 200	35 176
2009	500 596	147 725	18 281	84 516	29 243	233 425	83 667	7 100	44 141
2010	477 256	139 194	0	68 692	27 270	245 860	86 235	14 480	42 428
2011	439 974	120 702	0	81 271	28 656	225 611	74 144	12 781	59 535
2012	629 415	0	0	136 045	28 696	224 909	73 263	11 851	36 806
2013	659 513	0	0	132 118	30 096	248 156	74 055	11 342	37 056
2014	671 334	0	0	122 070	34 726	253 909	71 073	12 497	44 368
2015	659 511	0	0	114 284	35 038	273 032	70 141	12 418	62 382
2016	698 083	0	0	156 560	41 554	312 071	80 063	15 222	41 929
CELKEM	5 216 717	550 223	37 162	971 343	283 490	2 252 378	686 285	104 891	403 821
Index 2016/2008	1,03 ²	-	-	2,07	1,47	1,33	1,09	2,11	1,19

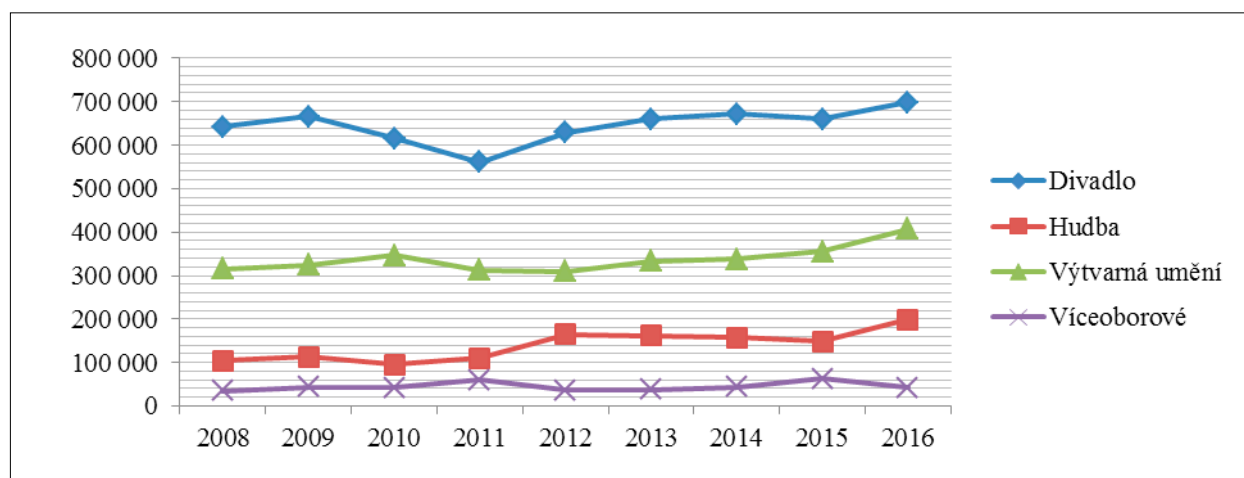
Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR za roky 2008–2016 a interních dat příspěvkových organizací. Galerie Rudolfinum byla součástí organizace Česká filharmonie v letech 2008 a 2009 a dále 2012, 2013, 2014 a 2015. IDU v letech 2011 a 2015 včetně účelové dotace pro Pražské Quadrenniále ve výši 25 000 tis. Kč.

Tabulka č. 2 ukazuje, že krácení státních příspěvkových organizací začalo již v roce 2010 a největší dopad mělo v roce 2011. Nejdramatičtěji byla zasažena oblast divadla.

Graf č. 1 ukazuje, že všechny tři hlavní oblasti divadlo, hudba i výtvarná umění měly největší nárůst mezi roky

2015 a 2016. Naopak jako nejkritičtější rok je možné označit rok 2011, kdy všechny zmiňované oblasti zasáhlo silné krácení věcných výdajů. V roce 2015 se již všechny obory umění dostaly nad úroveň roku 2008. Velký nárůst od roku 2012 zaznamenala kromě oblasti divadla také oblast hudby, a to především díky strmému navýšení rozpočtu ČF.

Graf 1: Věcné výdaje státu pro státní příspěvkové organizace za jednotlivé oblasti umění 2008-2016 (v tis. Kč)

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR a výročních zpráv příspěvkových organizací za roky 2008–2016 a dalších dat z MK ČR

² Srovnání je provedeno v roce 2008 v součtu za ND, SOP a LM (celkem 642.518 tis. Kč)

MK ČR podporuje rovněž příspěvkové organizace, které působí na místní a regionální úrovni, a to prostřednictvím Programu státní podpory profesionálních divadel a profesionálních symfonických orchestrů, který je rozdělen do dvou účelových podprogramů:

- Program podpory profesionálních divadel
- Program symfonických orchestrů a pěveckých sborů

V rámci naplňování Koncepce účinnější podpory umění na léta 2007–2013 byl pro rok 2008 otevřen rovněž program pro oblast výtvarného umění – Program podpory současného umění v muzeích a galeriích, který byl otevřen bez náhrady pouze jeden rok.

Ministerstvo podporuje nestátní neziskový sektor v oblasti umění v několika dotačních výběrových řízeních v Programu kulturní aktivity. Největší podpora je namířena směrem k vlastní umělecké tvorbě a přístupu k umění, a to prostřednictvím oddělených výběrových řízení. Celkem se jedná o osm různých druhů výběrových řízení:

a) Výběrové dotační řízení v programu Kulturní aktivity na podporu projektů profesionálního divadla

Ve sledovaném období výběrové řízení zahrnovalo celkem deset tematických okruhů, které obsahovaly podporu festivalů a přehlídek, nových inscenačních projektů, provozování inscenačního projektu, celoroční inscenační činnost tvůrčího subjektu, celoroční produkční činnosti produkční jednotky provozující jevištní/pracovní prostor a produkční jednotky bez jevištního prostoru, tvůrčí dílny, odborného kurzu, konference, semináře, odborné periodické a neperiodické publikace a jiných projektů v této oblasti. V roce 2015 byl vyhlášen mimořádný okruh zaměřený na podporu projektů realizovaných v rámci programu Plzeň – Evropské hlavní město kultury 2015.

b) Výběrové dotační řízení v programu Kulturní aktivity na podporu projektů profesionálního tance, pohybového a nonverbálního divadla

Ve sledovaném období výběrové řízení zahrnovalo celkem deset tematických okruhů, které obsahovaly podporu festivalů a přehlídek, nového inscenačního projektu, provozování inscenačního projektu, celoroční inscenační činnosti tvůrčího subjektu, celoroční činnosti produkční jednotky provozující jevištní/pracovní prostor a produkční jednotky bez jevištního prostoru, tvůrčí dílny, odborného kurzu, konference, semináře, odborné periodické a neperiodické publikace a jiných projektů v této oblasti. V roce 2015 byl vyhlášen

mimořádný okruh zaměřený na podporu projektů realizovaných v rámci programu Plzeň – Evropské hlavní město kultury 2015.

c) Výběrové dotační řízení v programu Kulturní aktivity na podporu projektů profesionálního výtvarného umění

Ve sledovaném období výběrové řízení zahrnovalo celkem deset tematických okruhů, které obsahovaly podporu výstavních projektů, celoroční výstavní činnosti, nevýstavních a nepublikačních projektů (od roku 2014 tzv. jiné projekty, podporu odborných periodických a neperiodických publikací a dokumentační a informační činnosti). V roce 2015 byl vyhlášen mimořádný okruh zaměřený na podporu projektů realizovaných v rámci programu Plzeň – Evropské hlavní město kultury 2015.

d) Výběrové dotační řízení v programu Kulturní aktivity na podporu projektů profesionálního hudebního umění v oblasti klasické hudby

Ve sledovaném období výběrové řízení zahrnovalo celkem dvanáct tematických okruhů, které obsahovaly podporu festivalů, koncertních akcí v oblasti české soudobé hudby, koncertních akcí v oblasti autentické interpretace české staré hudby (od roku 2014), koncertních projektů výjimečné dramaturgické objevnosti s regionálním významem, kontinuální činnosti stálých profesionálních souborů, interdisciplinárních projektů, tvůrčích dílen, kurzů a soutěží, přípravy a vydávání hudebních edic, odborných knižních, lexikografických a encyklopedických prací, vydávání odborných periodických publikací, nahrávání, výroby, rozmnožování a sdělování zvukových a zvukově-obrazových záznamů s českou dramaturgicky objevnou, uměleckou a výrazně nekomerční hudbou, hudebně informační a dokumentační činnosti a hudebních konferencí. V roce 2014 byl vyhlášen mimořádný okruh na podporu projektů v rámci Roku české hudby 2014 a v roce 2015 byl vyhlášen mimořádný okruh zaměřený na podporu projektů realizovaných v rámci programu Plzeň – Evropské hlavní město kultury 2015. V roce 2016 bylo podpořeno několik projektů v rámci 700. výročí narození Karla IV..

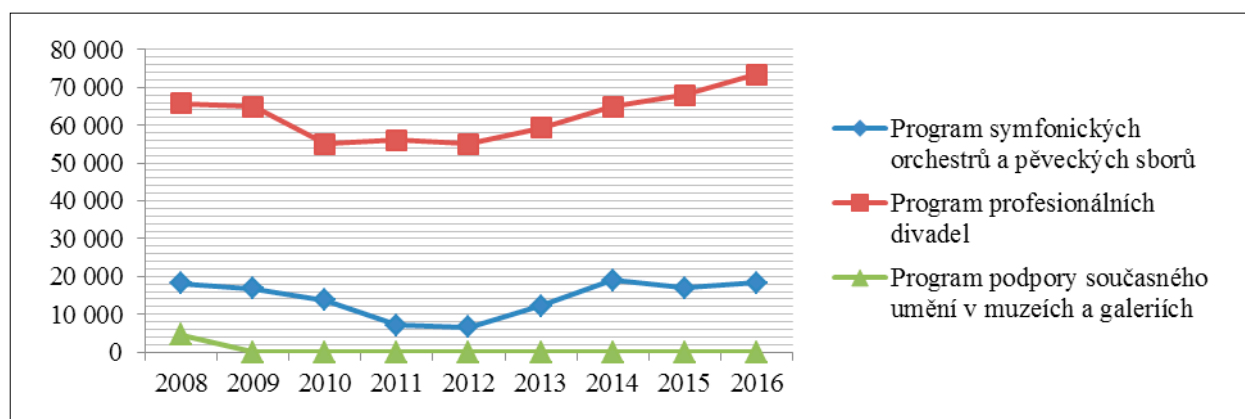
e) Výběrové dotační řízení v programu Kulturní aktivity na podporu projektů profesionálního hudebního umění v oblasti alternativní hudby

Ve sledovaném období výběrové řízení zahrnovalo celkem devět tematických okruhů, které obsahovaly podporu festivalů, koncertních projektů výjimečné dramaturgické objevnosti, interdisciplinárních projek-

Tabulka 3: Výdaje státu v jednotlivých programech podpory umění (v tis. Kč)

	Program symfonických orchestrů a pěveckých sborů	Program profesionálních divadel	Program podpory současného umění v muzeích a galeriích	Celkem
2008	18 125	65 800	4 500	88 425
2009	16 726	65 000	0	81 726
2010	13 736	55 000	0	68 736
2011	7 100	56 000	0	63 100
2012	6 627	55 100	0	61 727
2013	12 253	59 377	0	71 630
2014	19 000	64 900	0	83 900
2015	17 000	68 000	0	85 000
2016	18 345	73 381	0	91 726
Celkem	128 912	562 558	4 500	
Index 2016/2008	1,01	1,12	-	

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR za roky 2008–2016 a dalších dat z MK ČR

Graf 2: Výdaje státu v jednotlivých programech podpory umění (v tis. Kč)

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR za roky 2008–2016 a dalších dat z MK ČR

tů, tvůrčích dílen, kurzů a soutěží, přípravy a vydávání hudebních edic, odborných knižních, lexikografických a encyklopedických prací, vydávání odborných periodických publikací, nahrávání, výroby, rozmnožování a sdělování zvukových a zvukově-obrazových záznamů s českou dramaturgicky objevnou, uměleckou a výrazně nekomerční hudbou, hudebně informační a dokumentační činnosti a hudebních konferencí. V roce 2015 byl vyhlášen mimořádný okruh zaměřený na podporu projektů realizovaných v rámci programu Plzeň – Evropské hlavní město kultury 2015.

f) Výběrové dotační řízení na podporu projektů v oblasti literatury vyjma vydávání neperiodických publikací

Ve sledovaném období bylo ve výběrovém řízení podporováno vydávání literárních periodik, sborníků, pořádání literárních festivalů, cyklů autorských čtení,

výstavních projektů, soutěží a dalších aktivit v oblasti literatury.

g) Výběrové dotační řízení na podporu projektů v oblasti literatury – vydávání neperiodických publikací

Ve sledovaném období bylo v rámci tohoto výběrového řízení podporováno vydávání nekomerčních titulů uměleckých děl české literatury včetně debutů, literatury národnostních menšin, překladů uměleckých děl do češtiny, děl literární vědy, kritiky a věd příbuzných, původní ilustrované tvorby pro děti a mládež, komiksů a náročných kritických edic, především spisů.

h) Výběrové řízení Česká knihovna na podporu dostupnosti původní české nekomerční tvorby v síti veřejných knihoven

Ve sledovaném období bylo výběrové řízení zaměřeno na podporu nákupu nekomerčních titulů uměleckých děl české literatury, české ilustrované tvorby pro děti i mládež, děl literární vědy, kritiky a věd příbuzných od českých vydavatelů pro profesionální veřejné knihovny a knihovny vysokých škol literárního zaměření. Výjimečně pak byl podpořen i nákup cizojazyčné literatury (od roku 2014).

Zatímco pro státní příspěvkové organizace byl nejkritičtější rok 2011, v nestátním neziskovém sektoru

přišli škrty ve dvou vlnách, a to nejprve mezi lety 2009–2010 a poté znovu 2012–2013 (graf č. 3). Naopak rok 2011 byl jedním z nejsilnějších roků. Výjimku v oblasti nestátního neziskového sektoru tvoří podpora oblasti literatury, která měla pokles pouze v roce 2009 a od té doby setrvale narůstá. Od roku 2014 pak výdaje i na ostatní oblasti umění opět zásadně posilují (tabulka č.4).

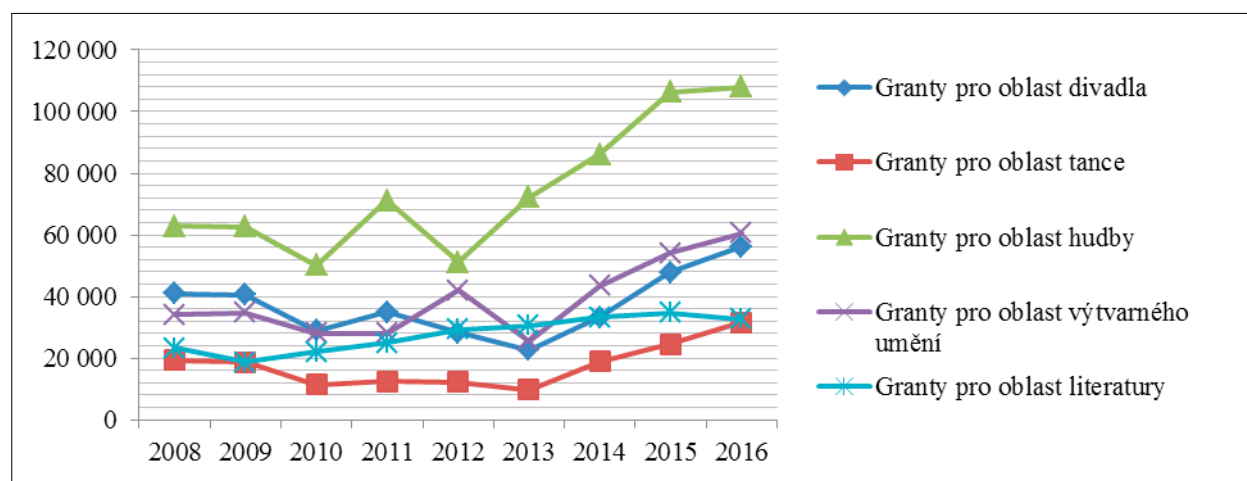
MK ČR podporuje nestátní neziskový sektor rovněž v oblasti zahraniční umělecké spolupráce, umělecké

Tabulka 4: Výdaje státu v jednotlivých dotačních řízeních na podporu umění v oblasti neziskového sektoru (v tis. Kč)

	Granty pro oblast divadla	Granty pro oblast tance	Granty pro oblast hudby	Granty pro oblast výtvarného umění	Granty pro oblast literatury ³
2008	40 900	19 255	62 809	34 179	23 287
2009	40 580	18 750	62 680	34 680	18 785
2010	28 865	11 344	50 093	27 980	22 018
2011	35 035	12 543	71 162	28 150	24 864
2012	28 315	12 345	51 220	42 070	29 319
2013	22 610	9 850	72 145	25 588	30 560
2014	33 281	18 860	86 174	43 503	33 277
2015	47 760	24 580	106 436	54 002	34 785
2016	56 120	31 565	108 100	60 557	32 687
Celkem	333 466	159 092	670 819	350 709	249 582
Index 2016/2008	1,37	1,64	1,72	1,77	1,40

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR za roky 2008–2016 a dalších dat z MK ČR

Graf 3: Výdaje státu prostřednictvím výběrových dotačních řízení z Programu kulturní aktivity 2008–2016 (v tis. Kč)

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR za roky 2008–2016 a dalších dat z MK ČR

³ Podpora překladu české literatury do zahraničí není zahrnuta do této položky

mobility a propagace českého umění v zahraničí. MK ČR tuto podporu realizovalo prostřednictvím několika výběrových řízení z Programu kulturní aktivity a dále prostřednictvím Programu poskytování příspěvků na tvůrčí nebo studijní účely.

Program poskytování příspěvků na tvůrčí nebo studijní účely je rozdělen na tvůrčí stipendia, která jsou určena na podporu tvůrčí umělecké činnosti nebo tvůrčích uměleckých pobytů v délce od 6 měsíců do 2 let, jejichž výsledkem je vytvoření uměleckého díla nebo souboru uměleckých děl. A dále studijní stipendia, která jsou přiznávána na podporu studijních pobytů v délce nejméně 1 měsíce na významném tuzemském či zahraničním uměleckém, vědeckém nebo jiném specializovaném pracovišti

V rámci Programu kulturní aktivity se jednalo ve sledovaném období o následující výběrová dotační řízení:

- Podpora profesionálních kulturních aktivit vysílaných do zahraničí

Ve sledovaném období výběrové řízení zahrnovalo celkem čtyři tematické okruhy, které obsahovaly podporu projektů z oblasti živého umění a literárních projektů vysílaných do zahraničí, projektů z oblasti kulturního dědictví, vysílaných do zahraničí, projektů z oblasti současného výtvarného umění, architektury a designu, vysílaných do zahraničí a projektů vysílaných do zahraničí, obsahově zaměřených na významná česká kulturní nebo historická výročí.

- Podpora projektů podporovaných z programu EU Kultura a navazujícího Kreativní Evropa

Ve sledovaném období byla podpora určena na projekty podpořené z programů EU Kultura a programu EU Kreativní Evropa – podprogramu Kultura. Podmínkou pro získání podpory je kopie smlouvy o poskytnutí grantu EK nebo kopie smlouvy o spoluorganizování projektu a dokladu o získání finanční podpory projektu.

- Propagace české literatury na mezinárodních knižních veletrzích

Podporovány byly ve sledovaném období národní expozice na vybraných knižních veletrzích, ke kterým s mírnými obměnami patřil MKV ve Frankfurtu, v Lipsku, Boloni či Londýně. Od roku 2015 byla agenda převezena z MK ČR do příspěvkové organizace Moravská zemská knihovna v Brně, která zajišťuje rovněž český doprovodný program na některých z veletrhů.

- Podpora překladů původní české literatury do zahraničí

Výběrové řízení bylo určeno v případě knih pro zahraniční vydavatele a v případě ukázky pro literárního agenta nebo překladatele. Podpora je určena na překlady poezie, prózy, literatury pro děti a mládež, komiksů, dramatu, esejistiky a dalších žánrů. Prioritně je podporována současná literatura a cílové jazyky nejsou omezeny. Podpora byla udělována zpětně po vydání díla.

- Podpora zahraničních kontaktů v oblasti profesionálního umění tzv. program krátkodobé mobility

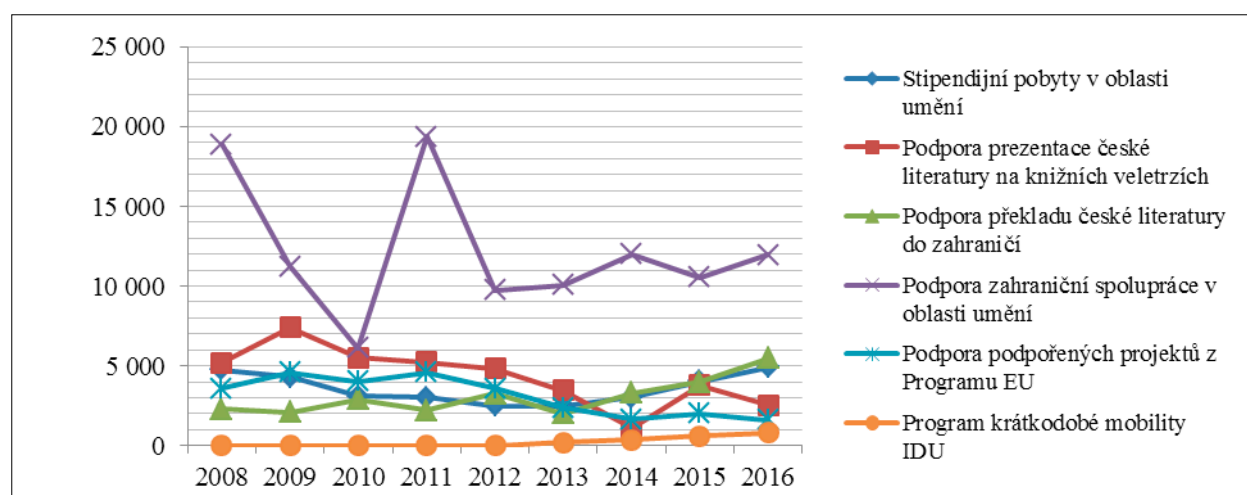
Výběrové řízení realizovala na základě pověření MK ČR příspěvková organizace IDU (od roku 2013). Ve sledovaném období byla podpora určena na vysílání jednotlivců do zahraničí jakožto účastníků odborných konferencí, seminářů, workshopů, zasedání mezinárodních sítí, pozorovatelů na festivalech, přehlídkách, výstavách, veletrzích a dalších odborných akcích. Podpora byla udělována formou finančního příspěvku na cestu a pobyt, a to zpětně po realizaci akce.

Tabulka č. 5 a graf č. 4 prezentuje výdaje státu prostřednictvím všech výše uvedených nástrojů na podporu oblasti zahraniční spolupráce, propagace a mobility. Ve sledovaném období vznikl nový nástroj podpory Program krátkodobé mobility IDU, který však významněji nezasáhl do celkových výdajů v této oblasti. Oproti roku 2008 došlo v roce 2016 k celkovému poklesu výdajů v této oblasti na 0,79 %. Celkově nejnižší výdaje byly vynaloženy v roce 2009–2010 a dále pak v letech 2013 a 2014. Co do svého obsahového významu nejvýznamnější z programů na podporu zahraniční spolupráce v oblasti umění od roku 2008 s výjimkou roku 2010 setrvale klesal a v roce 2016 dosáhl ve srovnání s rokem 2008 0,45 %, což představuje oproti ostatním z programů třetí nejnižší podporu. Nejvyšší krácení představuje ve srovnání obou roků podpora podpořených projektů z Programu EU. Radikální snížení podpory můžeme sledovat i v oblasti podpory prezentace české literatury na mezinárodních knižních veletrzích. V této souvislosti ale naopak vidíme významnější posílení podpory překladu české literatury do zahraničí, a tedy došlo k přesunu prostředků z jednoho programu do druhého. Podle celkových výsledků je patrné, že oblast zahraniční spolupráce a mobility není prioritou MK ČR.

Tabulka 5: Výdaje státu v jednotlivých dotačních řízeních na podporu umění v oblasti neziskového sektoru směrem do zahraničí 2008–2012 (v tis. Kč)

	Stipendijní pobyty v oblasti umění	Podpora prezentace české literatury na knižních veletrzích	Podpora překladu české literatury do zahraničí	Podpora zahraniční spolupráce v oblasti umění	Podpora podpořených projektů z Programu EU	Program krátkodobé mobility IDU	Celkem
2008	4 761	5 184	2 278	18 913	3 576	0	34 712
2009	4 292	7 417	2 085	11 245	4 578	0	18 372
2010	3 087	5 518	2 890	6 110	4 022	0	21 627
2011	2 998	5 226	2 190	19 365	4 569	0	34 348
2012	2 493	4 818	3 237	9 747	3 574	0	23 869
2013	2 500	3 450	1 995	10 079	2 362	190	20 576
2014	3 023	1 134	3 289	11 996	1 642	340	21 424
2015	4 037	3 792	3 996	10 554	2 017	585	24 981
2016	4 905	2 511	5 493	11 950	1 617	780	27 256
Celkem	32 096	39 050	26 406	98 714	27 957	1 895	226 118
Index 2016/2008	1,03	0,48	2,41	0,63	0,45	4,11	0,79

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR za roky 2008–2016 a dalších dat z MK ČR a IDU

Graf 4: Výdaje státu v jednotlivých dotačních řízeních na podporu umění v oblasti neziskového sektoru směrem do zahraničí 2008–2012 (v tis. Kč)

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR za roky 2008–2016 a dalších dat z MK ČR a IDU

V roce 2012 byl revitalizován Státní fond kultury ČR, který se tak stal dalším zdrojem na podporu oblasti umění, a to včetně mezinárodní spolupráce. Státní fond kultury ČR má mimo jiné podporovat vznik, realizaci a uvádění umělecky hodnotných děl, ediční počiny v oblasti neperiodických i periodických publikací, výstavní a přednáškovou činnost, propagaci české kultury v zahraničí, pořádání kulturních festivalů, přehlídek a obdobných kulturních akcí. Fond má v zákoně České národní rady č. 239/1992 Sb., o Státním fondu kultury České republiky, ustanoveno několik zdrojů svých příjmů (mimo jiné výnosy z veřejných sbírek a loterií), nicméně fond v podstatě nikdy zcela nenaplnil své poslání. Od roku 2006 do roku 2011 fond neplnil svoji funkci vzhledem k tomu, že nebyla

zvolena Rada fondu. Rada byla zvolena až v prosinci 2011, neboť se podařilo změnou zákona č. 483/1991 Sb., o České televizi, zajistit trvalý přísun peněžních prostředků v podobě výnosů z reklam na veřejnoprávním programu ČT2.

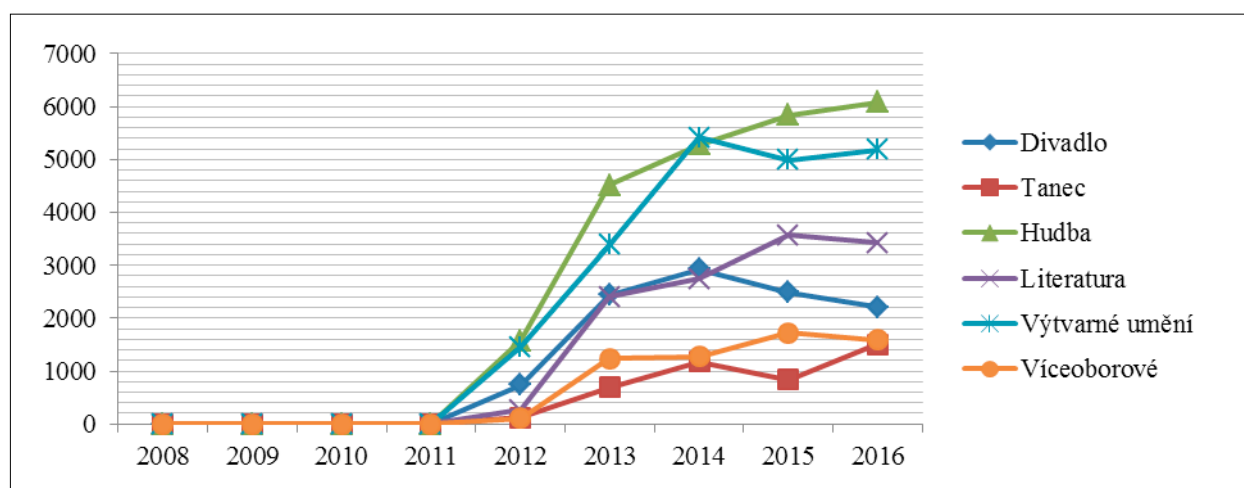
Od roku 2014 zůstávají příjmy zhruba na stejné úrovni, což je prezentováno v tabulce č. 6. Výdaje SFK jsou očištěny od výdajů na oblast kulturního dědictví. Graf č. 5 ukazuje, že nejvyšší objem finančních prostředků byl ve sledovaném období vynakládán na oblast hudby, dále na oblast výtvarných umění. Nárůst můžeme zaznamenat i v oblasti tance a mezioborových projektů. Naopak od roku 2014 došlo ke snížení výdajů do oblastí divadla a literatury.

Tabulka 6: Výdaje Státního fondu kultury ČR na jednotlivé oblasti umění 2012–2016 (v tis. Kč)

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Index 2016/2012
Státní fond kultury ČR celkem	0	0	0	0	4 275	14 681	18 810	19 430	19 980	4,67
Z toho divadlo	0	0	0	0	745	2 440	2 920	2 485	2 205	2,96
Tanec	0	0	0	0	120	695	1 180	835	1 500	12,50
Hudba	0	0	0	0	1 575	4 520	5 275	5 835	6 080	3,86
Literatura	0	0	0	0	265	2 405	2 745	3 565	3 425	1,29
Výtvarné umění	0	0	0	0	1 460	3 385	5 415	4 990	5 180	3,55
Víceoborové	0	0	0	0	110	1 236	1 275	1 720	1 590	14,46

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR za roky 2008–2016 a dalších dat z MK ČR a Státního fondu kultury ČR

Graf 5: Výdaje Státního fondu kultury ČR na jednotlivé oblasti umění 2012–2016 (v tis. Kč)

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR za roky 2008–2015 a dalších dat z MK ČR a Státního fondu kultury ČR

Následující tabulka č. 7 ukazuje sjednocené výdaje za jednotlivé oblasti umění ze všech typů státní podpory. Ze srovnání roku 2008 a 2016 je zřetelné, že nejvyšší procentní nárůst výdajů státu byl do oblasti hudby, dále do oblasti literatury a na třetím místě do oblasti výtvarných umění. Naopak nejvyšší pokles vykazuje oblast zahraniční spolupráce a mobility, která byla ve sledovaném období na okraji zájmu. Podpora oblasti divadla a mezioborových projektů zůstala zhruba na stejné úrovni jako v roce 2008.

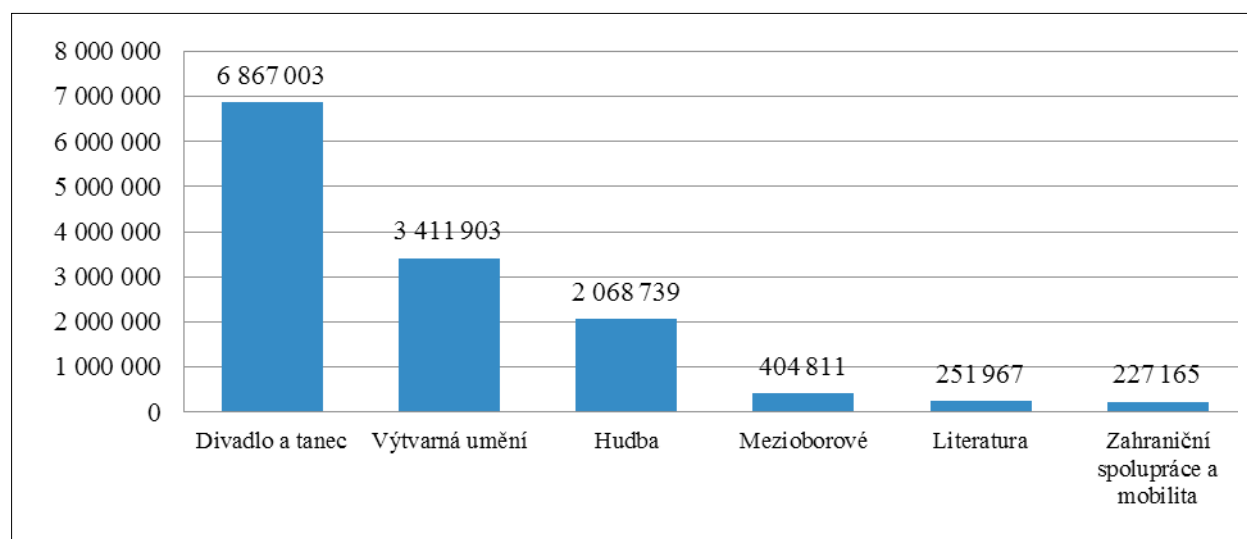
Graf č. 6 ukazuje celkový objem finančních prostředků podle jednotlivých oblastí umění. Nejvyšší částka byla logicky vzhledem k finanční náročnosti projektů směřována do oblasti divadla a tance. S výrazným odstupem pak do oblasti výtvarných umění a hudby.

Následující tabulka č. 8 shrnuje absolutní meziroční přírůstky a koeficient růstu u celkových sjednocených výdajů států za všechny oblasti umění. Za sledované období 2008–2016 byl v celkových výdajích MK ČR do oblasti umění průměrný absolutní přírůstek 43.998 tis. Kč a průměrný koeficient růstu 1,028.

Tabulka 7: Výdaje státu v jednotlivých oblastech umění – sjednocené výpočty všech zdrojů 2008–2016 (v tis. Kč)

	Divadlo	Hudba	Výtvarná umění	Literatura	Víceoborové	Zahraníční spolupráce a mobilita	Celkem
2008	769 338	186 507	356 388	23 552	35 286	34 712	1 405 783
2009	791 797	194 740	360 332	19 050	44 251	18 372	1 428 542
2010	712 524	161 366	376 015	22 283	42 538	21 627	1 336 353
2011	665 119	189 764	342 146	25 129	59 645	34 348	1 316 151
2012	726 040	224 163	353 553	29 584	36 916	23 869	1 394 125
2013	752 215	248 187	360 601	30 825	37 166	20 576	1 449 570
2014	789 240	263 545	382 442	33 542	44 478	21 424	1 534 671
2015	800 716	274 333	411 053	35 050	62 492	24 981	1 608 625
2016	860 014	326 134	469 373	32 952	42 039	27 256	1 757 768
Celkem	6 867 003	2 068 739	3 411 903	251 967	404 811	227 165	13 231 588
Index 2016/2008	1,12	1,75	1,32	1,40	1,19	0,79	1,25

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR za roky 2008–2015 a dalších dat z MK ČR a Státního fondu kultury ČR

Graf 6: Celkové výdaje státu za jednotlivé umělecké oblasti – sjednocené výdaje za všechny typy výdajů státu celkem 2008–2016 (v tis. Kč)

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR za roky 2008–2015 a dalších dat z MK ČR a Státního fondu kultury ČR

Tabulka 8: Celkové výdaje státu v oblasti umění – absolutní přírůstky a koeficient růstu (2008–2016)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Celkem v tis. Kč	1 405 783	1 428 542	1 336 353	1 316 151	1 394 125	1 449 570	1 534 671	1 608 625	1 757 768
Absolutní přírůstky	-	22 759	-92 189	-20 202	77 974	55 445	85 101	73 954	149 143
Koeficient růstu	-	1,016	0,936	0,985	1,059	1,040	1,059	1,048	1,093

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv MK ČR za roky 2008–2015 a dalších dat z MK ČR a Státního fondu kultury ČR

3.1.8. NEPŘÍMÁ STÁTNÍ PODPORA UMĚNÍ

V současné chvíli neexistují v ČR žádné státní pobídky pro investování v oblasti kultury. Jediným případem jsou pobídky pro filmový průmysl, které jsou součástí Programu podpory filmového průmyslu. Podle tohoto Programu je investor po splnění všech podmínek Programu oprávněn požádat o vrácení až 20 % některých vynaložených nákladů, které zaplatil vlastními prostředky. Nicméně ve sledované oblasti umění žádný podobný nástroj nevznikl.

Mezi klasické nástroje nepřímé podpory státu v ČR spadá tak především daňová oblast.

a) Dary na kulturní účely

Podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, si mohou fyzické osoby odečíst od základu daně hodnotu daru na kulturní účely, pokud úhrnná hodnota darů ve zdaňovacím období přesáhne 2 % ze základu daně anebo činí alespoň 1 000 Kč. V úhrnu lze odečíst maximálně 10 % ze základu daně (§15). Právnícké osoby si mohou od základu daně odečíst hodnotu daru na kulturní účely, pokud hodnota daru činí alespoň 2 000 Kč.

b) Daň dědická a darovací

Darovací dani se ve sledovaném období spolu s daní dědickou a daní z převodu nemovitosti věnoval až do roku 2014 zvláštní zákon. Od 1. 1. 2014 zanikl zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, darovací a dani z převodu nemovitostí. Daň dědická a darovací byla začleněna do zákona o daních z příjmů a byl zde zaveden pojem „bezüplatný příjem“, který zahrnuje právě příjmy získané dědictvím a darováním. Bezúplatné příjmy se u fyzických osob zdaňují sazbou 15 % a u právnických osob sazbou 19 % – shodná sazba jako u daně z příjmů. Od roku 2014 jsou nově zcela osvobozeny od daně příjmy fyzických i právnických osob z dědictví a odkazu. Příjmy z darů jsou od daně z příjmů osvobozeny, pokud se jedná o bezúplatné příjmy nabyté příležitostně a pokud jejich hodnota nedosahuje 15 000 Kč. V případě bezúplatných příjmů fyzických osob jsou od daně zcela osvobozené dary mimo dalších skupin rovněž v případě bezúplatných příjmů na humanitární či charitativní účely. Nicméně výslovně kulturní účely nejsou v této souvislosti v zákoně zmíněny. Od daně z příjmu jsou rovněž osvobozeny bezúplatné příjmy právnických osob, které jsou veřejně prospěšnými poplatníky a které tyto příjmy použijí na veřejně prospěšnou činnost nebo na své kapitálové dovybavení, do veřejné sbírky, na humanitární nebo charitativní účely. Oblast kultury opět není výslovně

v zákoně v této souvislosti uvedena, nicméně může spadat do některých z výše uvedených charakteristik.

c) Daň z přidané hodnoty

Od 1. 1. 2010 byla podle zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, zvýšena sazba daně z přidané hodnoty – základní sazba z 19 % na 20 % a snížená sazba DPH z 9 % na 10 %. Novela zákona o DPH č. 370/2011 Sb., s účinností od 1. 1. 2012 dále zvýšila sníženou sazbu DPH z 10 na 14 %. Snížená sazba daně platí pro vyjmenované kulturní činnosti, které zahrnují vstupné na výstavy, koncerty, filmová, divadelní a jiná kulturní a zábavná představení, poplatky za vysílání rozhlasu a televize, umělecké a ostatní zábavné služby, které zahrnují činnosti spisovatelů, skladatelů, malířů, sochařů, herců, interpretů, estrádních, kabaretních a podobných samostatných umělců. Snížená sazba daně se uplatňuje i při dovozu uměleckých děl, sběratelských předmětů a starožitností, ale výslovně pouze pro dovoz těchto předmětů. Při jejich dodání v tuzemsku a při jejich pořízení z jiného členského státu EU se uplatňuje základní sazba daně. K dalšímu zvýšení snížené sazby DPH ze 14 na 15 % a z 20 na 21 % došlo od 1. 1. 2013. Od 1. 1. 2015 platí druhá snížená sazba daně z přidané hodnoty ve výši 10 %. Do této sazby se podařilo prosadit knihy včetně obrázkových knih pro děti a hudebniny.

d) Daň z příjmu samostatně výdělečných osob

Umělci jsou podle autorského zákona zařazeni do kategorie osob samostatně výdělečně činných a dosahují příjmy podle zákona o dani z příjmu z jiné samostatné výdělečné činnosti. Pokud umělec neuplatní přímo výdaje prokazatelně vynaložené na dosažení, zajištění a udržení příjmu, potom může uplatnit výdaje paušální částkou ve výši 40 % příjmů. Daň ze základu daně sníženého o nezdanitelnou část základu daně a o odečitatelné položky od základu daně činí 15 %.

e) Sponzoring a reklama v oblasti kultury

Současný daňový systém ještě stále zvýhodňuje sponzory před poskytovateli darů. Z pohledu daně z příjmů jsou výdaje na propagaci a reklamu daňově uznatelnými náklady, pokud lze prokázat, že se jedná o výdaje vynaložené na dosažení, zajištění a udržení příjmů, je možné je v plné výši zahrnout do základu daně. Na rozdíl od odečitatelné položky dary, která je limitována procentem ze základu daně. V praxi to znamená, že tzv. sponzorský dar se upravuje spíše smlouvou o reklamě, spolupráci, pronájmu plochy než přímým darem (Petrová, 2015).

f) Příspěvky na kulturu z hazardních her

Ve sledovaném období byl až do konce roku 2016 v platnosti zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách. Do 1. 1. 2012 byly příjmy provozovatelů z hazardních her osvobozeny od daně z příjmu a namísto toho byli provozovatelé povinni odvádět tzv. odvody na veřejně prospěšné účely ve výši 6–20 % z příjmů ze hry (progresivně podle jejich celkové výše) na sociální, ekologický, kulturní nebo jinak veřejně prospěšný účel bez bližší specifikace příjemce. Od 1. 1. 2012 byl tento postup zrušen a bylo zavedeno zdanění hazardních her formou odvodu ve výši 20 % z příjmů ze hry (tj. z rozdílu mezi vklady do hry a vyplacenými výhrami), u technických her navíc existoval poplatek 55 Kč denně za každý povolený přístroj. Od 1. 1. 2016 do konce roku 2016 existovaly na základě vládní novely loterijního zákona dvě sazby zdanění pro technické hry sazbou 28 % z příjmů ze hry a poplatek 80 Kč za přístroj a den, pro ostatní hazardní hry byla daňová sazba 23 % z příjmů ze hry. Od 1. 1. 2017 byl loterijní zákon nahrazen zákonem č. 187/2016 Sb., o dani z hazardních her, a nyní existují dvě sazby zdanění – 35 % pro technické hry a 23 % pro ostatní hazardní hry. V letech 2012–2015 se příjmy ze zdanění technických her dělily v poměru 1:4 ve prospěch obcí – do státního rozpočtu šlo 20 % a do obecních rozpočtů 80 % této částky. Příjmy do rozpočtů ze zdanění ostatních hazardních her byly ze 70 % příjmem státního rozpočtu a z 30 % obecních rozpočtů, přičemž podíl jednotlivých obcí byl určen stejně jako v případě rozpočtového určení daní z příjmu právnických osob. Od 1. 1. 2016 se rovněž změnil poměr rozdělení odvodu mezi státní rozpočet a obecní rozpočty, kdy odvody z technických her byly z 37 % příjmy státního rozpočtu a z 63 % příjmy rozpočtů obcí.

Příjmy z ostatních hazardních her se dělily v poměru 70 % do státního rozpočtu a 30 % do rozpočtu obcí (Mravčík a kol., 2017). V letech 2012–2016 tak obce dále mohly takto získané prostředky redistribuovat

mimo jiné i na kulturní účely. Celá problematika je však v ČR dlouhodobě kritizována především ze strany měst a obcí, které si na svých územích nepřejí video-loterijní terminály již řadu let a ve sledovaném období se úsilím starostů podařilo novelou loterijního zákona nakonec prosadit v podstatě okamžité vykazání videoterminálů ze svého území. Sledování výdajů obcí z těchto prostředků na kulturu není za ČR k dispozici.

g) Crowdfunding v oblasti umění

Crowdfunding v ČR není omezen žádným specifickým zákonem, a řídí se tak příslušnými obecně platnými předpisy, jako je zákon o dani z příjmu, zákon č. 117/2001 Sb., o veřejných sbírkách či zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku. Ve sledovaném období zároveň stát žádným svým nástrojem nemožoval k podpoře v oblasti kultury prostřednictvím crowdfundingu.

Nepřímou pomoc státu oblasti umění, která je částečně skryta ve výdajích domácností a podniků například v podobě snížení základu daně v případě daru kulturní instituci (či prostřednictvím crowdfundingu apod.), není možné přímo kvantifikovat.

Satelitní účet kultury ČR rozděluje soukromé výdaje na kulturu na výdaje domácností na kulturu a na ostatní soukromé zdroje financování kultury (od ziskových organizací – tzv. podniků – a od neziskových organizací) (ČSÚ a NIPOS, 2018). V následující tabulce je procentuálně vyjádřen podíl jednotlivých zdrojů na financování kultury v ČR za roky 2009–2016. Rok 2016 je v tomto případě s ohledem na pilotní rok Satelitního účtu kultury ČR za rok 2009 a odlišnou metodiku sledování srovnáván s rokem 2010, který se již více blíží současné úrovni sledování.

Z tabulky č. 9 je patrné, že výdaje domácností na kulturu mají v celkových finančních zdrojích kultury dlouhodobě vzestupnou tendenci. Naopak veřejné

Tabulka 9: Podíl jednotlivých zdrojů na financování kultury (v %)

Původ zdroje	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Index 2016/2010 v %
Veřejné rozpočty	24,1	14,4	14,6	14,5	15,8	15,9	15,1	14,4	100,00
Domácnosti	42,7	16,6	17,2	19,3	19,5	20,2	19,8	20,6	124,10
Podniky	25,6	66,0	65,9	62,2	62,5	61,8	62,3	61,5	93,32
Neziskové organizace	7,4	2,9	1,2	3,2	1,1	1,1	1,6	2,6	89,66
Ostatní svět	0,5	0,2	1,1	0,8	1,1	1,0	1,2	0,9	81,82

Zdroj: Autorka na základě výsledků Satelitního účtu kultury ČR za roky 2009–2016 (ČSÚ, NIPOS, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018)

výdaje, do kterých jsou zahrnovány všechny veřejné výdaje včetně státních, vykazují setrvale stejnou úroveň výdajů.

Výdaje domácností směřovaly ve sledovaném období zejména do oblasti médií a tisku (televize, rozhlas, kino, knihy a tisk atd.). Na druhé straně mnohem méně prostředků bylo vydáváno do oborů živé umělecké tvorby, ve kterých tradičně převažuje účast zdrojů veřejných. Výdaje domácností na kulturu mají nejčastěji podobu vstupného, nákupu občerstvení a upomínkových předmětů, řemeslných výrobků, koncesionářských poplatků, jiných poplatků za služby, úhrad školného, zápisného a úhrad nákupů zboží kulturní povahy (knihy, časopisy, obrazy, starožitnosti atd.). Výdaje domácností na kulturu kvantifikované v Satelitním účtu kultury ČR jsou ovlivněny i rozsahem cestovního ruchu (výdaji uskutečněnými zahraničními návštěvníky) (ČSÚ a NIPOS, 2018).

Tabulka č. 9 ukazuje rovněž významné postavení finančních a nefinančních podniků a dále i neziskových organizací. Finanční a nefinanční podniky představují dokonce v průměru za celé období více než 60 % podíl na celkových zdrojích. Doplňkovým zdrojem zůstávají prostředky ze zahraničí, které se naopak v dlouhodobějším sledování snižují. (ČSÚ a NIPOS, 2018).

Následující tabulka č. 10 ilustruje celkové výdaje soukromého sektoru na kulturu podle jednotlivých oblastí. Rok 2016 je i v tomto případě s ohledem na pilotní rok Satelitního účtu kultury ČR za rok 2009 a odlišnou metodiku sledování srovnáván s rokem 2010. Nejvyšší nárůst vykazuje oblast kulturního dědictví. Ze sledovaných oblastí této studie pak nárůst vykazuje pouze oblast výtvarných umění, naopak oblast scénických umění v Satelitním účtu kultury ČR označována jako oblast interpretačních umění v letech 2011–2013 zaznamenala pokles výdajů s tím, že od roku 2014 dochází k opětovnému nárůstu. Kritickým rokem ve výdajích soukromého sektoru za všechny oblasti kultury byl rok 2013.

Tabulka 10: Výdaje soukromého sektoru na kulturu podle jednotlivých oblastí 2009–2016 (v mil. Kč)

Oblast	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Index 2016/2010
Kulturní dědictví	3 314 888	6 319	5 743	10 115	6 249	7 709	6 451	7 838	1,24
Interpretační umění	4 556	10 093	4 682	4 266	4 374	4 707	7 278	6 536	0,65
Výtvarné umění	1 759	7 171	6 594	6 560	6 516	7 139	8 006	8 373	1,17
Periodický a neperiodický tisk	32 402	44 466	46 009	35 506	33 115	35 217	32 576	33 014	0,74
Audiovizuální a interaktivní technika	37 903	53 265	41 368	47 002	44 339	40 483	40 435	44 354	0,83
Design a kreativní služby	12 877	-	-	-	-	-	-	-	-
Architektura	-	28 240	20 217	18 549	19 379	19 730	20 918	22 538	0,80
Reklama	-	75 528	69 020	65 558	61 640	64 940	67 461	67 759	0,90
Umělecké vzdělávání	-	970	938	1 345	994	953	1 013	1 114	1,15
Správa v oblasti kultury	6 498	6 440	718	2 532	1 307	1 092	790	1 012	0,16
Nezařaditelné - ostatní záležitosti kultury	2 479	-	4 655	8 420	4 570	5 908	4 654	4 746	-
CELKEM	100 029	232 492	199 944	199 853	182 483	187 878	189 582	197 284	-

Zdroj: Autorka na základě výsledků Satelitního účtu kultury ČR za roky 2009–2016 (ČSÚ, NIPOS, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018)

3.1.9. ZAHRANIČNÍ VEŘEJNÉ ZDROJE

Ve sledovaném období se pro oblast umění neobjevil žádný nový významný zdroj finanční podpory ze zahraničí. Ze zahraničních programů byla nejzásadnější i nadále podpora z Programu EU Kultura, po roce 2014 pak z Programu EU Kreativní Evropa – Kultura, nicméně úspěšnost a zapojení českých subjektů v evrop-

ských projektech se od roku 2013 neustále snižovala, jak ilustruje tabulka č. 11.

Mezi roky 2008–2013 české organizace participovaly v uměleckých projektech Programu EU kultura dohromady ve 150 projektech: scénická umění 44,14 %, víceoborové projekty 42,88 %, výtvarné umění 8,27 % a literatura 4,71% (tabulka č. 11).

Tabulka 11: Účast českých subjektů v projektech v oblasti umění v Programu EU Kultura a Programu EU Kreativní Evropa – Kultura 2008–2016

Rok	Počet zúčastněných českých organizací celkem	Počet vedoucích projektů z ČR celkem za všechny výzvy	Počet vedoucích víceletých projektů	Přidělené granty v EUR
2008	25	5	0	8 717 392
2009	20	6	1	7 590 102
2010	32	10	0	9 618 673
2011	25	11	0	6 331 321
2012	26	5	0	14 454 489
2013	22	5	1	7 549 108
2014	16	4	0	11 447 278
2015	12	1	0	6 640 577
2016	4	0	0	1 420 100
Index 2016/2008	0,16	0,00	0,00	0,16

Zdroj: Autorka na základě dat z Creative Europe Desk ČR

V prosinci 2009 ČR podepsala Dohodu o pokračování Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu. V oblasti kultury byl schválen Program CZ 06 Kulturní dědictví a současné umění, konkrétně programová oblast Zachování a revitalizace kulturního a přírodního dědictví a programová oblast Podpora rozmanitosti kultury a umění v rámci evropského kulturního dědictví.

Programová oblast Podpora rozmanitosti kultury a umění v rámci evropského kulturního dědictví otevřela nově možnost podpory pro oblast umění (v předchozím období byla podporována pouze oblast kulturního dědictví). Celkem byly vyhlášeny dvě výzvy. V první výzvě v roce 2014 byly podpořeny projekty z oblasti umění v celkové výši 40 004 tis. Kč: hudba 27 %, divadlo 33 %, tanec 17 %, výtvarné umění 17 % a víceoborové projekty 6 %. V druhé výzvě v roce 2015 pak bylo umění podpořeno celkovou částkou ve výši 32 728.327 CZK: hudba 40 %, divadlo 9 %, tanec 6 % a výtvarné umění 45 %.

3.1.10. ZÁVĚR

ČR využívala převážně přímých nástrojů podpory umění. Nejmasivnější podpora oblasti umění byla věnována segmentu státních příspěvkových uměleckých organizací, které ve sledovaném období bez rozdílu zaznamenaly ve srovnání let 2008 a 2016 nárůst podpory, z čehož u dvou z těchto organizací byl zaznamenán nárůst o více než dvojnásobek. Nicméně kromě oblasti zahraniční spolupráce došlo k nárůstu i u ostatní státní podpory dalších uměleckých subjektů.

V roce 2012 došlo ke znovuoživení Státního fondu kultury, který se ale nestal významnějším hráčem v oblasti celkové podpory umění. V přehledu celkové podpory oblasti umění nejvyšší část státní podpory směřovala do oblasti divadla a tance a dále pak do oblasti výtvarných umění. Průměrný koeficient růstu celkové podpory byl 1,028 a průměrný absolutní přírůstek 43 998 tis. Kč. Kritické období snížené státní podpory trvalo od roku 2009 až do roku 2013, po kterém následoval vzestup.

Stát ve sledovaném období žádným novým způsobem nemotivoval soukromé investice do umění. Využíval klasických legislativních nástrojů v podobě odpočtů z daně z příjmu, které ale nebyly v období dále upravovány ve prospěch oblasti kultury. Naopak v roce 2010 došlo ke zvýšení daně z přidané hodnoty, u které se v následujících letech 2012, 2013 a 2015 podařilo

prosadit opětovné snížení u vybraných kulturních služeb a produktů.

Výdaje soukromého sektoru se ve sledovaném období spíše snižovaly. Stejně tak i zahraniční nástroje veřejné podpory byly pouze omezenou podporou oblasti umění.

3.2. Státní kulturní politika v oblasti umění v Nizozemsku

3.2.1. VÝCHOZÍ SITUACE

Podpora oblasti umění ze strany státu má v Nizozemsku dlouhou tradici a sahá do období od konce druhé světové války (Smithuijsen, 2006). Do té doby podpora umění byla hlavně doménou, podobně jako v dalších zemích, soukromých podporovatelů, event. nadací.

Hlavním kritériem podpory umění byla od 60. let minulého století umělecká kvalita. Tato hegemonie byla narušena až počátkem 80. let s příchodem ekonomické stagnace. Stát se sice ještě stále zaměřoval na uměleckou kvalitu, ale zároveň škrtly v kulturní oblasti poprvé výrazněji zasáhly i umělecké organizace, které tak byly nuceny ve větší míře intenzivněji hledat i jiné zdroje podpory nežli dotace z veřejných prostředků.

De facto motivace uměleckých organizací být méně závislá na dotacích od státu je leitmotivem všech kulturních politik od 80. let minulého století. V 90. letech se tento fakt ještě více zdůraznil, bylo doporučeno institucím více se zaměřit na své trhy a na svého diváka, návštěvníka.

Od roku 2006 došlo k přesunu finanční podpory menších kulturních a uměleckých organizací z přímé podpory státu do podpory veřejných kulturních fondů – viz dále. Fondy získaly více pravomocí a kromě jednorázové podpory projektů začaly poskytovat i dlouhodobější provozní granty.

V tomto období do roku 2010 se také změnil hlavní záběr státní kulturní politiky, která se více začala soustředit ne na sociální hodnotu umění, ale na jeho samotnou podstatu. V té souvislosti také byl podporován rozvoj uměleckých talentů. V tomto období také ještě stále přetrvával hospodářský růst země a s tím rovněž velkorysá podpora umění.

Tento rozmach skončil v následujícím období od roku 2010. Došlo k tomu ze dvou důvodů. Jedním z nich byl nepochybně příchod ekonomické krize v roce 2008. Druhým důvodem byl nástup pravicové vlády, která ve svém novém čtyřletém plánu v oblasti kultury navrhla a posléze také realizovala výrazné ekonomické škrtky.

V této souvislosti se začal plně uplatňovat princip tzv. kulturní podnikání, které znamená především nárůst vlastní finanční soběstačnosti organizací a snížení jejich závislosti na státní podpoře. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap/ Ministerstvo vzdělávání, kultury a vědy (MVKV) i její nezávislý poradní orgán Rada pro kulturu (viz dále) byly v souladu v tom, že kulturní sektor musí rozšířit svoji finanční základnu. Rada pro kulturu doporučila (Rada pro kulturu, 2011) MVKV v tomto ohledu především rozložit krácení, které zasáhlo celý sektor o více než čtvrtinu předchozího rozpočtu do několika let a plně realizovat až od 1. ledna 2015. Do té doby doporučila přijmout taková opatření, která budou nejen podnikání v kultuře vynucovat, ale které je budou především motivovat, a to včetně opatření fiskálních.

Jako zásadní v tomto smyslu označila daňový systém, který má velký vliv na oblast podnikání v kultuře i na velkorysost veřejnosti. V této souvislosti doporučila balíček fiskálních opatření, která by usnadnila přechod kulturních institucí ze závislosti na státních dotacích na podnikatelský základ.

Jednalo se například o daňová opatření, která zlepší podnikatelské prostředí pro podnikatele v kulturních odvětvích a daňové výjimky v systému daně z příjmu pro investice do kultury, a to včetně malých investorů. Zároveň navrhla i navrácení snížené sazby DPH na 6 % pro kulturní statky, neboť i snížená sazba DPH může zvýšit příjmovou úroveň dotovaného kulturního sektoru.

3.2.2. STRATEGICKÉ DOKUMENTY K PODPŮŘE UMĚNÍ

Na konci 80. let minulého století vznikl první ucelený strategický dokument kulturní politiky (Cultuurnota, 1988). Na základě zákona o kulturní politice z roku 1993 (Wet op het specifiek cultuurbeleid) je kulturní politika vyhlášována vždy na čtyři roky dopředu, a to formou memoranda.

Státní kulturní politika v Nizozemsku vychází z předpokladu, že stát si musí udržovat odstup od jakýchkoliv soudů o kvalitě umění (Smithuijsen, 2006; Van Hamersveld, 2015). Hlavním cílem je pak vytvoření takových nutných podmínek, aby byla zaručena kontinuita, rozvoj oblasti kultury a šíření kulturních projevů. Systém utváření kulturních politik stojí někde uprostřed mezi kontinentální tradicí přímých intervencí (Smithuijsen, 2006) a anglo-saskou tradicí založenou na principu prodloužené ruky státu – arm's length principle (Hilman-Chartrand a McCaughey, 1989).

Přestože státní kulturní politika se mění každé čtyři roky, v Nizozemsku je praktikována především její kontinuita. Hlavní priority zůstávají platné již dlouhou dobu, ať už je to internacionalizace sektoru, inovace, podpora talentů, podnikání či účast a přístup ke kultuře. V poslední době je nicméně kladen větší důraz právě na podnikání v kultuře a na filantropii.

V roce 2011 státní tajemník Halbe Zijlstra (Zijlstra, 2011) zveřejnil politické memorandum *Více než kvalita/ Meer dan kwaliteit* na období 2013–2016, ve kterém jsou detailně specifikovány kulturní škrty. Zijlstra především chtěl redukovat závislost kulturních institucí na státní finanční podpoře a naopak podnitit tzv. podnikání v kultuře a roli soukromého sponzoringu a donátorství.

Toto memorandum obsahuje čtyři hlavní prioritní oblasti:

- 1) internacionalizace,
- 2) kulturní vzdělávání a účast na kultuře,
- 3) inovace a rozvoj talentů,
- 4) filantropie a podnikání v kultuře.

V rámci memoranda byly knihovny a kulturní dědictví označeny jako oblasti, které mají prioritu před oblastí umění a budou kráceny ze strany státu ve sledovaném období v menší míře. Priority byly i v samotné oblasti umění – umělecké instituce produkující umění měly

být kráceny více než zprostředkovatelské instituce v oblasti umění. Zvláštní prioritu dostala rovněž oblast kreativních průmyslů.

V roce 2013 ministryně Jet Bussemaker zveřejnila své vize v oblasti kultury ve strategickém dokumentu tzv. „policy letter“ *Kultura v pohybu: Význam kultury v měnící se společnosti/Cultuur beweegt; de betekenis van cultuur in een veranderende samenleving* (Bussemaker, 2013), ve kterém klade důraz na sociální hodnotu kultury v měnící se společnosti, individuální růst a kreativitu v úzké návaznosti na umělecké vzdělávání, excelenci v umění, kreativní průmysly a digitalizaci.

Tento ministerský dokument má širší význam a hovoří o důležitosti nejen ekonomické hodnoty kultury, ale především o její imanentní hodnotě. Dokument je zaměřen rovněž na rozvoj talentů, a to i v mezinárodním měřítku, který je dán dostatečnou schopností konkurenceschopnosti. V této souvislosti byl založen i nový Program na podporu internacionalizace, a to při Fondu na podporu kreativních průmyslů. Je zaměřen na rozšiřování mezinárodního trhu pro oblasti, jako je architektura, design, e-culture, móda či videohry.

Přestože její vize kultury se v některých bodech liší od memoranda z roku 2011, hlavní škrty a změny v kulturním sektoru zůstaly nezměněné. Nicméně celkový rozpočet na kulturu od roku 2013 lehce narůstal, a to především v některých specifických programech.

Strategický dokument *Prostor pro kulturu/Ruimte voor Cultuur* (Bussemaker, 2015) obsahuje hlavní zásady na období 2017–2020, ve kterém jsou rovněž vyjmenovány kulturní organizace, které tvoří na dané období tzv. základní národní infrastrukturu státu a jsou v tomto období závazně podporovány přímo ze strany státu, tedy ministerstva vzdělávání, kultury a vědy (MVKV). Podle dokumentu dojde k navýšení státních prostředků do oblasti umění a základní národní infrastruktura se zvýší o jednu organizaci – symfonický orchestr s nabídkou jazzu a popu.

3.2.3. VYMEZENÍ SLEDOVANÉ OBLASTI

Stejně jako v případě dalších evropských zemí, ani Nizozemsko nemá jednotnou národní definici kultury. Podobně i termíny jako kulturní sektor nebo kreativní průmysl je vykládán různými způsoby. Například kreativní průmysl v široké definici je chápán jako celý kulturní sektor a v úzkém vymezení naopak odkazuje ke komerčním odvětvím designu a užitých umění,

někdy je do něj zahrnován rovněž film, média anebo populární hudba či tanec.

tato data nejsou zcela srovnatelná se sběrem dat na Slovensku a v ČR.

Ve většině případů je do kulturního sektoru zahrnováno:

1. **Umění a kulturní dědictví:** výtvarné umění, scénická umění, neprofesionální umění a umělecké vzdělávání, muzea, historické budovy, krajinaotvorba a památky, archeologie, archivy, knihovny a literatura.
2. **Média a zábava:** vysílání a vydávání tištěných a dalších druhů médií, knihkupectví, obchody s CD a DVD, film a fotografie.
3. **Kreativní komerční designové obory** (užitné umění): grafický a průmyslový design, architektura, urbánní rozvoj, design krajinaotvorby, móda, e-kultura a videohry (Van der Leden, J., 2017).

3.2.4. STATISTICKÁ ZJIŠŤOVÁNÍ V OBLASTI UMĚNÍ

Centrální statistický úřad – Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) ve spolupráci s MVKV zpracoval po roce 2010 návrh Satelitního účtu pro kulturu s cílem lépe analyzovat statistická data k ekonomice kultury. Se satelitním účtem souvisí i změna systému sběru statistických dat, kterou CBS provedl v roce 2013. Jedním z efektů změny systému sběru dat je to, že systém již dále nesleduje sběr dat o veřejných výdajích odděleně za jednotlivé roviny veřejné správy. CBS sleduje obsáhlá data o oblasti umění, nicméně

3.2.5. ÚČAST NA UMĚNÍ

Účast na umění je v Nizozemsku jednou z prioritních sledovaných oblastí. Tabulka č. 12 na vybraných datech demonstuje vývoj ve sledované oblasti, který zůstává po celé období setrvalý bez větších výkyvů. V celkovém srovnání mezi lety 2008 a 2016 mírný pokles zaznamenala celková návštěvnost v oblasti scénických umění.

3.2.6. PŘÍMÉ NÁSTROJE STÁTNÍ PODPORY UMĚNÍ

Od 60. let minulého století probíhají v Nizozemsku debaty o tom, jaké umění ze státních prostředků podporovat. V této době se totiž poprvé výrazněji mění tradiční jasné oddělení tzv. vysoké a nízké kultury. Přestává platit, že vysoká kultura je výhradně doménou populace s vyšším vzděláním, naopak velká část této skupiny obyvatel upřednostňuje do té doby nízké formy kultury typu kabaret či populární hudba (Van der Hoeven, 2012). Výsledkem toho je, že vláda začíná rovněž více sledovat a podporovat výzkumy v oblasti účasti na kultuře. Sledování trendů je jedním z hlavních faktorů, které ovlivňují směřování státní podpory umění v Nizozemsku.

Tabulka 12: Údaje o počtu kulturních subjektů a počtu návštěvníků za roky 2008–2016

Ukazatel		Rok									Index 2016/ 2008
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Scénická umění	Celkový počet organizací	340	339	343	350	345	336	339	337	337	0,99
	Počet divadelních sálů	511	522	528	537	530	522	543	542	542	1,06
	Stadióny a haly	120	134	104	101	99	112	99	99	99	0,83
	Počet představení	58179	58364	55933	59004	54880	50692	51883	52467	52728	0,91
	Z toho divadelních	16855	16092	17264	18654	17371	14115	13169	13714	13623	0,81
	Z toho hudebních vystoupení	18888	21399	18218	18684	17755	18041	17796	18405	18216	0,97
	Počet návštěvníků celkem (v tisících)	20291	19581	19149	19204	17064	17685	17358	18116	18259	0,90
	Z toho návštěvníků divadelních představení (v tisících)	2247	2503	2593	2584	2435	2554	2268	2374	2458	1,09
Z toho návštěvníků hudebních vystoupení (v tisících)	8216	8623	7896	7928	7588	8257	8092	8546	8603	1,05	
Muzea výtvarných umění	Počet muzeí výtvarných umění	-	126	-	119	75	71	-	85	87	-
	Počet uspořádaných výstav celkem	-	2388	-	2279	-	2267	-	2275	2323	-
	Počet návštěvníků výstav (v tisících)	-	22037	-	23138	-	26484	-	31429	34 357	-

Zdroj: Autorka s využitím podkladů ze statistických zjišťování CBS

MVKV používá několik nástrojů podpory oblasti umění, a to jak přímých, tak nepřímých.

Mezi přímé nástroje podpory umění patří

- výdaje státu prostřednictvím dotací pro kulturní instituce zařazené do základní národní infrastruktury;
- přímá finanční podpora státu do oborových státních fondů;
- kulturní pasy.

V roce 2006 byl nastaven nový model podpory hlavních kulturních institucí, a to jejich výběrem do tzv. základní národní infrastruktury (ZNI). Kulturní instituce se mohou ucházet o grant v rámci ZNI rok před začátkem čtyřletého dotačního období. V oborových

fondech je možné žádat o krátkodobou, dvouletou či čtyřletou finanční podporu, a to průběžně.

ZNI je páteřním systémem kulturních a uměleckých národních institucí a v porovnání se situací v ČR a SR je nejbližší systému podpory státních příspěvkových organizací. Zařazení kulturní instituce do ZNI zajišťuje její financování ze strany státu po dobu čtyř let.

V ZNI na období 2013–2016 došlo oproti předcházejícímu období ke snížení počtu zahrnutých kulturních institucí o 50 %. Mezi roky 2009–2012 bylo v ZNI 172 kulturních institucí, v následném období mezi roky 2013–2016 to bylo již jen 86 kulturních institucí, které byly vybrány z celkem 118 přihlášek.

Tabulka 13: Celkový počet podporovaných institucí za celou oblast kultury v rámci ZNI v letech 2009–2016

Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Index 2016/2009
Počet institucí	172	172	172	172	86	86	86	86	0,5

Zdroj: Autorka s využitím Culture at a glance 2010–2017 (Ministerie van Onderwijs, 2010–2017)

O podpoře státu v oblasti kultury a umění rozhoduje Rada pro kulturu/Raad voor Cultuur (Raad voor Cultuur, 2011), která je poradním orgánem vlády pro oblast umění, kultury a médií. Úkolem rady je poskytovat doporučení v oblasti kulturní politiky v Nizozemsku. Většinou tato doporučení poskytuje na základě žádosti ministra kultury. Každé čtyři roky prezentuje pak doporučení vážící se ke státní podpoře kulturních institucí. Její doporučení není závazné, ministr se jím může i nemusí řídit a má rozhodující slovo, které organizace budou v následujícím období podpořeny.

Pro získání podpory v rámci ZNI ve druhém sledovaném období mezi roky 2013–2016 byla stanovena přísná kritéria, která se lišila v některých z kritérií pro oblast kulturního dědictví a pro oblast umění (Zjilstra, 2011):

- Kritérium návštěvnosti

Kulturní instituce musí dosáhnout stanovené návštěvnosti. Vztah mezi nabídkou a poptávkou musí být vyrovnaný.

- Kritérium podnikání v kultuře

Instituce musí dosáhnout přesně stanovené míry soběstačnosti. Pro muzea bylo procento soběstačnosti stanoveno na 17,5 %, pro oblast scénických umění 21,5 %.

- Kritérium účasti na kultuře a vzdělávání

Vzdělávání a rozvoj talentů jsou prioritou stávající státní kulturní politiky, proto všechny instituce v základní národní infrastruktuře musí prokázat spolupráci se vzdělávacím sektorem a mít vypracovanou představu o kulturním vzdělávání uvnitř instituce. Instituce musí být rovněž otevřená a přístupná pro děti a mládež.

- Kritérium (mezi)národního významu

Jsou podporovány jen takové instituce, které mají mezinárodní a národní dosah. Instituce s menším dosahem se mohou ucházet o podporu v jednotlivých státních fondech.

- Kritérium zaměření se na hlavní regiony Nizozemska

Stát svou podporu zaměřuje pouze do úrovně měst a městských aglomerací, nikoliv na nižší úroveň státní správy. Zároveň ne každá teritoriální oblast má mít stejnou kulturní nabídku.

Oproti období mezi lety 2009–2012 od roku 2013 již nebyly v rámci ZNI nadále podporovány produkční společnosti a instituce vykonávající činnosti jako zprostředkovatelé. Některé z institucí zcela zanikly, jiné se transformovaly nebo sloučily. Příkladem je zcela nová instituce v oblasti designu Het Nieuwe Instituut, která je podporována ze ZNI a která vznikla sloučením původně

Tabulka 14: Výdaje státu v rámci ZNI v oblasti umění (v mil. EUR)

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Index 2016/2008
Divadlo	19,1	21,2	20,9	20,9	20,6	18,9	19,0	19,0	19,2	1,01
Počet institucí	9	9	9	9	9	9	9	9	9	1,00
Divadlo pro mládež	7,9	7,9	7,9	7,9	7,7	4,3	4,3	4,3	4,3	0,54
Počet institucí	13	13	13	13	13	8	8	8	8	0,62
Tanec	23,3	23,3	23,7	23,5	23,9	17,8	17,9	17,9	23,1	0,99
Počet institucí	7	7	7	7	7	4	4	4	4	0,57
Operní domy	35,6	35,8	35,3	35,4	34,8	29,4	28,9	29,1	29,5	0,83
Počet institucí	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1,00
Produkční domy	12,2	12,2	11,9	12,1	11,9	-	-	-	-	0,00
Počet institucí	21	21	21	21	21	-	-	-	-	0,00
Z toho divadlo (13)	8,8	8,8	8,7	8,7	8,5	-	-	-	-	0,00
tanec (3)	2,2	2,2	2,1	2,1	2,1	-	-	-	-	0,00
hudba (5)	1,2	1,2	1,1	1,2	1,2	-	-	-	-	0,00
Symfonické orchestry	48,0	48,0	44,0	45,6	44,3	47,8	47,8	48,0	48,7	1,02
Počet institucí	10	10	10	10	10	9	9	9	9	0,9
Festivally	7,4	7,4	7,3	7,4	7,1	3,2	3,2	3,2	3,2	0,43
Počet institucí celkem	10	10	10	10	10	1	1	1	1	0,10
Z toho festivaly hudba a divadlo (6) a (1)	5,5	5,5	5,4	5,4	5,3	3,2	3,2	3,2	3,2	0,58
výtvarné (1)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-	-	-	-	0,00
architektura (1)	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	-	-	-	-	0,00
literární (2)	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	-	-	-	-	0,00
Výstavní činnost	55,7	3,8	3,8	3,8	3,7	2,6	2,6	2,6	2,6	0,05
Počet institucí	11	11	11	11	11	9	9	9	9	0,00
Literatura	10,9	-	-	-	-	-	-	-	-	0,00
Provozní granty ostatní										
Mezinárodní spolupráce	0,3	0,3	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	3,00
Počet institucí	1	1	2	2	2	1	1	1	1	1,00
Statistika v kultuře	-	-	1,0	1,0	1,0	0,7	0,7	0,7	0,7	0,70
Počet institucí	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1,00
Ostatní zprostředkovatelé										
Počet institucí celkem	19	19	29	29	29	-	-	-	-	0,00
Z toho hudba	0,5	0,5	5,7	5,7	5,7	-	-	-	-	0,00
počet institucí	2	2	3	3	3	-	-	-	-	0,00
literatura	2,0	2,0	4,2	4,2	4,1	-	-	-	-	0,00
počet institucí	8	8	9	9	9	-	-	-	-	0,00
architektura	0,8	0,8	8,0	8,2	7,0	-	-	-	-	0,00
počet institucí	3	3	4	4	4	-	-	-	-	0,00
design	1,0	1,0	3,9	3,9	3,8	-	-	-	-	0,00
počet institucí	3	3	4	4	4	-	-	-	-	0,00
výtvarné umění	-	-	9,4	9,5	9,3	-	-	-	-	0,00
počet institucí	-	-	4	4	4	-	-	-	-	0,00
divadlo	-	-	4,0	4,1	4,0	-	-	-	-	0,00
počet institucí	-	-	1	1	1	-	-	-	-	0,00
víceoborové	2,3	2,2	2,4	2,5	2,4	-	-	-	-	0,00
počet institucí	3	3	4	4	4	-	-	-	-	0,00

Zdroj: Autorka na základě dat z MVKV 2008–2016

podporovaných institucí Netherlands Architecture Institute, Prensela – institutu pro design a módu a virtuální platformy E-culture knowledge Institute. Nová kulturní instituce je zaměřena na design a inovace, organizuje výstavy, přednášky, stáže, výzkumné a rozvojové projekty a je financována ze ZNI.

Přímá finanční podpora státu do oborových státních fondů v období 2013–2016 se uskutečňovala prostřednictvím dotací do celkem šesti oborových státních fondů a z toho čtyři z nich působily ve sledované oblasti umění. Oproti období 2009–2012 došlo ke zrušení jednoho fondu, a to fondu Fonds BKVB pro oblast kulturního dědictví, které je nyní včleněno spolu s výtvarným uměním v Mondriaan Fonds.

Přehled oborových fondů:

- 1) Fonds voor de Podiumkunsten (Fond scénických umění) – podporuje oblast scénických umění (divadlo, tanec, hudba a další formy)
- 2) Nederlands Letterenfonds (Nizozemský literární fond) – podporuje oblast literatury a národního jazyka
- 3) Mondriaan Fonds (Mondriaanův fond) – podporuje oblast výtvarného umění a kulturního dědictví
- 4) Fonds voor Cultuurparticipatie (Fond pro účast na kultuře) – podporuje oblast kulturního vzdělávání, neprofesionálního umění a lidové kultury
- 5) Nederlands Filmfonds (Filmový fond) – podporuje oblast audiovizu a filmového průmyslu
- 6) Stimuleringsfonds Creatieve Industrie (Podpůrný fond pro kreativní průmysly) – podporuje oblast KKP a užitých umění včetně designu

Každé čtyři roky činnost těchto fondů evaluuje parlament, který rovněž rozhoduje o přidělování finančních částek do jejich rozpočtů.

Pro podporu celé této oblasti je nejdůležitější Fond scénická umění (Fonds voor de Podiumkunsten). Fond poskytuje jak víceleté provozní granty, tak jednorázové projektové granty v oblasti všech forem profesionálního scénického umění. Má celkem čtyři dotační schémata, do kterých se mohou hlásit pouze subjekty, které mají pobyt na území Nizozemska. Výjimku tvoří pouze grant na vytvoření skladby či libreta a dále na prezentaci nizozemského scénického umění v zahraničí prostřednictvím pozvání na významný zahraniční festival či místo. Zde mohou žádat i zahraniční kulturní subjekty.

V souladu se státní kulturní politikou se fond soustředí i na podporu mladých talentů (choreografů, režisérů apod.). Speciální pozornost je věnována internacionalizaci, kulturní rozmanitosti, podnikání mezi umělci, organizacemi, festivaly a hudebními a divadelními sály. Podpora inovací je základním kamenem řetězce produkce – distribuce – programace. Stejně jako u ZNI je i v tomto případě kritérium podnikání v kultuře důležitým indikátorem pro získání dotace.

Podpora státu v oblasti výtvarného umění mimo ZNI probíhá prostřednictvím Mondriaanova fondu (Mondriaan Fonds), který je zaměřen především na podporu inovativních projektů a excelence vizuálních umělců, zprostředkovatelů (kurátorů a výtvarných kritiků), uměleckých institucí, galerií a dalších zúčastněných subjektů. Kromě oblasti výtvarného umění se stará rovněž o oblast kulturního dědictví. Cílem fondu je podpora produkce, prezentace a propagace nizozemského výtvarného umění, a to jak v Nizozemsku, tak v zahraničí.

Fond podporuje rozvoj talentů, stejně jako například galerie současného umění podporou investičních projektů a akvizic či účastí galerií na mezinárodních veletrzích současného umění. Podporuje rovněž mezinárodní návštěvnické programy určené pro zahraniční profesionály k návštěvě výtvarného sektoru v Nizozemsku.

S cílem podpořit soukromý trh s uměním vytvořil fond rovněž systém na podporu nákupů výtvarného umění soukromými sběrateli KunstKoop. Na základě tohoto systému mohou lidé zakoupit výtvarné dílo ve více než stovce galerií po celé zemi, a to na splátky, které jsou následně hrazeny každý měsíc namísto jednorázové platby předem.

Mondriaan Fund je výsledkem spojení předchozí Mondriaan Foundation a fondu Fonds BKVB (pro oblast kulturního dědictví) k 1. 1. 2012. Sloučením došlo k lepšímu propojení sektoru současného výtvarného umění se sektorem kulturního dědictví, především pak s galeriemi. Subjekty rovněž mohou nyní podávat společné projekty.

Oblast literatury je společně s oblastí národního jazyka podporována z Nizozemského fondu pro literaturu (Nederlands Letterenfonds), který podporuje spisovatele, překladatele, festivaly, vydavatele, pořadatele literárních akcí i oblast propagace literatury do zahraničí. Podporována je kvalita a také diverzita literatury,

a to jak formou jednorázových grantů, tak i grantů provozních. Podpora je udělována formou cestovních grantů, rezidenčních pobytů pro spisovatele v Amsterdamu, podpory překladatelského domu Vertalershuis Amsterdam, granty na překlady pro zahraniční vydavatele, podpory databáze překladů, národních a mezinárodních překladatelských soutěží, mezinárodních literárních akcí, knižních veletrhů a návštěvnických programů pro zahraniční profesionály.

Architektura, design, užitá umění jsou v Nizozemsku zahrnovány do kreativních průmyslů, které jsou rovněž prioritou státní kulturní politiky. V této souvislosti byl ve sledovaném období v roce 2013 zřízen nový státní fond – Fond pro kreativní průmysly (Stimuleringsfonds), který podporuje rovněž design, architekturu, landscape architekturu, grafický design nebo

nová media. Fond podporuje designery a další kreativce v rámci projektů, kulturní instituce prostřednictvím jedno nebo víceletých grantů. Hlavním cílem fondu je zlepšení vztahů mezi designery, kreativci a producenty. Sám fond se soustředí na vybudování vazeb mezi sektorem kultury, podnikatelským sektorem a sociálním prostředím. Fond má vytvořeno několik programů, včetně speciálního zaměřeného na mladé kreativní talenty včetně designerů, ale i kurátorů či kritiků, kteří chtějí proniknout na zahraniční trhy.

Většina finančních prostředků tohoto fondu přichází z rozpočtu MVKV, který je dále doplněn o příspěvky z ministerstva zahraničí na internacionalizaci a ministerstva životního prostředí na program architektury a designu ve veřejném prostoru.

Tabulka 15: Výdaje státu na oblast umění prostřednictvím oborových fondů (v mil. EUR)

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Index 2016/2008
Fondy výt. umění	29,0	45,0	44,9	45,9	42,3	26,0	25,8	25,70	25,7	0,89
Fond scénická umění	35,3	64,3	64,2	64,6	64,5	43,9	43,7	43,5	43,5	1,23
Literární fond	8,8	10,4	10,9	10,9	10,2	10,2	10,1	10,1	10,1	1,15
Fond architektury	2,1	8,8	-	-	-	-	-	-	-	0,00
Fond kreativní průmysly	-	-	-	-	-	11,6	11,5	11,5	11,5	11,50
Celkem vše	46,2	128,5	120,0	121,4	117,0	91,7	91,1	90,8	90,8	-

Zdroj: Autorka na základě dat z MVKV 2008–2016

K upřesnění tabulky výdajů prostřednictvím fondů je potřeba uvést, že v roce 2008 se jedná o společný fond výtvarná umění a architektura (beeldende kunst en architectuur) s tím, že architektura zůstala součástí výtvarného umění až do konce roku 2012. Následně byla oblast architektury převedena do nově vzniklého fondu kreativních průmyslů viz výše. Zároveň od roku 2009 je do fondů výtvarných umění (Mondriaan Fonds) zahrnována i oblast kulturního dědictví.

Posledním z přímých nástrojů státní podpory kultury jsou kulturní pasy/cultuurkaart. Kulturní pasy jsou především důležitým nástrojem podpory v oblasti uměleckého vzdělávání. Pasy jsou určeny pro studenty středních škol, kteří jejich prostřednictvím získávají slevy na kulturní akce.

Následující tabulka č. 16 zpřehledňuje celkové výdaje státu v Nizozemsku ve sledovaném období v oblasti umění.

Tabulka 16: Výdaje státu v jednotlivých oblastech umění – sjednocené výpočty všech zdrojů (v mil. EUR)

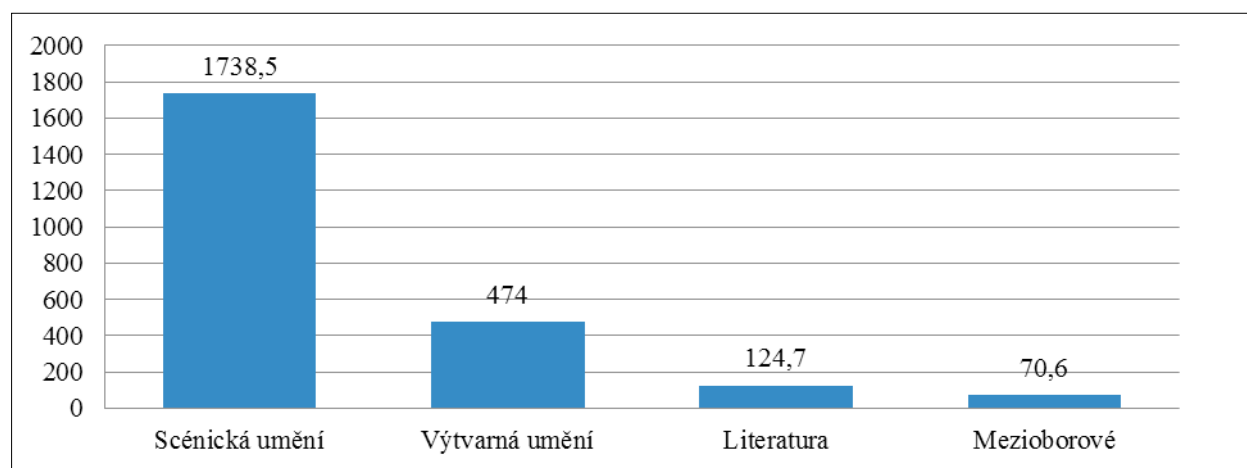
Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Index 2016/2008
Scénická umění⁴	187,4	218,7	217,6	225,2	222,7	165,3	164,8	165,0	171,5	0,92
Výtvarná umění⁵	89,6	60,4	71,0	72,3	67,1	28,6	28,4	28,3	28,3	0,32
Literatura	22,6	13,3	17,0	16,0	15,3	10,2	10,1	10,1	10,1	0,45
Víceoborové⁶	2,6	2,5	4,3	4,4	4,3	13,2	13,1	13,1	13,1	5,04
CELKEM	302,2	294,9	309,9	317,9	309,4	217,3	216,4	216,5	223	0,74

Zdroj: Autorka na základě dat z MVKV 2008–2016

⁴ Scénická umění – hudba, divadlo a tanec

⁵ Výtvarná umění – včetně architektury a designu

⁶ Víceoborové – včetně podpory kulturních a kreativních odvětví (oblast kinematografie není do této oblasti zahrnuta)

Graf 7: Výdaje státu v jednotlivých oblastech umění – sjednocené výpočty všech zdrojů za období 2008–2016

Zdroj: Autorka na základě dat z MVKV 2008–2016

Z výpočtů je patrné, že hlavní pokles finančních prostředků ze strany státu do oblasti umění se realizoval v období 2013–2016. Nejstrměji byla zasažena oblast výtvarných umění, významně zároveň i oblast scénických umění. Nárůst můžeme zaznamenat pouze v oblasti víceoborových projektů, a to především díky nově založenému státnímu fondu na podporu kulturních a kreativních odvětví Fondu kreativní průmysly.

Pokud se podíváme na všechny sloučené údaje podle jednotlivých oblastí umění v grafu č. 7, pak nejsilněji byla v Nizozemsku ve sledovaném období podporována oblast scénických umění.

Následující tabulka č. 17 shrnuje absolutní meziroční přírůstky a koeficient růstu u celkových sjednocených výdajů států za všechny oblasti umění. Průměrný absolutní přírůstek byl v záporné hodnotě -9,9 mil. EUR a průměrný koeficient růstu 0,963.

Tabulka 17: Celkové výdaje státu v oblasti umění 2008–2016 – absolutní přírůstky a koeficient růstu

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Celkem v mil. EUR	302,2	294,9	309,9	317,9	309,4	217,3	216,4	216,5	223
Absolutní přírůstky	-	-7,3	15	8	-8,5	-92,1	-0,9	0,1	6,5
Koeficient růstu		0,9758	1,051	1,026	0,973	0,702	0,996	1,001	1,030

Zdroj: Autorka na základě dat z MVKV 2008–2016

3.2.7. NEPŘÍMÁ PODPORA UMĚNÍ A KOOPERATIVNÍ MODELY SPOLUPRÁCE

Státní kulturní politika na období 2013–2016 kladla na soukromé zdroje financování umění velký důraz. V roce 2013 vláda prvně použila termín „participující společnost“ (Budget Memorandum 2014 – Rutte II Cabinet). Participující společnost se tak dostala do středu kulturně-politického systému. Stát k tomu, aby se společnost skutečně mohla stát participující, rovněž přijal řadu legislativních opatření.

S rostoucím zaměřením na kulturní podnikání se soukromé financování kultury stalo velmi důležitým finančním zdrojem pro kulturní instituce a umělce. Za účelem motivovat „giving to culture“ byl přijat zá-

kon o darovací a dědické dani (Geefwet, 2012). Zákon zahrnuje celou řadu opatření k podpoře dárcovství na kulturu a zvýšení jeho atraktivity pro individuální podporovatele.

Zákon zavedl nový tzv. multiplikátor 125 %, který se vztahuje na kulturní instituce, které se zaregistrují se statutem veřejné prospěšnosti a zároveň 90 % jejich aktivit je zaměřeno na péči o veřejné statky či poskytování veřejných služeb. V případě splnění této podmínky pak kulturní instituce neplatí z darů dědickou a darovací daň. Individuální osoby a soukromé společnosti, které tento dar poskytly, si mohou odečíst hodnotu daru jako odčitatelnou položku v rámci daně z příjmu, a to individuální dárce ve výši 125 % daru a privátní společnosti až do výše 150 %.

Zákon dále zpřesňuje dobrovolnickou práci. Dobrovolník si může měsíčně vydělat 150 EUR, které nepodléhají dani z příjmu s tím, že celková částka za rok nesmí přesáhnout 1500 EUR.

Daň z přidané hodnoty je v Nizozemsku rozdělena do tří sazeb: 21%, 6% a 0%. 6% DPH je přiznávána v případě vstupenek na kulturní a umělecké produkce. Naopak činnost všech autorů, kteří pobírají autorské odměny, jako jsou spisovatelé, tvůrci reklamních znělek, architekti či designeři, je daněna 21% sazbou DPH.

Celkový systém privátní podpory v oblasti kultury, který je usměřován či přímo motivován státem, se dá rozdělit do několika typů.

a) Soukromé asociace a nadace

Existuje celá řada soukromých asociací a nadací, které podporují projekty v oblasti umění. Většina z nich má speciální poslání např. nejstarší soukromá nadace v oblasti kultury, založená v roce 1940, Het Prins Bernhard Cultuurfonds. Kulturní nadace Prince Bernharda se zaměřuje na podporu projektů, které slouží k uchování a udržitelnosti kultury, a to včetně tanečních představení či stipendií pro mladé umělce. Další z příkladů je VandenEnde Foundation, která se zaměřuje na mladé talenty a podnikání v kultuře, pravidelně podporuje též umělecko-vzdělávací projekty v uměleckých organizacích či festivaly.

b) Spolky přátel a dobrovolníci

Stále více dotovaných kulturních institucí má své spolky přátel (Smithuijsen, 2006). Největší podíl spolků přátel je v oblasti muzeí – až 250 tis. obyvatel je zainteresováno pouze v tomto segmentu. V období ekonomické recese jsou kulturní instituce stále závislejší rovněž na dobrovolnictví. Mezi lety 2001–2011 počty dobrovolníků v oblasti kultury narostly o 59% (van Hamersveld, 2015).

c) Sponzorství

V devadesátých letech minulého století MVKV předložilo zákon o sponzoringu v oblasti kultury (Code Cultuursponsoring), který určuje pravidla vztahů při sponzoringu včetně vymezení sponzorských smluv. V zákoně je rovněž vymezeno, že sponzor nesmí zasahovat do obsahu sponzorované aktivity.

d) Donátorství

V Nizozemsku je donátorství zahrnuto do zákona o dani darovací (Geefwet). V novele zákona z roku 2012 byl otevřen ještě větší prostor pro daňové zvýhodnění donátorů.

e) Crowdfunding

S nástupem radikálního krácení veřejných prostředků na kulturu, umělci a umělecké organizace začaly více využívat financování prostřednictvím crowdfundingových platform. V Nizozemsku působí jak zahraniční crowdfundingové platformy jako Kickstarter (od roku 2014), tak platformy na národní úrovni. Pro oblast kreativního sektoru vyvíjí svoji činnost specializovaná platforma VoorDeKunst, která byla založena v roce 2010. Vývoj crowdfundingových příspěvků se mapuje od roku 2012. Přehled pro projekty s kreativním základem je demonstrován v tabulce č. 18. Příspěvky v rámci crowdfundingu spadají rovněž nově pod zákon o dani darovací.

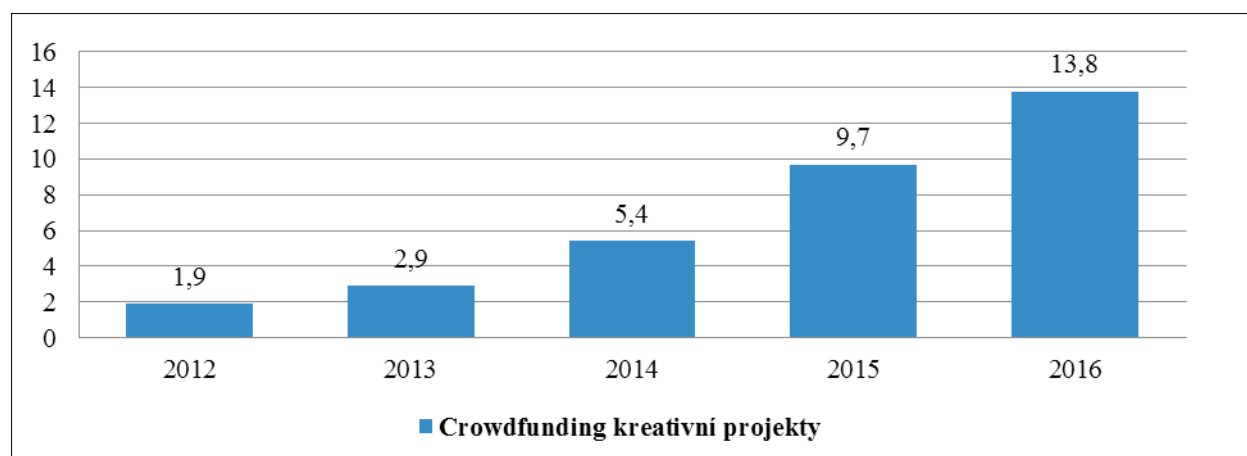
f) Investice a půjčky od bank

Platforma *Cultuur-Ondernemen/Podnikání v kultuře* vznikla v návaznosti na státní kulturní politiku a je finančně podporována ze státních zdrojů. Platforma zprostředkovává ve spolupráci s bankou Triodos půjčky uměleckému a kreativnímu sektoru ve výši 10–50 tis. EUR. Půjčky jsou určeny na dlouhodobé investice typu nákupu hudebních nástrojů nebo rekonstrukce ateliérů. Větší kulturní instituce rovněž mohou žádat u stejné banky napřímo i o objemově větší půjčky.

Tabulka 18: Crowdfunding na kreativní projekty Nizozemsko 2012–2016

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	Index 2016/2012
Počet projektů	262	482	752	856	952	3,63
V mil. EUR	1,9	2,9	5,4	9,7	13,8	7,26

Zdroj: Autorka na základě Douw and Koren, Crowdfunding in Nederland 2012–2016

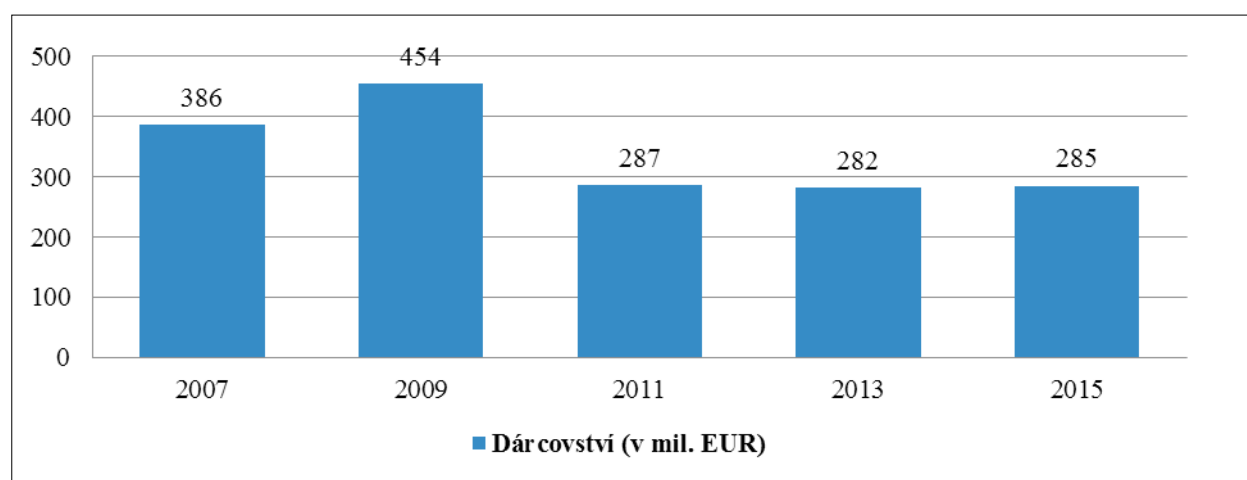
Graf 8: Crowdfunding na kreativní projekty Nizozemsko 2012–2016 (v mil. EUR)

Zdroj: Autorka na základě Douw and Koren, Crowdfunding in Nederland 2012–2016

Tabulka 19: Dárcovství v oblasti umění (v mil. EUR)

Rok	2007	2009	2011	2013	2015	Index 2015/2007
V mil. EUR	386	454	287	282	285	0,74

Zdroj: Autorka na základě Bekkers et. al. Geven in Nederland 2015

Graf 9: Dárcovství v oblasti umění (v mil. EUR)

Zdroj: Autorka na základě Bekkers et. al. Geven in Nederland 2015

3.2.8. ZÁVĚR

Snaha o menší závislost na státních dotacích je v Nizozemsku ve strategických dokumentech uváděna již od 80. let minulého století. Nicméně k radikálnější změně došlo až od roku 2013 v souvislosti s krácením veřejných financí a strategickým zaměřením na podnikání v kultuře a na roli soukromého sponzoringu a dárcovství.

Nizozemsko využívá širokého spektra přímých i nepřímých nástrojů podpory umění. Zároveň je při prosa-

zování do praxe vysoce flexibilní, a to včetně rychlosti proměny legislativního prostředí.

Stát nemá vlastní zřizované organizace, které nahrazuje každé čtyři roky souborem státem prioritně podporovaných institucí. Zbývající část kultury je podporována formou víceletých grantů z oborově specializovaných fondů.

Ve sledovaném období došlo k zásadnímu snížení počtu prioritně podporovaných institucí ze 172 na 86. Došlo i k přeměně některých fondů a založení jednoho

nového fondu zaměřeného na podporu kreativních průmyslů. Nejkritičtější byl rok 2013, kdy bylo zahájeno nové čtyřleté období.

Průměrný absolutní přírůstek byl ve sledovaném období v záporné hodnotě -9,9 mil. EUR a průměrný koeficient růstu 0,963. Celkově byla nejvíce podporována oblast scénických umění, kam je zahrnována

v Nizozemsku i oblast hudby. Vláda zároveň intenzivně podporovala zapojení soukromých zdrojů kultury s termínem „participující společnost“, a to formou úprav konkrétních legislativních nástrojů (zákon o dani darovací a dědické nebo o dani z přidané hodnoty) a dále spojením se s bankovním sektorem za účelem společných půjček státu a banky pro umělecký a kreativní sektor.

3.3. Státní kulturní politika v oblasti umění ve Slovenské republice

3.3.1. VÝCHOZÍ SITUACE

Během období společného státu Čechů a Slováků v socialistickém zřízení byla kultura ve Slovenské socialistické republice stejně jako v tehdejší České socialistické republice využívána jako ideologický nástroj. Kulturní politika byla ovlivňována oficiální vládní ideologií a propagandou a s tím spojenou cenzurou. Management kulturních institucí a spolků byl striktně kontrolován státem a orgány komunistické strany a zahraniční kulturní spolupráce byla rozvíjena pouze v rámci socialistického bloku spřátelených zemí.

Od roku 1969 vzhledem k ustavení federativní republiky vzniklo samostatné Ministerstvo kultury Slovenské socialistické republiky. Po roce 1989 došlo k nastavení nových demokratických principů celé společnosti a tím i oblasti kultury. Mezi hlavními prioritami bylo vytvoření demokratických politických struktur a státních orgánů, transformace hospodářství a právního řádu. V oblasti kultury tento postup představoval především zrušení cenzury a ideologického dohledu a naopak prosazení široké svobody umělecké tvorby, kulturní diverzity a nastavení transparentního systému financování kulturních a uměleckých aktivit a nových možností zahraniční spolupráce.

V roce 1991 byl založen státní fond Pro Slovakia, jakožto nový zdroj financování kulturních projektů. V roce 1992 došlo k přijetí Ústavy Slovenské republiky, ve které byl ustaven jako oficiální jazyk slovenština a která zaručovala svobodu projevu, práva na informace, zákaz cenzury, záruku svobody vědeckého výzkumu a umění. Ústava rovněž dala zákonnou ochranu k výsledkům tvořivé intelektuální aktivity a práva na přístup ke kulturnímu dědictví. Od 1. 1. 1993 došlo k rozdělení republiky na dva nezávislé státy, Českou republiku a Slovenskou republiku, a tím i k úplnému oddělení ministerstev kultury.

Roky 1993 až 1998 byly v nově ustavené republice ve znamení hledání národní identity a s tím souvisely i některé kroky vlády v oblasti kultury jako například založení metodologických center pro jednotlivé druhy umění. Velký důraz v tomto období byl kladen na právní ošetření oficiálního jazyka a jeho použití a byl přijat zákon o státním jazyku.

Po roce 1998 došlo ke změně politické orientace směrem k evropským strukturám a přípravě vstupu do NATO a EU, do které SR vstoupila ve stejném roce jako ČR (2004).

3.3.2. STRATEGICKÉ DOKUMENTY K PODPOŘE UMĚNÍ

Po rozpadu Československa v nově vzniklé Slovenské republice (SR) vznikl první strategický dokument o kultuře až v roce 2004, a to pod názvem *Stratégia štátnej kultúrnej politiky*.

Ve sledovaném období mezi roky 2008–2015 se Ministerstvo kultury SR (MK SR) řídilo *Strategickými prioritami rozvoje kultury na léta 2012–2016* a dále dokumentem *Stratégia rozvoja kultúry 2014–2020*, která byla přijata usnesením vlády č. 224/2014 v květnu 2014. V lednu 2015 k této strategii vláda svým usnesením č. 11/2015 schválila *Akčný plán na roky 2014–2017*.

Ve SR strategické dokumenty vycházejí z programových prohlášení vlády a klade se v nich důraz na podporu umění jako součásti KKP s dalšími dopady do celé společnosti. MK SR v této souvislosti ve spolupráci s ministerstvem hospodářství rovněž připravilo koncepci zaměřenou přímo na podporu kreativních průmyslů. *Stratégia rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike* byla přijata usnesením vlády č. 34/2015 v lednu 2015.

Strategie mapuje z hlediska ekonomického potenciálu KKP, a to včetně oblasti tradičních forem umění – výtvarných umění, divadla, hudby, vydavatelské činnosti a také designu či architektury. Nabízí aktivity na stimulaci kreativních odvětví, které charakterizuje jako prostředek pro vytvoření společensko-hospodářského prostředí, které lze označit jako kreativní ekonomika. Má čtyři hlavní priority:

- Efektivní systém pro rozvoj kreativního průmyslu
- Kvalitní lidské zdroje
- Zvyšování absorpční kapacity trhu
- Podpůrné nástroje financování

Důležitou oblastí v souvislosti s digitálním posunem je na Slovensku rovněž oblast autorského práva. Zákony se novelizují v souladu s nařízením Evropské komise. Poslední novela autorského zákona vychází z potřeby, která byla ministerstvem kultury zdůvodněna jako potřeba přizpůsobit současnou právní úpravu změnám souvisejícím s vývojem informační společnosti, a to především v souvislosti se zabezpečením ochrany používání autorských děl na Internetu. Podle MK SR „je zákon příležitostí pro rozvoj šíření kultury, pro rozvoj kreativního průmyslu, internetové ekonomiky a pro podporu tvořivosti“(MK SR, 2015b).

3.3.3. VYMEZENÍ SLEDOVANÉ OBLASTI V SR

Ve SR se oblast umění vymezuje v dokumentech MK SR obdobným způsobem, jako je tomu v ČR (například do oblasti výtvarného umění je zahrnována i oblast užitého umění, fotografie, designu a architektury). Podpora ze strany MK SR je zaměřena rovněž na neziskový sektor.

Obdobně je v SR využíváno vymezení neziskového sektoru na základě definice Salamona a Anheira (1992) s upřesněními danými poradním orgánem Vlády SR Radou vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie.

Neziskové organizace rozděluje do dvou základních typů:

- a) **Vládní (veřejné, státní) neziskové organizace**, jejichž posláním je podílet se a realizovat výkon veřejné správy na úrovni státu, kraje či obce. Jejich právní forma stejně jako v ČR v oblasti kultury je příspěvková organizace státu, kraje či města.

- b) **Nestátní (nevládní, občanské, soukromé) neziskové organizace**, které mají nejčastěji právní formu nadace, neinvestičního fondu, všeobecně prospěšné společnosti a občanského sdružení, zájmového sdružení právnických osob a organizace s mezinárodním prvkem.

3.3.4. STATISTICKÁ ZJIŠŤOVÁNÍ V OBLASTI UMĚNÍ A VÝDAJŮ STÁTŮ VE SR

Ve SR oblast statistického zjišťování pro oblast kultury podle zákona o státní statistice stejně jako v ČR vykonává MK SR, které tímto pověřuje státní příspěvkovou organizaci Národní osvětové centrum (NOC). Výsledky statistického zjišťování za oblast kultury jsou od roku 2009 zveřejňované elektronicky na webovém sídle ministerstva.

Jedním z úkolů Strategie rozvoje kultury Slovenské republiky na léta 2014–2020 je sestavení samostatného satelitního účtu pro kulturu. Do roku 2015 bylo statistické zjišťování MK SR zaměřeno především na oblast účasti na kultuře. Od roku 2015 bylo rozšířeno šetření poprvé o ekonomické ukazatele v rámci pilotního projektu. Údaje za ekonomické výkony a zaměstnanost lze proto porovnávat pouze za roky 2015 a 2016.

3.3.5. ÚČAST NA UMĚNÍ

Vzhledem k tomu, že NOC nesleduje v rámci statistických šetření stejné skupiny jako v ČR, byla pro komparaci vybrána sledování, která jsou podobně zaměřená. Následující tabulka č. 20 demonstruje ustálený počet sledovaných hudebních souborů i galerií a zároveň počet divadel se v daném období zvyšuje. Jako pravdivý se ukazuje i trend nárůstu divadelních festivalů. Na druhé straně počet návštěvníků divadel se ve stejném tempu nezvyšuje. Počty koncertů i jejich návštěvnost mezi lety kolísá s velkým propadem mezi lety 2010–2013.

V oblasti výtvarného umění je patrné, že galerie zápasí s nedostatkem finančních prostředků, počty realizovaných výstav se snižují především od roku 2011, po roce 2011 radikálně klesají rovněž počty vydávaných titulů. Přestože roste počet doprovodných vzdělávacích akcí, klesá počet jejich návštěvníků.

Tabulka 20: Údaje o počtu kulturních subjektů a počtu návštěvníků za roky 2008–2016

Ukazatel		Rok								Index	
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015		2016
Hudební soubory	Počet hudebních souborů a hudebních těles	12	12	12	12	12	12	14	13	14	1,17
	Počet koncertů celkem	815	552	621	683	460	685	735	665	789	0,97
	Z toho počet koncertů v zahraničí	249	104	203	135	130	173	122	112	220	0,88
	Počet návštěvníků celkem (v tisících)	841	303	405	193	94	129	278	308	320	0,38
Divadla	Počet profesionálních divadel	51	54	53	49	59	66	77	77	82	1,61
	Počet stálých scén	68	74	71	66	87	76	105	53	52	0,76
	Počet návštěvníků celkem (v tisících)	1 456	1 574	1 574	1 389	1 529	1 086	1 151	1 606	1 633	1,12
	Počet divadelních festivalů	32	29	28	24	29	37	41	37	68	2,13
Galerie	Počet galerií	25	25	25	25	25	25	25	25	25	1,00
	Počet uspořádaných výstav celkem	499	519	502	465	446	392	387	389	404	0,81
	Počet návštěvníků výstav (v tisících)	428	377	414	420	387	964	490	2 480 ⁷	594	1,39
	Počet tvůrčích symposií	7 619	6 277	4 366	7 546	5 969	8 488	8 945	5 460	7 807	1,02
	Počet účastníků těchto symposií (v tisících)	145	135	116	158	151	238	190	76	83	0,57
	Počet vydaných titulů	160	148	133	151	107	93	77	93	96	0,60

Zdroj: Autorka s využitím podkladů ze statistických zjišťování NOC a MK SR.

3.3.6. VÝDAJE STÁTU NA UMĚNÍ

MK SR ve sledovaném období začalo nahlížet na umění a kulturu jako na významný ekonomický faktor, který je potřeba stimulovat. Stát kulturu a ekonomiku vidí jako základní vzájemně propojené systémy tvorby hmotného a nehmotného bohatství společnosti. Ve strategických dokumentech ve vymezení sektoru kreativního průmyslu na Slovensku jsou všechny tradiční oblasti umění jeho součástí.

Slovensko používá několik nástrojů podpory oblasti umění ze strany státu, a to jak přímých, tak nepřímých.

Nepřímé nástroje:

– Odpočet z daně z příjmu

Nástroj umožňuje 2% odpočet daně z příjmů ve pro-

spěch konkrétního adresáta v neziskovém sektoru. Odpočet ve výši 3% je umožněn v případě, že plátce daně je dobrovolníkem více než 40 hodin ročně. Umělecké organizace odpočtů využívají v cílených kampaních oslovujících publikum a jejich návštěvníky.

Přímé nástroje:

– Osobní příspěvek pro zpěváky, hráče na dechové nástroje a taneční umělce

Příspěvek je poskytován již od roku 1997 na základě zákona⁸ a přiznává se vyjmenovaným uměleckým profesím, kteří byli zaměstnanci ve státních uměleckých institucích po odpracování předepsaného počtu let.

– Kulturní poukazy

Jsou poskytovány za účelem zpřístupňování kulturních hodnot a umění školám. Adresáty jsou na jedné straně

⁷ Z toho 2 0838 tis. návštěvníků prostřednictvím výstavy na EXPO Milano 2015 u Muzea moderního umění A. Warhola

⁸ Zákon č.103/2014 Z.z. o divadelnej činnosti

žáci a studenti škol a na druhé pak umělecké a kulturní instituce. Konkrétně je možné žadateli poskytnout dotaci po elektronické registraci na www.kulturnepoukazy.sk. Žadatel získává od ministerstva dotaci ve výšce celkové hodnoty všech do systému zadaných kulturních poukazů. Poukazy umožňují zaplatit vstupné nebo jeho část v divadlech, muzeích, galeriích, kulturních střediscích, filmových klubech nebo uhradit jiné účastnické poplatky.

- Přímé výdaje formou dotací

Dotace jsou určeny na šíření uměleckých děl a jejich reflexi. Dotace jsou poskytovány státem zřizovaným uměleckým organizacím, uměleckým organizacím zřizovaných kraji a městy, dále neziskovým nevládním organizacím i fyzickým osobám.

Slovenský stát největší objem svých výdajů na oblast umění vynakládá na oblast svých přímo řízených organizací. MK SR zřizuje celkem 29 příspěvkových organizací, z toho celkem 12 jsou umělecké organizace. Jedná se o čtyři zprostředkovatelské organiza-

ce – Divadelný ústav (DU), Hudobné centrum (HC), Literárne informačné centrum (LIC) a Slovenské centrum dizajnu (SCD). A dále osm institucí poskytujících umělecké služby – v oblasti divadla Slovenské národné divadlo (SND), Štátna opera (SO), Štátné divadlo Košice (SDK) a Divadlo Nová scéna (DNS), v oblasti hudby Slovenská filharmónia (SF), Štátna filharmónia Košice (SFKO) a Štátny komorný orchester Žilina (SKOZ) a v oblasti výtvarného umění Slovenská národná galéria (SNG).

Následující tabulka č. 21, která ukazuje vývoj věcných výdajů MK SR pro 12 uměleckých příspěvkových organizací, je dále převedena do grafu č. 10. Z grafu můžeme vidět, že příspěvkové organizace státu nebyly ve sledovaném období významněji kráceny a s výjimkou oblastí výtvarného umění byly již v roce 2015 na stejné úrovni nebo výše nežli v roce 2008. Oblast literatury se udržuje bez větších výkyvů na přibližně stejné úrovni, výraznější posílení vykazuje oblast hudby a částečně rovněž oblast divadla.

Tabulka 21: Věcné výdaje MK SR pro příspěvkové organizace v oblasti divadla 2008–2016 (v tis. EUR)

Rok	Divadlo					Výtvarné umění		Literatura	Hudba			
	SND	SO	SDK	DNS	DU	SNG	SCD	LIC	SF	SFKO	SKOZ	HC
2008 ⁹	15 347	2 563	3 475	1 019	863	3 226	301	719	4 404	1 200	579	910
2009	16 575	2 768	3 753	1 019	932	3 529	325	776	4 757	1 297	626	983
2010	16 078	2 566	2 568	1 019	697	2913	315	680	5 322	1 362	616	1 011
2011	16 200	3 596	3 820	988	1 051	2743	371	740	5 489	1 400	707	1 112
2012	16 360	3 712	3 998	1 568	1 151	3211	278	746	5 760	1 454	769	1 136
2013	16 391	3 552	3 905	1 665	1 151	3106	398	858	5 742	1 450	857	1 312
2014	16 471	3 602	4 166	1 787	1 015	3 007	427	902	6 157	1 408	805	1 142
2015	15 552	3 488	3 749	2 084	983	2 735	324	724	6 794	1 358	685	1 067
2016	15 652	3 488	3 949	2 084	998	2 735	356	724	6 648	1 708	835	1 067
Celkem	144 626	29 335	33 383	13 233	8 641	27 205	3 095	6 869	51 073	12 637	6 479	9 740
Index 2016/2008	1,02	1,36	1,14	2,05	1,16	0,85	1,18	1,01	1,51	1,42	1,44	1,17

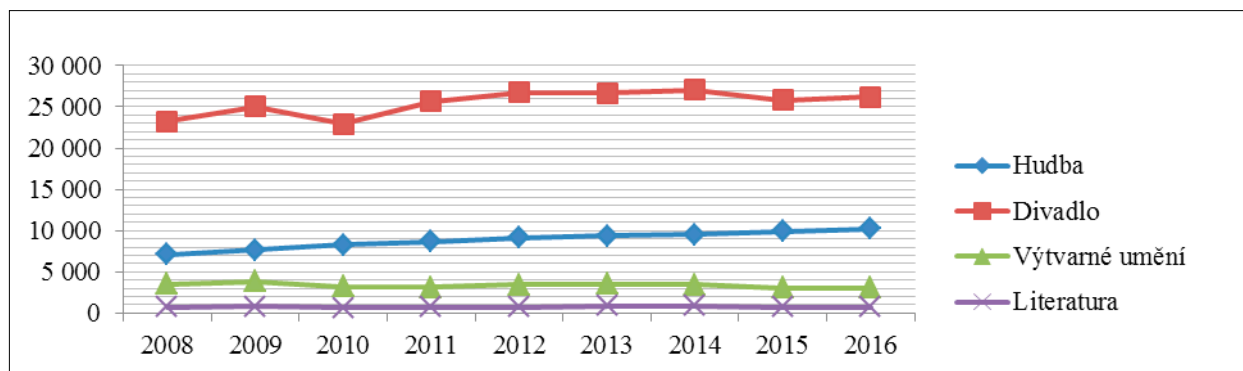
Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv příspěvkových organizací a MK SR za roky 2008–2016

MK SR kromě přímé podpory přímo řízených národních institucí podporuje i ostatní neziskový sektor v oblasti umění. Ve sledovaném období došlo k zásadní rekonstrukci dotačního systému. Do konce roku 2015 stát podporoval oblast umění prostřednictvím dvou dotačních programů – Programu pro umění a programu Pro Slovakia.

Program pro umění byl rozdělen podle jednotlivých druhů umění a byl zaměřen na tvorbu, šíření a reflexi uměleckých děl a na výchovu uměním a k umění. Speciální pozornost byla věnována podpoře umělců do 35 let. Program Pro Slovakia byl zaměřen na podporu mezinárodní spolupráce v oblasti kultury a umění, na mobilitu umělců a dalších pracovníků v oblasti kultury. Program podporoval i podpořené projekty

⁹ Slovensko přijalo euro 1. 1. 2009 poté, co Evropská rada 8. 6. 2008 schválila jeho vstup do Eurozóny. Rozpočet za rok 2008 je v přepočtu kurzu Slovenské národní banky ke dni 31. 12. 2008 – 30,126 SKK za 1 EUR.

Graf 10: Věcné výdaje MK pro státní příspěvkové organizace v oblasti umění 2008–2016 (v tis. EUR)

Zdroj: Autorka na základě výročních zpráv příspěvkových organizací MK SR a výročních zpráv MK SR za roky 2008–2016

z programů Evropské unie Kultura a Kreativní Evropa.

Od 1. 1. 2015 vznikla veřejnoprávní instituce Fond na podporu umění (na základě zákona č. 284/2014 Z.z. o fonde na podporu umění a o změně a doplnění zákona č. 434/2010 z.z. o poskytování dotací v působnosti Ministerstva kultury Slovenskej republiky v znení zákona č. 79/2013 Z.z.).

Od 1. 1. 2016 došlo k následné transformaci celého systému a převedení podpory oblasti umění z MK SR na Fond na podporu umění. Hlavní příjmy fondu tvoří příspěvek ze státního rozpočtu, který v roce 2016 tvořil 15 000 tis. EUR. Druhou nejvýznamnější část příjmů tvoří příjmy z administrativních poplatků za podávání žádostí o poskytnutí finanční podpory a za podání žádosti o zápis do evidence profesionálních umělců, které pro rok 2016 tvořily 154 431 EUR. Žadatel o dotaci je povinen uhradit fondu administrativní poplatek ve výši 0,1% z požadované výše finančních prostředků, nejméně však 20 EUR a nejvíce 1 000 EUR. Za zpracování žádosti o zápis do evidence profesionálních umělců se platí poplatek 30 EUR.

Fond na podporu umění poskytuje finanční prostředky na podporu uměleckých aktivit, kultury a kreativních průmyslů prostřednictvím šesti dotačních programů:

- Program 1 Umění (divadlo, tanec hudba, výtvarné umění, literatura, víceoborové umělecké aktivity)
- Program 2 Kulturní akce, aktivity a časopisy
- Program 3 Výzkum a vzdělávací aktivity

- Program 4 Lidová kultura a kulturně-osvětová činnost
- Program 5 Mezinárodní aktivity a mobilita
- Program 6 Paměťové a fondové instituce

Pro účely komparace se v práci zaměřujeme v roce 2016 na programy 1, 2, 3 a 5.

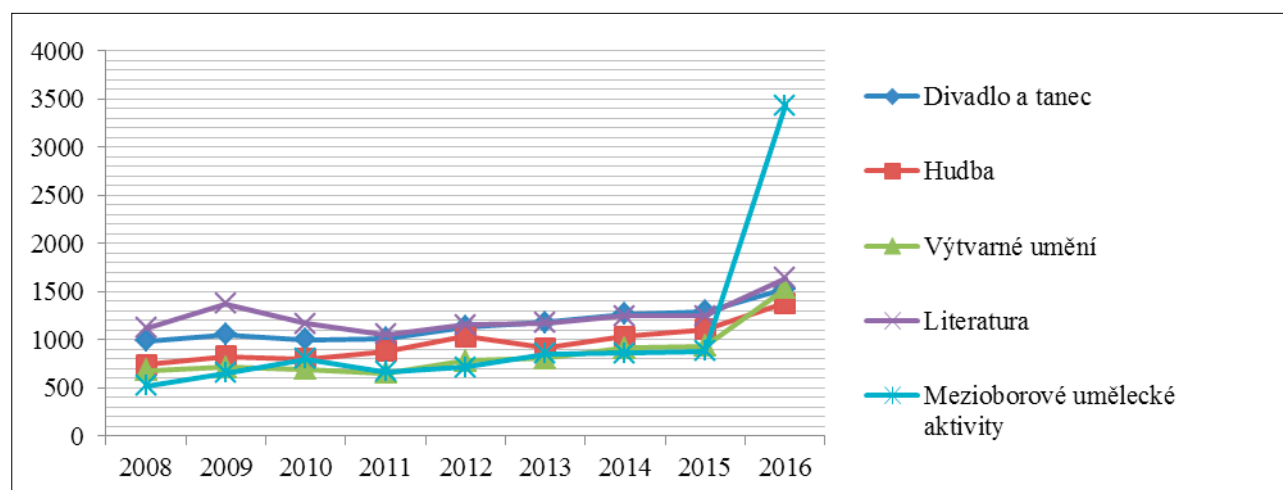
Graf č. 11 ilustruje, že zatímco v roce 2009 krácení zásadněji neovlivnilo oblast neziskového sektoru v oblasti umění, v letech 2010–2011 zasáhlo krácení kromě oblasti hudby všechny oblasti umění. Od roku 2012 opět výdaje státu do všech oblastí umění rostou. Strmý nárůst nastal v roce 2016, a to v souvislosti s transformací státní podpory v oblasti umění na Fond na podporu umění. Největší nárůst je možné sledovat v kategorii víceoborových uměleckých aktivit a dále v oblasti výtvarného umění.

Podpora mezinárodní spolupráce byla postižena v období krácení rozpočtů silněji než podpora vlastní umělecké tvorby. Následující graf č. 12 poukazuje na velké výkyvy v ročních objemech podpory na mezinárodní spolupráci, nestabilitu a s výjimkou posledního sledovaného roku rovněž žádný významný vzestup ani v posledních třech letech výzkumu. Součástí mezinárodní spolupráce je i podpora spolufinancování evropských projektů z programů EU Kultura a Kreativní Evropa. Ve sledovaném období došlo k poklesu celkové vynaložené částky, která ale nesouvisí ani tak s poklesy celkových výdajů, ale spíše s malým počtem úspěšných slovenských projektů v programech – viz dále Podpora umění ze zahraničních veřejných zdrojů.

Tabulka 22: Program pro umění a Fond na podporu umění 2016 (v tis. EUR)

	Divadlo a tanec	Hudba	Výtvarné umění ¹⁰	Literatura a knižní kultura	Víceoborové umělecké aktivity ¹¹	Celkem
2008	991	744	681	1124	521	4 061
2009	1055	831	718	1379	658	4 641
2010	1000	804	695	1168	804	4 471
2011	1019	882	658	1053	673	4 285
2012	1135	1033	786	1158	717	4 829
2013	1182	918	812	1178	858	4 948
2014	1267	1033	917	1249	861	5 327
2015	1293	1111	938	1248	886	5 476
2016	1 530	1 381	1 536	1 646	3 435	9 528
Celkem	10 472	8 737	7 741	11 203	9 413	47566
Index 2016/2008	1,54	1,86	2,22	1,46	6,59	2,35

Zdroj: Autorka na základě dat z MK SR a Fondu na podporu umění (Fond na podporu umění, 2017)

Graf 11: Program pro umění a Fond na podporu umění 2016 (v tis. EUR)

Zdroj: Autorka na základě dat z MK SR a Fondu na podporu umění (Fond na podporu umění, 2017)

Tabulka 23: Program pro Slovakia 2008-2015 a Fond na podporu umění 2016 (v tis. EUR)

	Mezinárodní spolupráce a prezentace umění a kultury v zahraničí ¹²	Mobilita umělců a kulturních pracovníků	Celkem
2008	670	81	751
2009	602	58	660
2010	977	189	1166
2011	492	192	684
2012	559	224	783
2013	601	170	771
2014	571	180	751
2015	645	151	796
2016	1 060	147	1 207
Celkem	6 177	1 392	7 569
Index 2016/ 2008	1,58	1,81	1,61

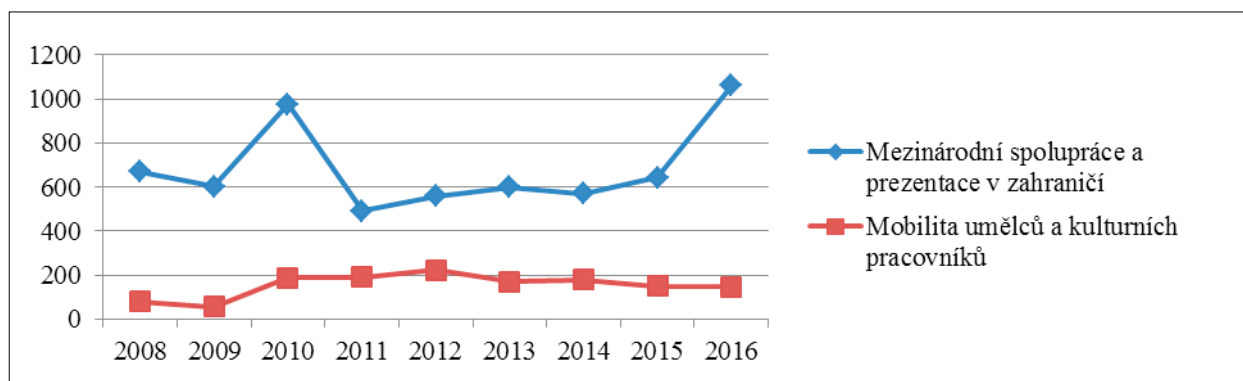
Zdroj: Autorka na základě dat z MK SR a Fondu na podporu umění (Fond na podporu umění, 2017)

¹⁰ Do oblasti výtvarného umění je zahrnována i oblast užitého umění, fotografie, designu a architektury.

¹¹ Za rok 2016 včetně programu 2 Fondu na podporu umění.

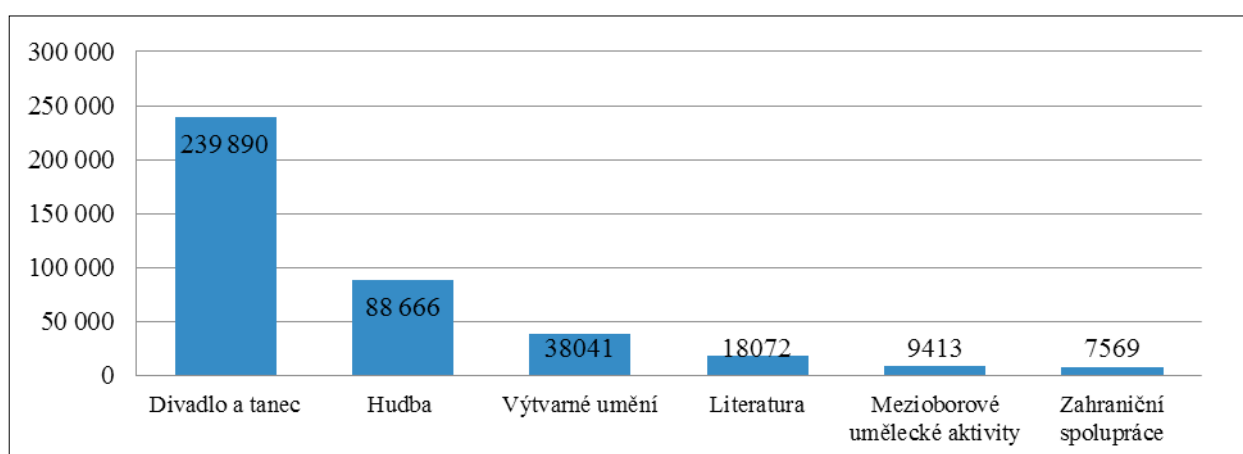
¹² Včetně spolufinancování projektů z Programu EU Kultura a Kreativní Evropa.

Graf 12: Program pro Slovakia a Fond na podporu umenia 2016 (v tis. EUR)

Zdroj: Autorka na základě dat z MK SR a Fondu na podporu umenia (Fond na podporu umenia, 2017)

Graf 13: Výdaje státu v jednotlivých oblastech umění – sjednocené výpočty všech zdrojů za období 2008–2016 (v tis. EUR)

Zdroj: Autorka na základě dat z MK SR a Fondu na podporu umenia (Fond na podporu umenia, 2017)

Pokud se podíváme na všechny sloučené údaje podle jednotlivých oblastí umění v grafu č. 4, pak vidíme, že nejsilněji je ve SR státem podporována oblast divadla a tance, následovaná oblastí hudby. To je samozřejmě dáno i počtem státních příspěvkových organizací a jejich zaměřením. Jednoznačně zaostává v prioritách oblast zahraniční spolupráce a mobility.

Následující tabulka č. 24 shrnuje absolutní meziroční přírůstky a koeficient růstu u celkových sjednocených výdajů států za všechny oblasti umění. Průměrný absolutní přírůstek byl 138,86 tis. EUR a průměrný koeficient růstu pak 1,004.

Tabulka 24: Celkové výdaje státu v oblasti umění 2008–2016 – absolutní přírůstky a koeficient růstu

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Celkem v tis. EUR	39418	42641	40784	43186	45755	46106	46967	45815	40529
Absolutní přírůstky	-	3223	-1857	2402	2569	351	861	-1152	-5286
Koeficient růstu	-	1,082	0,957	1,059	1,060	1,008	1,019	0,976	0,885

Zdroj: Autorka na základě dat z MK SR a Fondu na podporu umenia (Fond na podporu umenia, 2017)

3.3.7. PODPORA UMĚNÍ ZE ZAHRANIČNÍCH VEŘEJNÝCH ZDROJŮ

Hlavním zdrojem zahraniční podpory umění v SR byl ve sledovaném období Program EU Kultura. Mezi roky 2008–2016 (druhé období Programu EU Kultura a Program EU Kreativní Evropa – Kultura) slovenské organizace participovaly v evropských projektech spolupráce se snižujícím se trendem (tabulka č. 25).

Vláda SR stejně jako ČR uzavřela dohodu v rámci finančního mechanismu ESVO (Islandská republika, Lichtenštejnské knížectví a Norské království), v rámci kterého se státy Evropského hospodářského prostoru/ Norsko zavázaly přispívat ekonomicky slabším zemím v Evropském hospodářském prostoru (EHP), a to poskytováním grantů na investiční a rozvojové projekty v prioritních oblastech. V rámci prioritních oblastí je jednou z oblastí kultura.

Ve sledovaném období byla podpora z tohoto zahraničního zdroje zaměřena ve SR na rozdíl od ČR pouze na oblast kulturního dědictví, a oblast umění tak z celkového objemu nemohla čerpat žádné finanční prostředky.

3.3.8. NOVÉ ZDROJE PODPORY

V souvislosti s omezováním veřejných prostředků na oblast kultury ve sledovaném období rovněž umělecké subjekty ve SR začaly intenzivněji pracovat se svými podporovateli, příznivci a publikem. Na Slovensku stát tento trend posílil novým nástrojem, a to 2% resp. 3% odpočtem z daně z příjmů ve prospěch konkrétního adresáta v neziskovém sektoru.

Tento nástroj umožňuje jednak podporu práce s publikem a na druhé straně má dopad i do rozvoje dobrovolnické činnosti, neboť v případě plátců jsou dobrovolníci zvýhodňováni vyšším procentem odpočtu.

Ve SR okolo roku 2013 začaly vznikat rovněž první crowdfundingové platformy, nicméně žádná ze slovenských platform nikdy nebyla zaměřena specificky na oblast kultury – ideasstarter.com, dobrakrajina.sk, ludialudom.sk nebo dakume.sme.sk. Všechny nově vzniklé platformy pracují jen ve velmi omezeném měřítku nebo se crowdfundingu věnují jen velmi okrajově a jsou orientované více jako platformy dárcovství.

Z provedeného výzkumu vyplynulo, že vzhledem k velmi malému trhu na Slovensku, oblast umění ve SR využívá při získávání podpory některé z crowdfundingových platform založených v ČR. Nejčastěji je využívána platforma Startovac.cz a v menší míře rovněž Hithit.cz. Rozdělení u platformy Startovac.cz na podporu slovenského a českého umění ukazuje graf č. 14. Ze slovenských projektů ve sledovaném období nejvíce uspěly projekty z oblasti literatury (celkem 22), v oblasti hudby (11) a v oblasti výtvarného umění (7). V ČR nejvíce projektů uspělo v oblasti hudby (81) a dále v oblasti literatury (71). Na rozdíl od Slovenska uspěly i projekty z oblasti divadla a tance (15) a též z oblasti výtvarných umění (6).

3.3.9. NOVÉ PŘÍSTUPY KE STÁTNÍ PODPOŘE UMĚNÍ

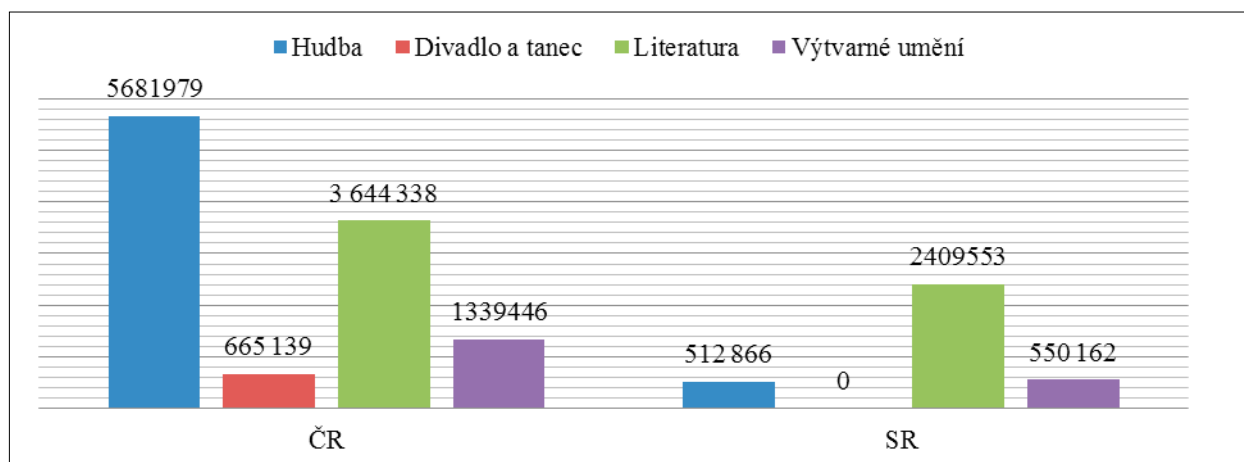
V roce 2012 Vláda SR zřídila Radu vlády SR pro kulturu s cílem posílit význam kultury a potřebu systematického dialogu mezi rezortem kultury, jinými

Tabulka 25: Účast slovenských subjektů v projektech v oblasti umění v Programu EU Kultura 2008–2013 a Programu EU Kreativní Evropa – Kultura (projekty evropské spolupráce)

Rok	Počet zúčastněných slovenských organizací celkem	Počet vedoucích projektů ze SR celkem za všechny strany	Počet vedoucích víceletých projektů
2008	12	0	0
2009	5	0	0
2010	11	3	1
2011	10	1	1
2012	8	0	0
2013	7	0	0
2014	6	0	0
2015	7	0	0
2016	3	0	0
Index 2016/ 2008	0,25	0	0

Zdroj: Autorka na základě dat z Programu EU Kultura – Creative Europe Desk SR

Graf 14: Crowdfundingová platforma Startovac.cz – české a slovenské umění (v tis. Kč)

Zdroj: Autorka na základě dostupných dat platformy Startovac.cz. Slovenská účast přepočtena průměrným kurzem české koruny za rok 2016 27,033 Kč za 1 EUR.

ministerstvy a orgány státní správy, zástupci územní samosprávy a osobnostmi kulturní obce. Jedná se o koordinační a iniciativní orgán vlády. Rada má v oblasti umění svůj výbor pro umění a výbor pro strategii rozvoje kultury. Vytváří rovněž podle aktuálních témat dočasné pracovní skupiny např. k odměňování zaměstnanců v oblasti kultury, k povinnosti procenta nákladů ze stavby financované z veřejných zdrojů na výtvarné dílo, k rekodifikaci autorského práva nebo ke statutu umělce.

Již od roku 1997 MK SR poskytuje osobní příspěvky pro zpěváky, hráče na dechové nástroje a taneční umělce, kteří byli zaměstnanci některé z institucí přímo řízených MK SR (zákon č. 384/1997 Sb., o divadelnej činnosti). V roce 2014 nabyl účinnosti zákon č. 103/2014, o divadelnej činnosti a hudobnej činnosti, který tyto podmínky nově upravuje. Pro získání osobního příspěvku musí mít umělec odpracováno 25 let (původně 30 let), v případě tanečních umělců zůstává délka na 22 letech. Také byl rozšířen počet institucí, které mohou o tento příspěvek požádat, a to i na instituce krajů a instituce podle zákona o rozhlase a televizi (Divadlo Štúdio tanca v Banskej Bystrici, Divadlo Romathan v Košiciach, Poddukelský umelecký ľudový súbor v Prešove, Symfonický orchester Slovenského rozhlasu a Orchester ľudových nástrojov). Podmínkou je, že oprávněná osoba musí o příspěvek požádat do jednoho roku od skončení pracovního poměru, jinak nárok zaniká.

Dlouhodobou součástí strategie MK SR v oblasti uměleckého vzdělávání jsou kulturní poukazy, které byly zavedeny od roku 2012. Kulturní poukaz má platnost

jeden rok a jeho hodnota se liší podle dané ekonomické situace státu, obvykle se pohybuje okolo 4 EUR. Představuje osobní roční příspěvek státu na konkrétní rok pro žáka a pedagoga, který je zaměstnancem základní nebo střední školy. Poukaz je možné využít na návštěvu kulturních akcí a aktivit, které jsou na ten daný rok v registraci MK SR. Ministerstvo dopředu hodnotí vhodnost akcí podle přesně daných kritérií. Instituce se musí přihlásit k posouzení a k následné registraci. Cílem je podpora vytváření aktivního vztahu žáků a učitelů ke kulturním hodnotám i podpora aktivní účasti kulturních institucí ve výchově a vzdělávání.

MK SR spolupracuje s Ministerstvem školství, vědy, výzkumu a sportu SR rovněž v oblasti uměleckého vzdělávání. V roce 2014 vypracovalo společnou Analýzu současného stavu výchovy dětí a mládeže ku kultúre, umeniu a kreativite, na základě které v roce 2015 připravilo pilotní projekt v oblasti výchovy uměním a k umění.

Od 1. 1. 2016 došlo na Slovensku k radikální přestavbě dosud zavedené státní podpory umění a ostatní kultury. V plnou účinnost vstoupil nový zákon č. 284/2014 Sb., o Fonde na podporu umenia a o zmene a doplnení zákona č. 434/2010 Sb., o poskytování dotací v působnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky ve znení zákona č. 79/2013 Sb.

Tento zákon byl přijat v souvislosti se závazkem vlády hledat nové možnosti a modely financování kultury nejen z veřejných zdrojů a zároveň transformovat současný grantový systém ministerstva na veřejnoprávní instituci, která bude mít své příjmy zajištěné

i výnosy z hazardních her a loterií. Tato instituce by měla do budoucna zabezpečovat efektivní podporu uměleckých aktivit, kultury i kreativního průmyslu, a to nezávisle na ústředních orgánech státní správy a měla by být reprezentovaná zástupci umělecké obce. Fond zajišťuje podporu tvorby a šíření uměleckých děl a jejich reflexi a podporu projektů z oblasti KKP. Příjmy fondu jsou tvořeny z převážně většiny ze státních prostředků prostřednictvím kapitoly MK SR.

Navržený systém prostřednictvím státního fondu pro umění z podstatné části nahrazuje dosavadní dotační systém MK SR na podporu kulturních aktivit. Pod správou MK SR zůstává oblast kulturního dědictví, podpora kultury znevýhodněných skupin obyvatelstva, výplata osobních příspěvků a kulturní poukazy.

3.4.10. ZÁVĚR

Jako hlavní motivační nástroj státu pro podporu umění od soukromého sektoru, a to včetně dobrovolnické práce, Slovensko ve sledovaném období využívalo nepřímých nástrojů v podobě cíleného odpočtu z daně z příjmu.

Přestože stěžejní podpora státu směřovala stále do oblasti přímo řízených organizací, v závěru sledovaného období došlo k zásadnímu kroku, který ovlivňuje především oblast neziskové kultury. Od roku 2016 došlo k vyvedení státní podpory umění do nově vzniklého Fondu na podporu umění a zároveň k posílení této formy podpory. Transformace umožnila flexibilnější rozhodování o podpoře umění.

Nejvyšší poklesy financování ze strany státu byly ve SR v letech 2010 a 2011. Průměrný koeficient růstu byl ve sledovaném období 1,004 a průměrný absolutní přírůstek 138,86 tis. EUR. V celkovém souhrnu všech státních výdajů byla nejsilněji podporovanou oblastí oblast divadla a tance, následovaná hudbou a výtvarným uměním.

SR jako země s nízkým počtem obyvatel je při hledání nových zdrojů podpory umění velmi limitována. Výzkum v této souvislosti například ukázal, že nově vzniklé crowdfundingové platformy nebyly na Slovensku nikdy zaměřené na oblast kultury, a kulturní subjekty tak využívaly pro získání podpory pro své projekty především české crowdfundingové prostředí.

ZÁVĚREM: JAK JSME NA TOM V ČESKÉ REPUBLICE V CELKOVÉM SROVNÁNÍ A CO S KULTURNÍ POLITIKOU?

Přístup státu k podpoře umění a kultury, stejně jako k vytváření strategických dokumentů, se odvíjí od historické tradice i od aktuální politické situace. Ze srovnání modelů kulturních politik několika evropských zemí je zřejmé, že neexistuje jedna ověřená správná cesta. Více než jeden směr vidíme v adaptaci kulturních politik na současné trendy, prolínání s dalšími oblastmi hospodářství a společnosti.

Co je naopak velmi prokazatelné napříč sledovanými zeměmi, je trend uplatňovat v implementaci strategických opatření především nepřímé nástroje podpory, které jsou širokospektrálního charakteru. Česká republika tento trend zatím nekopíruje.

V evropském srovnání vidíme, že státy se až na výjimky snaží prostřednictvím kulturních politik také o změnu závislosti subjektů na veřejné podpoře. Motivaci státu v tomto případě můžeme rozdělit do tří kategorií na:

- ekonomickou motivaci,
- politickou motivaci,
- strategickou motivaci.

Ekonomická motivace je patrná v souvislosti s krácením rozpočtů na podporu umění a kultury. Tento efekt nastává obecně v období, kdy dochází ke stagnaci či propadu celé národní ekonomiky nebo v souvislosti se změnami priorit národního hospodářství.

Politická motivace vychází rovněž ze změn priorit národního hospodářství, ale nesouvisí s ekonomickou výkonností země. Je dána politickým rozhodnutím o prioritních oblastech podpory. V případě, že touto prioritou přestane být obecně kultura a umění, pak se zvyšuje motivace státu na co nejdůraznější omezení závislosti uměleckých organizací na veřejné podpoře.

Třetí kategorií je **strategická motivace**, která souvisí s komplexním a dlouhodobým strategickým uvažováním o státní podpoře kultury. V této souvislosti pak nastává akcentace snižování ekonomické závislosti, jejímž cílem je naplnění strategických vizí.

Na základě výzkumu v mezinárodním srovnání lze konstatovat, že motivace v praxi je kombinací dvou a více těchto kategorií. Zatímco v ČR převažovala ve sledovaném období především ekonomická motivace, strategická motivace byla vnímána jako doprovodná a méně významná. Oproti tomu ve SR byla sice rovněž neméně prioritní ekonomická motivace, ale strategická motivace se objevovala více a s důraznějšími vlivy.

V Nizozemsku byla prvotním hybatelem politická motivace v důsledku vládních změn, která byla podporována silnou strategickou motivací, která má v této zemi dlouholeté kořeny. Teprve následně se k tomu už jako méně významná přidružila i ekonomická motivace.

Z provedeného výzkumu můžeme identifikovat dva základní způsoby snižování závislosti podporovaných subjektů na přímé veřejné podpoře – direktivní a podpůrný přístup. Direktivní přístup lze dále dělit na obecný a cílený.

Direktivní přístup obecný je charakterizován okamžitým rozhodnutím o snížení podpory konkrétního programu bez jakéhokoliv dalšího zdůvodnění, bez zjevného strategického podkladu a bez doprovodných podpůrných opatření. Většinou se jedná o pouhý transfer momentálního stavu krácení veřejných rozpočtů na další úroveň. Tento jev byl ve sledovaném období identifikován opakovaně jak v ČR, tak v SR.

O cíleném direktivním přístupu hovoříme tehdy, pokud se ještě stále jedná o rozhodnutí vedoucí ke snížení podpory umění bez doprovodných podpůrných opatření, přesto ale na základě dopředu daných podmínek ve formě strategického či jiného koncepčního dokumentu. Dochází tedy opět ke snížení státní podpory umění, a to v určité oblasti či sektoru umění, ale bez vnějších ekonomických vlivů.

Podpůrný přístup je charakterizován snižováním veřejné podpory umění v těsné vazbě na soubor doprovodných podpůrných opatření zaměřených na motivaci soukromého sektoru k podpoře umění, zjednodušení a zavedení nových legislativních opatření či aktivním vyjednáním podmínek ze strany státu ve prospěch oblasti umění například v bankovním sektoru.

Nizozemsko ve sledovaném období jako jediné ze všech tří srovnávaných zemí uplatňovalo podpůrný přístup celou sérií opatření a tím rozšiřovalo i možnosti nepřímé podpory oblasti umění. V omezené míře se tímto přístupem řídilo rovněž Slovensko. ČR ve sledovaném období tento přístup neaplikovala do praxe.

Co s kulturní politikou v České republice?

Mezi základní doporučení při tvorbě všech strategických dokumentů v oblasti kultury patří jejich reálnost.

Hlavní přínos kulturních politik je v jejich implementaci a naplňování. A právě v této oblasti je ČR nejméně úspěšná. Dalším obecným doporučením je dodržování principu transparentnosti a politického nevměšování. I v tomto ohledu ČR vykazuje velké rezervy jak na úrovni státu, tak nižšího stupně veřejné správy.

Pokud bychom se zaměřili na konkrétní strategická doporučení v oblasti umění na úrovni státu, pak se tato doporučení dají rozdělit na oblast přímých a na oblast nepřímých nástrojů podpory umění.

1) Doporučení pro přímé nástroje podpory umění ze strany státu v ČR

– Rekonstrukci systému státní podpory umění po vzoru SR nebo Nizozemska do podoby oddělení vlastní finanční podpory umění z MK ČR do samostatného subjektu s vlastní flexibilní rozhodovací pravomocí (nově založený právní subjekt například státní fond). Tento subjekt musí umět pružně reagovat na potřeby uměleckého sektoru a umožnit řádné víceleté financování stejně jako jiné nástroje typu garance nebo půjčky.

2) Doporučení pro nepřímé nástroje podpory umění ze strany státu v ČR

– Úprava legislativního prostředí na základě potřeb spojených s kulturním podnikáním a specifik oblasti umění. Možné návrhy směřují do oblasti etického sponzoringu, dárcovství a dobrovolnictví v oblasti kultury, právní úpravy příspěvkových organizací a dalších.

– Partnerství státu a bankovního sektoru na spolupráci při financování a zárukách v oblasti umění. Jako možné návrhy lze využít příklady dobré praxe z Nizozemska (půjčky uměleckému a kreativnímu sektoru za zvýhodněných podmínek včetně dlouhodobých investic).

SEZNAM ZKRATEK

BKVB	Název pro fond financovaný nizozemským MVKV- Fonds BKVB (1992–2012)	MKK	Ministère de la Culture et de la Communication / Ministerstvo kultury a komunikace Francie
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek/ Centrální statistický úřad v Nizozemsku	MK SR	Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
CZ-NACE	Klasifikace ekonomických činností vydávaných Evropskou komisí s předponou, která určuje, že se týká činností prováděných v ČR	MVKV	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap / Ministerstvo vzdělávání, kultury a vědy/
ČR	Česká republika	ND	Národní divadlo Praha
ČSÚ	Český statistický úřad	NDR	Německá demokratická republika
DPH	Daň z přidané hodnoty	NG	Národní galerie v Praze
DU	Divadelný ústav	NIPOS	Národní informační a poradenské středisko pro kulturu
EHP	Evropský hospodářský prostor	NOC	Národné osvetové centrum
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu	OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
EU	Evropská unie		
EUROSTAT	Statistický úřad EU		
EXPO	Světová výstava – mezinárodní výstava průmyslu a kultury	PFS	Pražský filharmonický sbor
HC	Hudobné centrum	PPP	Public private partnership
IDU	Institut umění – Divadelní ústav	SCD	Slovenské centrum dizajnu
KA	Kulturní aktivita	SF	Slovenská filharmónia
KKP	Kulturní a kreativní průmysly	SFK	Státní fond kultury
LIC	Literárne informačné centrum	SFKO	Štátna filharmónia Košice
LM	Laterna Magika	SKOZ	Štátny komorný orchester Žilina
MCD	Ministerio de Cultura y Deporte / Ministerstvo kultury a sportu Španělska	SND	Slovenské národní divadlo
MCS	Ministry of Culture Sweden / Ministerstvo kultury Švédska	SNG	Slovenská národní galéria
MF ČR	Ministerstvo financí České republiky	SO	Štátna opera
MG	Moravská galerie v Brně	SOP	Státní opera Praha
MIBACT	Ministero per i Beni e le Attività Culturali e per il Turismo / Ministerstvo kultury, kulturních aktivit a tourismu v Itálii	SR	Slovenská republika
MK ČR	Ministerstvo kultury České republiky	SRN	Spolková republika Německo
		UNESCO	Organizace spojených národů pro vědu, vzdělávání a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
		ZNI	Základní národní infrastruktura

SEZNAM LITERATURY

- Abbing, H. (2002). *Why are artists poor?: The exceptional economy of the arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Alt, J. E. A. Shepsle, K. A. (1990). *Perspectives on positive political economy*. Cambridge University Press.
- Alexander, V. D. a Bowler, A. E. (2014). Art at the crossroads: The arts in society and the sociology of art. *Poetics*, 43, s. 1–19.
- Anheier, H. K. a Isar, Y. R. (Eds.). (2008). *Cultures and globalization: The cultural economy*. Sage.
- Andreoni, J. a Payne, A. A. (2003). Do government grants to private charities crowd out giving or fundraising? *American Economic Review*, 93(3), 792–812. Dostupné z <http://econweb.ucsd.edu/~jandreoni/Publications/AER03-A&P.pdf>
- Arts Council England. (2008). Arts and Audience: Insight. *Arts Council England*. Dostupné z http://www.artscouncil.org.uk/publication_archive/arts-audiences-insight/
- Baumol, W. J. a Bowen, W. G. (1966). *Performing arts—the economic dilemma: a study of problems common to theater, opera, music and dance*. Twentieth Century Fund.
- Becker, H. A. (2008). *Art worlds. 25th Anniversary edition, Updated and Expanded*. University of California Press.
- Belfiore, E. (2002). Art as a means of alleviating social exclusion: does it really work? A critique of instrumental cultural policies and social impact studies in the UK. *International journal of cultural policy*, 8(1), 91–106.
- Belfiore, E. (2004). Auditing culture: The subsidised cultural sector in the New Public Management. *International journal of cultural policy*, 10(2), 183–202.
- Belfiore, E. (2012). “Defensive instrumentalism” and the legacy of New Labour’s cultural policies. *Cultural trends*, 21(2), 103–111.
- Belk, R. (2010). Sharing. *Journal of consumer research*, 36(5), 715–734.
- Bekkers, R. F. H. P., Schuyt, T. N. M. a Gouwenberg, B. (Eds.). (2015). *Geven in Nederland 2015*. Amsterdam: Reed Business Information. Dostupné z https://www.fsw.vu.nl/nl/Images/GIN2015_inhoud_samenvatting_tcm30-449992.pdf
- Blumenreich, U. (2016). Country profile Germany. In: *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe – 18th edition*. Council of Europe/ERICarts. Dostupné z https://www.culturalpolicies.net/down/germany_012016.pdf
- Boeuf, B., Darveau, J. a Legoux, R. (2014). Financing Creativity: Crowdfunding as a New Approach for Theatre Projects. *International Journal of Arts Management*, 16(3), 33–48. Dostupné z http://www.researchgate.net/publication/267213845_Financing_Creativity_Crowdfunding_as_a_New_Approach_for_Theatre_Projects
- Bodo, C. a Bodo, S. (2016). Country profile Italy. In: *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe – 18th edition*. Council of Europe/ERICarts. Dostupné z https://www.culturalpolicies.net/down/italy_052016.pdf
- Boukal, P. (2009). *Nestátní neziskové organizace (teorie a praxe)*. Praha: Nakladatelství Oeconomica.
- Brinton, M. C. a Nee, V. (Eds.). (1998). *The new institutionalism in sociology*. Russell Sage Foundation
- Brooks, A. C. (2003). Do government subsidies to nonprofits crowd out donations or donors? *Public Finance Review*, 31(2), 166–179.
- Brooks, A. C. (2004). Evaluating the effectiveness of non-profit fundraising. *Policy Studies Journal*, 32(3), 363–374. doi:10.1111/j.1541-0072.2004.00070.x
- Brüntje, D. a Gajda, O. (Eds.) 2016. *Crowdfunding in Europe: State of the Art in theory and Practice*. Springer International Publishing.
- Bussemaker, J. (2013a). *Cultuur Beweegt: De Betekenis van cultuur in een veranderende samenleving*. The Hague: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2013. Dostupné z <https://vng.nl/onderwerpenindex/cultuur-en-sport/cultuur-kunst-en-kunstenaars/nieuws/bussemaker-zet-nieuwe-positieve-toon-in-cultuur-brief>
- Bussemaker, J. (2015). *Ruimte voor Cultuur*. The Hague: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Dostupné z <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnota-s/2015/06/08/ruimte-voor-cultuur>
- Caves, R. E. (2000). *Creative industries: Contracts between art and commerce*. Harvard University Press.
- Cikánek, M., Žáková, E., Lehečková, E., Jaurová, Z. A Bednář, P. (2013). *Kreativní průmysly: Průhlednost pro novou ekonomiku II*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav.
- Clague, Ch. K. (Ed.). (1997). *Institutions and economic development: Growth and governance in less-developed and*

- post-socialist countries*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Colbert, F. (2009). Beyond Branding: Contemporary Marketing Challenges for Arts Organizations. *International Journal of Arts Management*, 12(1), 14–20.
- Cummings, M. C. a Katz, R. S. (1987). *The patron state (Government and the Arts in Europe, North America, and Japan)*. New York: Oxford University Press, Inc.
- Český statistický úřad a NIPOS. (2014). *Výsledky účtu kultury za rok 2012*. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/vysledky-uctu-kultury-za-rok-2012-9y3a89vs52>
- Český statistický úřad a NIPOS. (2015). *Výsledky účtu kultury za rok 2013*. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/vysledky-uctu-kultury-za-rok-2013>
- Český statistický úřad a NIPOS. (2016). *Výsledky účtu kultury za rok 2014*. Praha: Český statistický úřad, NIPOS. Dostupné z https://statistikakultury.cz/wp-content/uploads/2017/11/Vysledek_uctu_kultury_CR_za_rok_2014.pdf
- Český statistický úřad a NIPOS. (2017). *Výsledky účtu kultury za rok 2015*. Praha: Český statistický úřad, NIPOS. Dostupné z https://statistikakultury.cz/wp-content/uploads/2017/11/Vysledek_uctu_kultury_CR_za_rok_2015.pdf
- Český statistický úřad a NIPOS. (2018). *Výsledky účtu kultury za rok 2016*. Praha: Český statistický úřad, NIPOS. Dostupné z https://statistikakultury.cz/wp-content/uploads/2018/05/Vysledek_uctu_kultury_CR_za_rok_2016.pdf
- De Buysere, K., Gajda, O., Kleverlaan, R. a Marom, D. (2012). *A framework for European crowdfunding*. European crowdfunding network. Dostupné z http://www.europecrowdfunding.org/files/2013/06/FRAMEWORK_EU_CROWDFUNDING.pdf
- DiMaggio, P. (1983). Can culture survive the marketplace?. *Journal of Arts Management and Law*, 13(1), 61–87.
- DiMaggio, P. (1987). Classification in art. *American sociological review*, 52(4), 440–455.
- DiMaggio, P. (2001). Measuring the impact of the nonprofit sector on society is probably impossible but possibly useful. In: P. Flynn & V. A. Hodgkinson (Eds.), *Measuring the impact of the nonprofit sector* (s. 249–272). Springer US.
- Douw, S. and Koren, G. (2017) *Crowdfunding in Nederland 2012-2016*. Dostupné z <http://www.crowdfundingcijfers.nl/crowdfunding-in-nederland-2017/>
- Dye, T. R. (1976). *Policy Analysis: what governments do, why they do it, and what difference it makes*. University of Alabama Press.
- Fleming, T. (2015). *Cultural and creative spillovers in Europe. Report on a preliminary evidence review*. Dostupné z http://www.europacreativamedia.cat/rcs_auth/convocatories/Cultural_and_creative_spillovers_in_Europe_-_executive_summary.pdf
- Florida, R. (Ed.). (2010). *The Rise of the Creative Class--Revisited. 10th Anniversary Edition-Revised and Expanded*. New York: Basic Books.
- Fond na podporu umenia. (2017). *Výročná správa Fondu na podporu umenia za rok 2016*. Bratislava: Fond na podporu umenia. Dostupné z http://www.fpu.sk/attachments/article/169/Vyrocná_správa_2016_FINAL.pdf
- Frey, B. S. (2003). Public Support. In R. Towse (Ed.), *A Handbook of Cultural Economics*, (s. 389–398). Edward Elgar Publishing Limited.
- Fullerton, D. (1991). On justifications for public support of the arts. *Journal of Cultural Economics*, 15(2), 67–82.
- Galuszka, P. a Bystrov, V. (2014). Crowdfunding: A Case Study of a New Model of Financing Music Production. *Journal of Internet Commerce*, 13(3–4), 233–252. doi:10.1080/15332861.2014.961349
- Gielen, P. (2010). The Art Institution in a Globalizing World. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 40(4), 279–296. doi:10.1080/10632921.2010.525065
- Hamari, J., Sjöklint, M. a Ukkonen, A. (2015). The sharing economy: Why people participate in collaborative consumption. *Journal of the Association for Information Science and Technology*. doi:10.1002/asi.23552
- Hansmann, H. (1981). Nonprofit enterprise in the performing arts. *The Bell Journal of Economics*, 12(2), 341–361.
- Harding, T. (2016). Country profile Sweden. In: *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe - 18th edition*. Council of Europe/ERICarts. Dostupné z https://www.culturalpolicies.net/down/sweden_112016.pdf
- Hirsch, P. M. (2000). Cultural industries revisited. *Organization science*, 11(3), 356–361.
- Hirsch, P. M. (1972). Processing fads and fashions: An organization-set analysis of cultural industry systems. *American journal of sociology*, 77(4), 639–659.
- Hillman-Chartrand, H. a McCaughey, C. (1989). *The arm's length principle and the arts: an international perspective — past, present and future*. New York: American Council for the Arts Books. Dostupné z <http://www.compilerpress.ca/Cultural%20Economics/Works/Arm%201%201989.htm>
- Howe, J. (2008). *Crowdsourcing: why the power of the crowd is driving the future of business*. New York: Crown Business.
- Holden, J. (2007). *Publicly-funded Culture and the Creative Industries*. London: Arts Council of England. Dostupné z http://demos.co.uk/files/Publicly_Funded_Culture_and_the_Creative_Industries.pdf
- Hughes, P., Luksetich, W. A Rooney, P. (2014). Crowding-Out and Fundraising Efforts. *Nonprofit Management and Leadership*, 24(4), 445–464. doi:10.1002/nml.21102
- Johanson, K., Glow, H. a Kershaw, A. (2014). New modes of arts participation and the limits of cultural indicators for local government. *Poetics*, 43, 43–59. Dostupné z http://www.researchgate.net/publication/261186604_New_modes_of_arts_participation_and_the_limits_of_cultural_indicators_for_local_government
- Johnson, R. B. A Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational researcher*, 33(7), 14–26.
- Kaiser, M. M. (2009). *Strategické plánování v umění: praktický průvodce*. Praha: Divadelní ústav.
- Klaič, D. (2014). *Ako reštartovať divadlo: Verejné divadlo medzi trhom a demokraciou*. Bratislava: Divadelný ústav.
- Klamer, A. a Petrova, L. (2007). Financing the Arts: The Consequences of Interaction among Artists, Financial Support, and Creativity Motivation. *The Journal of Arts Man-*

- agement, Law, and Society, 37(3), 245–256. doi:10.3200/JAML.37.3.245–256
- Land, K. C. (2002). Social indicators for assessing the impact of the independent, not-for-profit sector of society. In: P. Flynn & V. A. Hodgkinson (Eds.), *Measuring the impact of the nonprofit sector* (s. 59–76). Springer Science & Business Media.
- Lessig, L. (2015). *Remix making art and commerce thrive in the hybrid economy*. Epic Publishing. Dostupné z <https://www.bloomsburycollections.com/book/remix-making-art-and-commerce-thrive-in-the-hybrid-economy/>
- Lišková, M. (Ed.). (2013). *RE: PUBLIKUM: Možnosti spolupráce s publikem ve 21. století*. Praha: Česká kancelář programu Kultura/ Institut umění – Divadelní ústav.
- Macneil, I. R. (1985). Relational contract: What we do and do not know. *Wisconsin Law Review*, 483–525. Dostupný z http://cisr.ru/files/publ/lib_pravo/Macneil%201985%20Relational%20contract.pdf
- Matarasso, F. a Landry, Ch. (2015). *Hledání rovnováhy. 21 strategických dilemat v kulturní politice*. Brno: Barrister a Principal.
- Matarasso, F. (1999). *Towards a local culture index. Measuring the cultural vitality of communities*. Gloucester: Comedia. Dostupné z <http://www.culturenet.cz/res/data/004/000570.pdf>
- Menger, P. M. (1999). Artistic labor markets and careers. *Annual review of sociology*, 25, 541–574.
- Ministerstvo kultury Švédska / MCS (2019). Dostupné z <https://www.government.se/government-policy/culture/>
- Ministerstvo kultury, kulturních aktivit a tourismu / MIBACT (2019). Dostupné z <http://www.beniculturali.it/mibac/export/MiBAC/sito-MiBAC/MenuPrincipale/Ministero/index.html>
- Ministerstvo kultury a komunikace Francie / MKK (2019). Fonpeps. Dostupné z <https://www.culture.gouv.fr/Aides-demarches/Dispositifs-specifiques/Fonds-national-pour-l-emploi-perenne-dans-le-spectacle-FONPEPS>
- Ministerstvo kultury a sportu Španělska / MCD (2019). Dostupné z <http://www.culturaydeporte.gob.es/portada.html>
- Mollard, C. (2015). *La culture est un combat: Les années Mitterrand-Lang*. Presses universitaires de France.
- Mollick, E. R. a Nanda, R. (2015). Wisdom or Madness? Comparing Crowds with Expert Evaluation in Funding the Arts. *Management Science*. doi:<http://dx.doi.org/10.1287/mnsc.2015.2207>
- Mravčík, V., Rous, Z., Chomynová, P., Tion Leštinová, Z., Drbohlavová, B., Kozák, J., Grohmanonová, K., Janíková, B., Vlach, T., Kiššová, L. (2017). *Výroční zpráva o hazardním hraní v České republice v roce 2016*. Mravčík, V. (Ed.). Praha: Úřad vlády České republiky.
- Netzer, D. (1978). *The subsidized muse: Public support for the arts in the United States*. Cambridge University Press.
- NIPOS. (2014). *Kultura České republiky v číslech: Vybrané údaje ze statistických šetření*. Praha: NIPOS. Dostupné z http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2013/05/Kultura-v-cislech_2014_web.pdf
- Novak-Leonard, J. L. a Brown, A. S. (2011). *Beyond Attendance: A Multi-Modal Understanding of Arts Participation. Based on the 2008 Survey of Public Participation in the Arts*. (Research Report# 54). Dostupné z National Endowment for the Arts <http://eric.ed.gov/?id=ED516882>
- Obuljen, N. (2005). *Why We Need European Cultural Policies: The Impact of EU Enlargement on Cultural Policies in Transition Countries*. Amsterdam: European Cultural Foundation.
- Perrin, T., Delvainquiere, J. C. a Guy, J. M. (2016). Country profile France. In: *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe - 18th edition*. Council of Europe/ERICarts. Dostupné z https://www.culturalpolicies.net/down/france_112016.pdf
- Petrová, P. (2013). Kulturní politika dnes. In: Žižka, T. a Schmelzová, R. (Eds.), *KNOWtilus – ponor do vědy skrze umění* (s. 201–209). Akademie múzických umění v Praze.
- Petrová, P. (2014). Country profile the Czech Republic. In: *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe - 15th edition*. Council of Europe/ERICarts. 2014.
- Petrová, P. (2015). Country profile the Czech Republic. In: *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe - 16th edition*. Council of Europe/ERICarts. 2015. Dostupné z <http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php>
- Porter, M. E. (1993). *Konkurenční výhoda: jak vytvořit a udržet si nadprůměrný výkon*. Praha: Victoria Publishing.
- Potůček, M. a kol. (Ed.) (2006). *Veřejná politika*. Praha: SLON.
- Powell, W. W. (2003). Neither market nor hierarchy: Network forms of organization. *Research in Organizational Behavior*, 12, 295–336.
- Powell, W. W. a DiMaggio, P. J. (Eds.). (2012). *The new institutionalism in organizational analysis*. University of Chicago Press.
- Raad voor cultuur. (2011). *Necessary choices: Advise austerity measures culture 2013–2016*. The Hague: Ministry of Education, Culture and Science. Dostupné z <https://www.cultuur.nl/upload/documents/tinymce/Succeeding-in-Culture.pdf>
- Rose, N. a Miller, P. (1992). Political power beyond the state: problematics of government. *British journal of sociology*, 43(2), 173–205. doi:10.2307/591464
- Rosen, S. (1981). The economics of superstars. *The American economic review*, 71(5), 845–858. Dostupné z http://www.jstor.org/stable/1803469?seq=1#page_scan_tab_contents
- Sacks, D. (2011). The sharing economy. *Fast company*, 155, 88–131.
- Salamon, L. M. a H. K. Anheier. (1992). In Search of the Non-profit Sector. I: The Question of Definitions. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organization*, 3 (2), 125–151.
- Schuster, J. M. D. (1989). Government Leverage of Private Support: Matching Grants and the Problem with 'new Money'. In: M. Wyszomirski & P. Clubb (Eds.), *The Cost of Culture: Patterns and Prospects of Private Arts Patronage* (s. 63–97). New York: American Council for the Arts.
- Smithuijsen, C. (Ed.). (2006). *Cultural policy in the Netherlands. Edition 2006*. Ministry of Education, Culture and Science/ Boekmanstudies.
- Sternberg, E. (1993). Preparing for the hybrid economy: The new world of public-private partnerships. *Business Horizons*, 36(6), 11–15.

- Surowiecki, J. (2004). *The wisdom of crowds :[why the many are smarter than the few and how collective wisdom shapes business, economies, societies, and nations]*. New York: Anchor Books.
- Sutherland, I. a Gosling, J. (2010). Cultural Leadership: Mobilizing Culture from Affordances to Dwelling. *Journal of Arts Management, Law, and Society*, 40(1), 6–26. Dostupné z <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10632921003603984?journalCode=vjam20>
- Swedish Arts Grants Committee (2019). Artists in Sweden: Demographics, Earnings and Social Status. Dostupné z <https://www.konstnarsnamnden.se/default.aspx?id=11309>
- Thornton, J. P. (2011). Flypaper Nonprofits: The Impact of Federal Grant Structure on Nonprofit Expenditure Decisions. *Public Finance Review*, 22. doi:10.1177/1091142112446845
- Throsby, D. (1994a). A Work-Preference Model on Artist Behaviour. In A. Peacock & I. Rizzo (Eds.), *Cultural Economics and Cultural Policies* (s. 69–80). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Throsby, D. (1994b). The Production and Consumption of the Arts: a View of Cultural Economics, *Journal of Economic Literature*, 32, 1–29.
- Throsby, D. a Withers, G. A. (1979). *The economics of performing arts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Throsby, D. (2001). *Economics and Culture*. Cambridge (UK): Cambridge University Press.
- Throsby, D. (2010). *Economics of Cultural Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Throsby, D. (2012). Why Should Economists be Interested in Cultural Policy? *Economic Record*, 88, 106–109. doi:10.1111/j.1475-4932.2012.00808.x
- Truneček, J. (2004). *Znalostní podnik ve znalostní společnosti*. Praha: Professional Publishing.
- Van der Hoeven, Q. (2012). *Van Anciaux tot Zijlstra. Cultuurbeleid en cultuurparticipatie in Nederland en Vlaanderen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Van der Leden, J. (2017). Country profile the Netherlands. In: *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe – 18th edition*. Council of Europe/ERICarts. 2017. Dostupné z <http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php>
- Van Hamersveld, I. (2015). Country profile the Netherlands. In: *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe – 17th edition*. Council of Europe/ERICarts. Dostupné z <http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php>
- Varbanova, L. (2013). *Strategic Management in the Arts*. London: Routledge.
- Vestheim, G. (1994). Instrumental cultural policy in Scandinavian countries: a critical historical perspective. *International Journal of Cultural Policy*, 1(1), 57–71.
- Villarroya, A. a Ateca-Amestoy, V. (2019). Country profile Sweden. In: *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe - 20th edition*. Association of the Compendium of Cultural Policies and Trends. Dostupné z https://www.culturalpolicies.net/web/files/362/en/spain_022019.pdf
- Wangermée, R. a Gournay, B. (1988). *Programme européen d'évaluation: La Politique culturelle de la France*. Strasbourg: Council of Europe/ La Documentation française.
- Wiesand, A. J. (2002). Comparative Cultural Policy Research in Europe: A Change of Paradigm. *Canadian Journal of Communication*, 27(2), 369–378. Dostupné z <http://cjc-online.ca/index.php/journal/article/view/1308/1347>
- Zijlstra, H. (2011). *Meer dan Kwaliteit; Een nieuwe visie op cultuurbeleid*. The Hague: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Dostupné z <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnotas/2011/06/10/meer-dan-kwaliteit-eeen-nieuwe-visie-op-cultuurbeleid>
- Zimmer, A. a Toepler, S. (1999). The subsidized muse: Government and the arts in Western Europe and the United States. *Journal of Cultural Economics*, 23(1–2), 33–49. Dostupné z <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1007565515785>

newdirection.online

[@europeanreform](https://twitter.com/europeanreform)

[@europeanreform](https://www.instagram.com/europeanreform)

[NDeuropeanreform](https://www.facebook.com/NDeuropeanreform)

contact@europeanreform.org